Закон@Бізнес

№16 (1055), 14 — 20 КВІТНЯ 2012 Р. НАМ 20 РОКІВ! WWW.ZIB.COM.UA

АНОНС

ВИБОРИ

Партійців залишили без округів

КС підтвердив неконституційність подвійного балотування. > СТОР. 2

РЕЗОНАНС

Однією справою більше

ГПУ перевірить причетність Тимошенко до вбивства Щербаня. > СТОР. 3

СТЯГНЕННЯ

Зникла картка

Після експертизи суддя не зміг знайти медичні документи. > СТОР. 6

ТЕХНОЛОГІЇ

Суд у режимі он-лайн

Обвинувачені можуть брати участь у процесі, не залишаючи СІЗО. > СТОР. 7

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Убивство з миром

Укладення угоди між винним і родичами загиблого підриває основи судочинства. > СТОР. 10

СКЛАДНІ ПИТАННЯ

Шукайте спадщину в суді

Як одержати у власність нерухомість, на яку спадкодавець не оформив правовстановчих документів? > СТОР. 12

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ

Олександр Нечитайло:

«Кількість податкових спорів у адміністративних судах стрімко зростає». > СТОР. 13

РОЗСЛІДУВАННЯ

Зона особливої неуваги

Кадри з-за лук'янівських грат переконали в нагальності потреби перетрушування всієї пенітенціарної системи. > СТОР. 14

ВОЛЕВИЯВЛЕННЯ

Закордон не допоможе

Рівномірне віднесення закордонних виборчих дільниць до столичних одномандатних округів зумовлює значне збільшення кількості виборців, які не пов'язані з територіальною громадою міста Києва. > СТОР. 20

АКТУАЛЬНЕ ІНТЕРВ'Ю

Міністр юстиції України Олександр ЛАВРИНОВИЧ:

«Не може бути політичного консенсусу всупереч нормам права»

> СТОР.4

ЗАКОНОТВОРЧІСТЬ

Головне — процес!

Страсний тиждень нардепи присвятили ухваленню «другої Конституції»

АЛІНА АЛЕКСАНДРОВА

Весь поточний тиждень у парламенті звучала «кримінальна тематика». У Верховній Раді сперечалися про положення нового Кримінального процесуального кодексу, щоб громадяни України через 51 рік нарешті отримали «другу «Конституцію», як його вже охрестили політики. Врешті-решт о четвертій ранку 13 квітня за схвалення кодексу було віддано 271 голос.

З дев'ятої спроби

Про необхідність зміни правил, що регламентують кримінальний процес, говорили давно й багато. Адже колишній КПК розроблявся ще в Радянському Союзі, і, природно, йому притаманні родимі плями тоталітарної системи. З часу здобуття Україною незалежності робилося 8 спроб прийняти новий КПК, але всі вони виявилися безуспішними. Хоча це було одним із зобов'язань, які Україна взяла на себе при вступі до Ради Європи.

Очевидно, політична воля для ухвалення доленосного документа з'явилася зі зміною в країні влади. Була створена спеціальна робоча група, яка майже рік готувала проект нового КПК. У результаті, на думку більшості юристів, документ вийшов революційним, таким, що передбачає радикальну зміну моделі кримінальної юстиції, з посиленням ролі суду.

Перераховувати новели нового КПК можна довго: це й відміна як стадії порушення кримінальної справи, так і інституту додаткового розслідування, і запровадження посади слідчого судді, зміна ролі прокурора в процесі. Ще одне нововведення — всі негласні слідчі дії можуть тепер провадитися тільки при розслідуванні тяжких й особливо тяжких злочинів. Істотно зменшилися строки провадження в кримінальних справах. З'явилися нові запобіжні заходи, не пов'язані з позбавленням волі, що має розвантажити слідчі ізолятори.

В Андрія ПОРТНОВА є всі підстави бути задоволеним: народні депутати продемонстрували готовність дати його дітищу путівку в законодавче життя.

Одне з головних досягнень, яке відзначали й українські, і західні експерти, — це поява в кримінальному процесі змагальності сторін, вирівнювання прав прокурорів і адвокатів (наприклад, у частині надання доказів). Відтепер представники захисту можуть залучати експертів на договірних умовах, отримувати доступ до речових доказів та документів і вилучати їх, заявляти клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, брати в них участь й оскаржувати відмову в їх проведенні слідчому судді.

Варто також додати: кодекс пропонує внести зміни майже до 70 законів, щоб привести їх у відповідність з новими нормами. Проект документа вже отримав схвальну оцінку експертів Ради Європи.

«Гаряче» голосування

Ухвалення нового КПК в сесійному залі затяглося на цілий тиждень. Річ у тому, що представники опозиції наполягли на тому, аби голосувати кодекс постатейно. Навколо деяких новел розігрувалися справжні баталії.

> Закінчення на стор.2

ДИСКУСІЯ

Регламент розсварив Пленум

МАРИНА ЗАКАБЛУК

Колегіальний орган Верховного Суду затвердив новий Регламент. При обговоренні документа не обійшлося без дискусії: деякі верховні законники запропонували змінити одну зі статей Регламенту, аби «думку однієї людини не вдалося видати за позицію ВС».

«Регламентний плід»

Прийняття нового Регламенту Пленуму ВС не обійшлося без «ідейних суперечок». Так, лише один пункт ст.9 документа став каменем спотикання на шляху до одноголосного підтримання опрацьованого робочою групою Регламенту. А розпочалося все із зауважень, які й стали передвісником гострої дискусії.

Спочатку секретар Пленуму ВС Юрій Сенін нагадав, що у зв'язку з прийняттям закону «Про судоустрій і статус суддів», який змінив повноваження колегіального органу верховних законників, виникла необхідність затвердити новий порядок роботи Пленуму. Так, 23 грудня 2011 р. Регламент від 10.06.2002 втратив чинність, а на зміну йому прийшов новий. Проте він мав тимчасовий характер і повинен був діяти до прийняття постійного «верховного розпорядку».

За словами секретаря Пленуму ВС Ю.Сеніна, Регламент не може відповісти на питання, не врегульовані законом.

9 квітня Ю.Сенін представив «регламентний плід» робочої групи. За його словами, документ, на відміну від попереднього, «точніше відображає роботу Пленуму ВС». Секретар колегіального органу розповів, що Регламент визначає повноваження Пленуму, порядок його скликання, підготовки й проведення засідань.

Також у документі зазначається: на підставі рішення парламенту колегіальний орган дає висновки про наявність чи відсутність у діяннях, в яких звинувачується Президент, ознак державної зради або іншого злочину.

> Закінчення на стор.5

ДО УВАГИ ЧИТАЧІВ!

НОВИЙ КПК ВІД «ЗіБ»!

Відразу після ухвалення парламентом нового Кримінального процесуального кодексу редакція «ЗіБ» видасть його окремою брошурою.

Замовити кодекс можна безпосередньо в редакції:

— за телефоном **(044) 537-34-33;**

— надіславши лист-замовлення на адресу **zibpodpiska@optima.com.ua.**

Вартість 1 примірника — 49 грн. з урахуванням доставлення.

Читайте, вивчайте, застосовуйте!

ЗІ СВЯТОМ!

Дорогі друзі!

Прийміть наші найщиріші вітання зі світлим святом Воскресіння Христового!

Це свято спонукає кожного з нас замислитися над вічними християнськими цінностями, нагадує про те, що кожна людина народжується для добрих справ.

Нехай цей день принесе у вашу оселю радість і надію, благополуччя й упевненість у завтрашньому дні. Зичимо міцного здоров'я, добробуту, злагоди та Божого благословення.

Нехай Воля Господня надихає на праведні справи, додає натхнення й сил та вселяє непохитну віру в майбутнє!

Христос Воскрес!

З повагою колектив редакції газети «Закон і Бізнес»

2 Новини і коментарі
4 Від першої особи
5 Судова влада
8 Фотофакт
10 Законодавча влада
12 Юридична практика
13 Судова практика
14 Іменем закону
15 Міжнародне право
16 Weekend
17 Документ

61018 ПЕРЕДПЛАТНИЙ ІНДЕКС

Оформити передплату на газету «Закон@Бізнес» можна в будь-якому відділенні зв'язку України

ЦІНА ДОГОВІРНА

4 820105 830014

ВІТАЄМО!

ВОЛОДИМИР ОЛІЙНИК
16 квітня, 55 років

Перший заступник голови Комітету ВР з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності, представник фракції Партії регіонів, народний депутат V та VI скликань.

ІВАН ПОПЕСКУ
16 квітня, 48 років

Заступник голови Комітету ВР з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин, представник фракції ПР, народний депутат II, III, V та VI скликань.

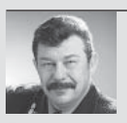

ОЛЕКСАНДР КУЗЬМУК
17 квітня, 58 років

Голова підкомітету Комітету ВР з питань національної безпеки і оборони, представник фракції ПР, народний депутат IV та VI скликань.

ЮРІЙ ТРИНДЮК
17 квітня, 44 роки

Голова підкомітету Комітету ВР з питань бюджету, представник фракції БЮТ—«Батьківщина», народний депутат V та VI скликань.

ЛЕОНІД ІСАЄВ
17 квітня, 75 років

Член Комітету ВР з питань соціальної політики та праці, представник фракції ПР, народний депутат V та VI скликань.

ПРИЗНАЧЕННЯ

Рахункова — з головою

Верховна Рада обрала нового керівника Рахункової палати. Ним став перший заступник голови правління «Ощадбанку» Роман Магута.

«Велике прохання, 12 квітня незалежно від того, як буде розглядатися КПК, вранці обговорити кандидатуру голови РП, а з 12 до 13 (години — **Прим. ред.**) провести голосування для того, щоб на наступному пленарному тижні сформувати РП, якщо цю кандидатуру буде підтримано», — з такими словами до колег напередодні голосування звернувся голова ВР Володимир Литвин. Зрештою нардепи вирішили прислухатися до нього й у четвер провели таємне голосування.

Крісло голови РП залишалось вакантним з літа минулого року. 7 липня з посади було звільнено Валентина Симоненка, у якого завершився термін повноважень. Відповідно до Регламенту пропозицію щодо кандидата на посаду керівника РП вносить спікер парламенту. Деякий час обговорювалася можливість призначення Петра Порошенка, однак оскільки він увійшов до складу Кабміну, ця ідея втратила актуальність. Після цього В.Литвин зупинився на кандидатурі Р.Магути.

У ході таємного голосування його підтримали 243 нардепи. У свою чергу новопризначений голова РП розповів про необхідність розширення повноважень органу й відновлення його контролю за бюджетом. Щоправда, для цього слід внести зміни до Конституції, а тому навряд нардепи виконають це побажання найближчим часом.

ІНІЦІАТИВА

Нотаріат — під контроль

Уряд пропонує внести зміни до закону «Про нотаріат», підготовлені Мін'юстом, які дозволять встановити додатковий контроль за роботою нотаріусів.

Як повідомив міністр юстиції Олександр Лавринович, практика застосування чинного закону виявила низку проблем у державному регулюванні діяльності нотаріусів і необхідність посилення контролю за їхньою роботою стала очевидною.

Проект передбачає закріплення статусу нотаріуса як публічної офіційної особи. Також урядовці пропонують створити професійну самоврядну організацію нотаріусів — Нотаріальну палату, яка репрезентуватиме інтереси представників професії в державних органах, захищатиме їхні права. Водночас Нотаріальна палата здійснюватиме захист інтересів фізичних і юридичних осіб, котрі постраждали через незаконні дії чи недбалість нотаріусів.

Крім цього, проектом пропонується визначити додаткові підстави для здійснення державного контролю у сфері регулювання нотаріальної діяльності. Зокрема, розшириться коло підстав для притягнення нотаріусів до відповідальності.

ЗАКОНОТВОРЧІСТЬ

Головне — процес!

Страсний тиждень нардепи присвятили ухваленню «другої Конституції»

Закінчення, початок на стор.1

Наприклад, гарячі суперечки викликала ст.45 КПК «Захисник». Вона передбачає, що захисником не може бути адвокат, який не внесений до Єдиного реєстру адвокатів і адвокатських об'єднань або виключений з нього. Фахівці в галузі права, правозахисники, родичі відтепер здійснювати захист не зможуть. Це викликало шквал обурення в залі. Як відзначив на засіданні парламенту народний депутат Юрій Одарченко, таким чином парламент сьогодні, по суті, позбавляє екс-прем'єра Юлію Тимошенко «таких захисників, як Сергій Власенко, її дочка». Тим часом, якщо пригадати судовий процес «у газовій справі», ні С.Власенко, ні Євгенія Тимошенко, ні Шон Карр Юлію Володимирівну не захищали, їхня роль зводилася лише до епізодичної присутності на судовому процесі.

Парламент не підтримав жодної з поправок, якими передбачалося, що захисником може бути не тільки професійний адвокат. Це викликало ремство в залі. Тим часом практично в усіх країнах ЄС діє аналогічна норма. В українських адвокатських об'єднаннях до запровадження цієї норми поставилися позитивно, як і в судах. За відгуками служителів Феміди, набагато простіше мати справу з тим, хто розмовляє з тобою однією юридичною мовою.

Невдоволення при обговоренні викликав і той факт, що права захисту в кодексі прописані не прямо, а опосередковано: сказано, що адвокат може користуватися тими ж правами, що й обвинувачений і підозрюваний, захист яких він здійснює. Комусь не сподобався той факт, що адвокат згідно з

Володимир Олійник і Валерій Писаренко обговорюють у перерві правки до КПК.

новим КПК має право бути «присутнім під час допиту». Мовляв, адвокат повинен бути не тільки «присутнім», а ще й брати активну участь у допиті. Але, на думку багатьох експертів, ці дрібні «гачки» мало що змінять. Адже те, як працюватиме кодекс, багато в чому залежить від практики його застосування. «Звичайно, практика застосування кодексу формуватиметься, і багато проблем, про які ми говорили, буде знято», — відзначив у інтерв'ю «ЗіБ» адвокат Сергій Гребенюк. «Коригувати кодекс буде саме життя. Отже, багато чого ще додаватиметься й після його ухвалення», — підкреслював і перший заступник голови Комітету ВР з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності Владимир Олійник.

Іноді виникало відчуття, що депутати приділяли занадто багато уваги казуїстичним формальностям і обговорювали швидше лінгвістичні, а не юридичні шерхатості. Наприклад, жваву дискусію в залі викликала поправка, в якій згадувався «орган державного антикорупційного бюро розслідувань». «У нас немає ще такого органу, і невідомо, як він називатиметься», — відзначив перший віце-спікер Адам Мартинюк, запропонувавши «означити» цей орган «іномовленням». «Ми записуємо в закон назви державних установ, яких узагалі не існує. Як узагалі можна приймати такий закон?» — обурився народний депутат Віктор Швець. Проте А.Мартинюк не поступався. «Орган державного антикорупційного бюро розслідувань — щось тут зайве, — заявив він.— Якщо ми думаємо, що буде державне антикорупційне бюро, то без органу... Тобто буде державне антикорупційне бюро, а в цьому бюро будуть органи?» Багато спорів велося приблизно на такому рівні.

Сперечалися депутати і з приводу ролі прокуратури: зокрема, деяких бентежив термін «процесуальне керівництво».

Недивно, що робота над новим КПК так затяглася. До законопроекту було подано близько 4000 поправок, 1085 з них були враховані Комітетом ВР з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності. Через таку кількість зауважень процес розтягнувся на кілька днів. Депутатам роздали 2 томи документів, кожен з яких налічував близько 1500 сторінок. Левову частку поправок депутати відхилили. На думку опозиції, парламентська більшість ігнорувала тільки зауваження політичних противників. Правда, як відзначив голова Комітету ВР з питань правосуддя Сергій Ківалов, у парламенті йшов нормальний робочий процес. «Я подаю свої поправки до проекту Кримінального процесуального кодексу не як політик — депутат від Партії регіонів, а виключно як юрист. Це суто професійна юридична робота. І якщо мої поправки не підтримав хтось із колег-юристів, котрі належать до нашої політичної сили, то це свідчить не про «розкол у ПР», як цього, напевно, хотілося б політикові від опозиції, котрий зробив таке припущення, а про різні юридичні погляди на майбутній кодекс». За словами С.Ківалова, з поданої їм 181 поправки частина була відхилена, проте він до цього поставився спокійно.

P.S. Коли верстався номер, парламент проголосував лише за третину статей КПК. Але депутати обіцяли до п'ятниці впоратися з рештою.

ВИБОРИ

Партійців залишили без округів

КС підтвердив неконституційність подвійного балотування

РОМАН ЧИМНИЙ

Сенсації не сталося: Конституційний Суд не дозволив кандидатам, яких буде включено до партійних списків, претендувати на мандати ще й у мажоритарних округах. Це не сподобалось опозиції, але такої самої позиції КС дотримувався ще 14 років тому.

Добре забуте старе…

Незадовго до оприлюднення рішення КС від 5.04.2012 №8-рп/2012 міністр юстиції Олександр Лавринович в інтерв'ю «ЗіБ» (див. стор.4) відзначив, що було б дивним, якби судді інакше протлумачили конституційні норми, ніж їхні попередники в 1998 році. Дива й не сталося. Як і прогнозував наш тижневик (див., зокрема, №10/2012), можливість паралельного висування кандидата і за партійним списком, і в мажоритарному окрузі визнано такою, що суперечить принципам рівного виборчого права.

Нагадаємо, що новим законом «Про вибори народних депутатів України» дозволялося включати до виборчого списку кандидатів у народні депутати одну і ту ж особу в загальнодержавному багатомандатному й одномандатному виборчих округах (ч.5 ст.52). Фактично ця норма уможливлювала нечисельним або нерейтинговим партіям брати участь у перегонах, додержуючись олімпійського принципу. Водночас їхні лідери могли не турбуватися про свою долю, виборюючи мандат у «рідному» окрузі.

Свої переваги така система давала й основним політичним «ваговикам». На чолі списку вони виставляли відомих особистостей, які водночас балотувалися в одномандатних округах, маючи високі шанси на перемогу внаслідок своєї популярності. Адже, якщо такий претендент перемагав у «мажоритарці», він автоматично проводив до парламенту однопартійця з малознайомої виборцеві частини списку.

Така система застосовувалася в Україні лише одного разу, та, очевидно, політики оцінили всі її переваги. Адже на виборах 1998 року чимало відомих діячів опинилося б поза стінами Верховної Ради, якби не «страховка» в мажоритарному окрузі. Причому КС за місяць до дати голосування визнав, що дублювання прізвищ кандидатів у різних списках є порушенням конституційної основи правового регулювання виборчого процесу. Проте, оскільки виборча кампанія була вже в розпалі, Суд окремо зауважив, що його рішення не поширюється на правовідносини, які вже виникли. Тобто залишив все як є. До наступних виборів…

2002 року подвійного висування вже не було, але й проблем з визначенням того, як балотуватися кандидатам, не виникло. Утім, керуючись правилом, що все нове — це добре забуте старе, під час підготовки нового закону, який повертав змішану виборчу систему, у представників опозиції виникло бажання «реанімувати» «страховку» зразка 1998 року.

Арсеній Яценюк (ліворуч) — Роману Зваричу: «І в який же округ мені податися — багаточи одномандатний?»

Як зазначав «ЗіБ», не виключено, що представники більшості, котрі працювали над проектом закону, погодилися на включення відповідних положень, розраховуючи саме на єдиний орган конституційної юрисдикції. Тим більше що, на відміну від ситуації 14-річної давнини, часу для аналізу нових правил у Суду було достатньо. Та й не виникало потреби занурюватися в теорію конституційного права: у рішенні від 26.02.98 №1-рп/98 все вже було проаналізовано та обгрунтовано.

Подвійна нерівність

«Визначений законом порядок висування кандидатів у народні депутати порушує конституційний принцип рівного виборчого права», — констатовано в рішенні №8-рп/2012 (суддя-доповідач — Олег Сергейчук). Адже кандидатові від політичної партії «надається більше правових можливостей для реалізації його права бути обраним». А це вочевидь суперечить конституційному принципу рівного виборчого права. «Цей принцип забезпечується не тільки рівними для всіх громадян засадами участі у виборах та наявністю в них рівної кількості голосів, а також юридично рівним впливом цих голосів на результати виборів», — цитує цей склад КС своїх попередників.

Отже, подвійного висування вже не буде, і це змушує партії, насамперед так звану об'єднану опозицію, переглянути попередні домовленості щодо узгоджених кандидатів, які балотуватимуться в мажоритарних округах. І хоча висновок Суду був прогнозованим з правового погляду, лідери опозиції традиційно звинуватили владу в підступності та штучному створенні переваг для себе.

«Закон забезпечував чесні вибори, — обурювався Арсеній Яценюк, — і можу сказати, що це рішення КС спрямоване проти опозиції». Мовляв, якби не втрутився КС, опозиція виставила б в округах більш харизматичних лідерів і отримала б більше мандатів. Натомість віце-спікер Микола Томенко вважає, що «рішення КС є ударом нижче пояса також для партнерів влади та так званих опозиційних сил, які співпрацюють із владою».

Така розбіжність в оцінках пояснюється тим, що кожен міряє наслідки акта Суду на свій лікоть. Лідерові «Фронту змін» тепер доведеться зробити надскладний вибір для власної політичної кар'єри: або ризикувати й очолювати список своєї партії, або балотуватися за узгодженим розподілом округів, гарантовано отримавши свій мандат, але залишившись без соратників у стінах ВР. Водночас М.Томенко, якому заброньоване місце в прохідній частині списку, і не збирався розриватися на два фронти, тому шукає негатив у іншому.

У лавах провладної більшості звинувачення опозиції відмітають. «Усі заяви про те, що відповідне подання в КС підготовлене таємно, кулуарно, так само як і інші демарші опозиціонерів — не більш ніж політичні спекуляції», — наголосив у коментарі «ЗіБ» «регіонал» Дмитро Шпенов.

Однак, якщо відкинути політику, то доведеться визнати, що жодна нерівність не може породити чесні вибори. До того ж подвійне балотування, якби воно стало традиційним, підживлювало б появу численних партій одного лідера. Нині ж за рахунок доволі високого прохідного бар'єра до ВР відбуватиметься процес укрупнення.

КОМЕНТАР «ЗоБ»

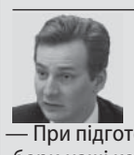

Дмитро ШПЕНОВ,
народний депутат України:

— При підготовці нового закону про вибори наші колеги з інших фракцій наполягли на тому, щоб знову включити в нього цю норму. Проте тепер, як і в 1998 році, діє все та ж редакція Конституції. Таким чином, юридична база не змінилась, і недивно, що КС знову вказав на неконституційність цієї норми закону.
Ми розуміємо, що деякі політичні сили вкрай зацікавлені в тому, щоб виписати закон під себе, навіть якщо він суперечить Конституції. Ми цього зробити не дозволимо. Рівність усіх перед законом — один з базових принципів, на які ми спираємося. Преференцій за партійною належністю не буде.

Володимир КОРНІЛОВ,
політолог:

— Рішення КС найбільше вплине на невеликі політичні сили, особливо на ті, які перебувають в опозиції. Не секрет, що багато з них розраховували на те, щоб своїх більш-менш яскравих особистостей просунути по мажоритарних округах у парламент. При цьому спробувати використати дану кампанію для реклами своєї політичної сили. Тепер ці плани доведеться переглядати.

Михайло ПОГРЕБИНСЬКИЙ,
політолог:

— Рішення КС позитивно позначиться на інтересах виборців, оскільки партії будуть змушені в мажоритарних округах робити ставку на популярних людей. Їм доведеться шукати таких людей, і, як наслідок, відбудеться певне оновлення в партійних списках. Якщо ж говорити про інтереси партій, то для опозиційних сил це рішення додасть проблем, оскільки вони мають менший «асортимент» вибору кандидатів у округах, ніж провладні партії.

І, як свідчать останні події, деякі з політичних організацій уже ввійшли до складу мегаутворень. Та й спроби опозиції узгодити висування «мажоритарників» також свідчить про доцентрові тенденції в її колах.

Тому політикам можна порадити скористатися відомим правилом: усе, що відбувається, робиться на краще. Принаймні для виборців, адже відсутність «страховки» уможливлює і гуртування партій, і появу дійсно нових, яскравих особистостей. Від цього виграють не стільки політики, скільки країна.

ВИРОК

Санація із санкціями

Екс-урядовець отримав менше, ніж просила прокуратура, але більше, ніж його «спільник»

ВАСИЛЬ КОЛІШНИЙ

Печерський районний суд м.Києва завершив розгляд справи колишнього в.о. міністра оборони Валерія Іващенка та керуючого санацією Феодосійського судомеханічного заводу Сергія Міхеєва. 12 квітня суд зачитав вирок, яким обох було визнано винними за ч.3 ст.365 Кримінального кодексу.

Суть обвинувачень, пред'явлених В.Іващенку та С.Міхеєву, зводиться до того, що перший у листопаді 2009 року підмахнув план санації, а другий утілював його в життя. Внаслідок цього Феодосійський судомеханічний завод, що входив до структури Міністерства оборони й був єдиним підприємством, де ремонтувалися двигуни для бойових кораблів, продали за борги. За однією з версій — приватній фірмі, за якою стоїть народний депутат із фракції БЮТ. Останній, за словами керівника групи державного обвинувачення в цій справі Петра Коваля, і вмовив екс-урядовця підписати план санації. Таким чином, за оцінками прокуратури, державі було завдано шкоду на 70,9 млн грн. (саме в таку суму оцінювалося підприємство, яке реалізували за 17 млн).

Під час судового процесу В.Іващенко наполягав на зворотному: продаж заводу, навпаки, відбувся всупереч його розпорядженням. Утім, прокуратура залишила в силі обвинувачення. Більше «пощастило» керуючому санацією: з нього зняли претензії за ч.3 ст.209 КК («легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом»), що загрожувало 15 роками позбавлення волі. Натомість обом залишили добре відому ч.3 ст.365 КК, яка передбачає від 7 до 10 років тюрми.

На відміну від С.Міхеєва, В.Іващенко вислухав вирок сидячи.

Щоправда, представники обвинувачення не наполягали навіть на мінімальному строці, визначеному цією санкцією. П.Коваль сказав: «Ураховуючи позитивні характеристики, нагороди і стан здоров'я (В.Іващенка. — **Прим. ред.**), ми дали менше мінімального». Йшлося про 6 років. С.Міхеєву, на думку обвинувачення, буде достатньо для виправлення 5 років. До речі, в суді останній підтвердив, що продаж заводу був би неможливим без візи тодішнього в.о. міністра на плані санації.

За словами В.Іващенка, йому через адвокатів пропонували погодитися з висунутими обвинуваченнями в обмін на пом'якшення покарання. «Але я швидше згнию тут, у в'язниці, але зізнаватися в тому, в чому не винен, не буду!» — наголосив екс-урядовець. Він також спрогнозував, що суд призначить йому та керуючому санацією однакові вироки — по 5 років ув'язнення.

І майже не помилився. Згідно з вердиктом судової колегії, який зачитували понад 2 год., В.Іващенко одержав 5 років, з яких уже відсидів у слідчому ізоляторі майже рік і 8 місяців, С.Міхеєв — на 2 роки менше. Обом заборонено наступні 3 роки займати відповідальні посади. До того ж першого з них ще й позбавили 2-го рангу держслужбовця.

Водночас суд залишив без розгляду позов Феодосійського судомеханічного заводу. Адже, як зазначав представник прокуратури, майно держпідприємства вдалося повернути у власність держави.

Адвокати В.Іващенка відразу ж запевнили, що оскаржуватимуть вирок. І не тільки по суті, а й за процедурою. Причому пообіцяли дійти й до Європейського суду з прав людини. Адже останнє судове засідання перед оголошенням вироку відбувалося в конвойній кімнаті Печерського райсуду, куди на «швидкій» був доставлений колишній в.о. міністра. Та й сам вирок В.Іващенко слухав сидячи, оскільки, за його словами, відразу після арешту його вразив гострий радикуліт, із січня цього року йому надають медичну допомогу.

Проте напередодні в Державній пенітенціарній службі запевнили, що у В.Іващенка немає хвороб, які б перешкоджали участі в судовому процесі. І хоча з півгодинним запізненням, але все ж доставили підсудного на завершальну частину судового розгляду — проголошення вироку. А в прокуратурі навіть припускали, що загострення хвороби є складовою тактики затягування процесу.

Щоправда, саме по собі воно позбавлене сенсу. Напевно, адвокати, які за час судового розгляду внесли близько 130 клопотань, збирали докази порушення прав їхнього підзахисного, аби цими фактами вразити суддів у Страсбурзі. Бо на апеляційну інстанцію вони не надто розраховують…

НЕПОДОБСТВО

Депутат розкрадав кошти НБУ?

СБУ встановила причетність народного депутата Олександра Шепелева до розкрадання понад 315 млн грн. рефінансування Національного банку. За цим фактом було порушено кримінальну справу.

Про це повідомив начальник головного слідчого управління СБУ Іван Дерев'янко. Він нагадав, що минулого року тодішній глава СБУ Валерій Хорошковський повідомляв про причетність до незаконних операцій з банківськими грошима одного з народних депутатів і про необхідність позбавлення його депутатської недоторканності для притягнення до кримінальної відповідальності. Проте ім'я цього депутата В.Хорошковський тоді не назвав, відзначив І.Дерев'янко й уточнив: «Це — народний депутат Шепелев Олександр Олександрович» (О.Шепелев пройшов до парламенту за списком БЮТ, зараз є позафракційним депутатом). СБУ поки що не направляла подання у ВР про позбавлення його недоторканності, але це питання зараз винесене на порядок денний, відзначив І.Дерев'янко.

За його словами, кримінальну справу стосовно О.Шепелева було порушено 22 лютого 2011 р. «Відомості про його причетність до скоєння злочину були з самого початку розслідування справи, на сьогодні зібрано достатньо доказів», — сказав І.Дерев'янко. При цьому він заявив, відповідаючи на уточнююче питання, що нардеп в операції виконував роль співорганізатора.

У контексті сказаного посадовець висловив надію, що українські законодавці прислухаються до ініціативи Президента і відмінять депутатський імунітет.

І.Дерев'янко також відзначив, що причетність народного депутата до розкрадання коштів НБУ була встановлена в рамках розслідування кримінальної справи про розкрадання державних коштів Фонду гарантування внесків фізичних осіб за участю власника банків «Європейський», «Національний стандарт» і «Володимирський» Павла Борулько на суму 620 млн грн. Нагадаємо, 10 квітня в СБУ заявили про завершення слідства в цій справі.

Водночас сам О.Шепелев назвав інформацію СБУ про його причетність до розкрадання 315 млн грн. наклепом. При цьому уточнив, що обвинувачення на його адресу могли бути спробою дати новий інформаційний привід, щоб відволікти увагу ЗМІ від відомостей про те, що бізнесмен П.Борулько обвинувачує окремих працівників СБУ в здирстві. Депутат також заявив, що він не знайомий з банкіром П.Борульком, який був арештований у Білорусі за клопотанням СБУ в грудні 2011 р. за обвинуваченням у розкраданні 620 млн грн.

О.Шепелєв розповів, що кілька років тому в нього вже була аналогічна ситуація — тоді його обвинуватили в причетності до розкрадання коштів Промінвестбанку. «Проте вже через два місяці глава СБУ В.Наливайченко особисто вибачався переді мною», — відзначив екс-бютівець.

РЕЗОНАНС

Однією справою більше

ГПУ перевірить причетність Тимошенко до вбивства Щербаня

БОРИС РУДЬ,
«Подробиці»

4 квітня Руслан Щербань — син убитого в 1996 році донецького політика Євгена Щербаня — заявив, що до каїнового діла може бути причетна колишній Прем'єр-міністр Юлія Тимошенко. Поки молодший Щербань лише передав відповідні документи до Генпрокуратури, яка відновила слідство у справі.

Справа давно минулих років

Народний депутат Є.Щербань одним з перших серед політиків Донбасу заявив про необхідність виходу «донецьких» на державний рівень. Його тоді називали негласним керівником облдержадміністрації Донеччини, яку очолював його однофамілець — Володимир Щербань.

Увесь цей час, якщо вірити Р.Щербаню, його сім'ю переслідували: на нього самого й на його брата робили замахи, племінника намагалися викрасти. Але після того, як Ю.Тимошенко опинилась у в'язниці, Руслан усе ж таки вирішив домогтися відновлення розслідування у справі про вбивство батька. «Я не промовляв ім'я Ю.Тимошенко, тому що вона була Прем'єр-міністром. Силою, яка може впливати на мене, на моїх родичів. Я набігався у своєму житті. Тепер, коли Ю.Тимошенко й Павло Лазаренко перебувають у певних місцях, вони не можуть впливати на моє життя», — заявив він на прес-конференції.

Яким же чином Ю.Тимошенко причетна до вбивства Є.Щербаня? «Я неодноразово був присутній на зустрічах Юлії Володимирівни з моїм батьком в офісі облдержадміністрації та в нас удома. У нас було багато розмов. Був конфлікт інтересів. Інтереси «ЄЕСУ» та інтереси мого батька... Плюс Павло Іванович, який лобіював інтереси «ЄЕСУ». Мій батько загинув. І це було вигідно тому Уряду. І це було вигідно «Єдиним енергетичним системам», — сказав Р.Щербань на прес-конференції в УНІАН.

Утім, він далеко не перший, хто намагається простежити цей зв'язок. Так, ще в листопаді 2011 року перший заступник Генерального прокурора Ренат Кузьмін в ефірі «Великої політики» заявляв про можливу причетність Ю.Тимошенко до вбивства Є.Щербаня. Пізніше, у квітні 2012-го, ці слова було повторено перед західними журналістами. «Р.Кузьмін, заступник Генерального прокурора, повідомив Financial Times: у нього є докази того, що компанії, контрольовані Ю.Тимошенко, а також іншим колишнім Прем'єр-міністром, який тепер перебуває у в'язниці США, П.Лазаренком, передали гроші за вбивство Щербаня», — повідомило видання 1 квітня. Попри дату публікації, заява заступника Генпрокурора не була жартом.

Р. Щербань запевнив, що шукав замовників убивства його батька з 1996 року, але лише тепер наважився передати в ГПУ зібрані факти.

Крім того, в грудні 2009 року колишній соратник Ю.Тимошенко, кандидат у президенти Михайло Бродський заявив про те, що має у своєму розпорядженні документи, які свідчать: до смерті Є.Щербаня причетна лідер БЮТ. «Ось до минулого Юлії Володимирівни питань зараз більше, ніж відповідей. Ми не повинні це замовчувати», — сказав він. «Його (Щербаня. — **Прим. ред.**) убили за те, що не пустив компанію «ЄЕСУ» в Донецьку область... Тепер представники правлячої коаліції виступають із клопотанням зменшити строк ув'язнення П.Лазаренку», — зазначив тоді М.Бродський.

Втім, про причетність П.Лазаренка та його оточення до вбивства Є.Щербаня говорили не тільки представники влади чи політики. Як свідчать матеріали WikiLeaks, у грудні 2008 року, розмовляючи з послом США в Україні Вільямом Тейлором, український олігарх Дмитро Фірташ сказав: убивство Є.Щербаня замовив П.Лазаренко, якому не сподобалося, що цей політик «не поділяє його філософію газового бізнесу». Після смерті Є.Щербаня газовий ринок, за словами Д.Фірташа, поділили П.Лазаренко, Ю.Тимошенко й Ігор Фішерман.

І ось через 15 років, після неодноразових заяв про те, що Ю.Тимошенко причетна до вбивства Є.Щербаня, тільки після звернення його сина Генеральна прокуратура відновила слідство в цій справі.

З новою справою?

5 квітня Генеральний прокурор Віктор Пшонка заявив: слідство у «справі Щербаня» відновили. «Після звернення сина Щербаня слідчі відновили активні слідчі дії, особливо у зв'язку з економічною та бізнес-діяльністю (Є.Щербаня. — **Прим. ред.**)», — сказав він. «Мені незрозуміло, чому зчинили такий галас за ситуації, коли слідство відновлено», — підкреслив В.Пшонка. При цьому він нагадав, що є документи, які доводять переказ грошей з рахунків «ЄЕСУ» — компанії, яку очолювала Ю.Тимошенко, — на рахунки П.Лазаренка.

За словами В.Пшонки, 2,2 млн грн. переказали на рахунки одного з убивць Є.Щербаня. «Це Мільченко», — назвав його Генпрокурор. «У цій справі повинна бути допитана й Тимошенко, хоч би в тій частині, щодо тих рахунків, про які я говорив», — резюмував В.Пшонка. При цьому він підкреслив, що на даному етапі розслідування вказаної справи лідер БЮТ проходить як свідок. Більш того, за словами Генпрокурора, у справі про вбивство Є.Щербаня можуть допитати й П.Лазаренка. «Поки що реальний його допит планується на жовтень», — сказав очільник ГПУ на брифінгу 5 квітня.

В опозиції вже заявили про те, що відновлення розслідування у «справі Щербаня» вигідне владі. «Цей брудний піар, який сьогодні влада поширює вже і в Європі, має на меті тільки одне — напередодні виборів шокувати європейське співтовариство цими обвинуваченнями, щоб Європа перестала підтримувати лідера опозиції», — відзначив на зустрічі з журналістами один з лідерів ВО «Батьківщина» Олександр Турчинов. При цьому він підкреслив: Р.Щербань уже давав свідчення у справі про вбивство батька у 2003 році. Але ті свідчення багато в чому суперечать нинішнім.

З О.Турчиновим солідарна й адвокат П.Лазаренка Євгенія Колодій. «Він (син Є.Щербаня. — **Прим. ред.**) допитувався судом, він категорично заявив, що ніяких бізнесових інтересів між ним і П.Лазаренком не було, про Ю.Тимошенко він узагалі не згадував. Якщо він дійсно має якісь докази, то, умовчуючи про них протягом 15 років, свідомо перешкоджав розслідуванню цього гучного і загалом жорстокого вбивства», — відзначає вона. Сам молодший Щербань заперечує свій зв'язок з владою. Він запевняє, що раніше не міг дати свідчень, оскільки боявся за своє життя.

Тривога опозиції зрозуміла: Ю.Тимошенко поки проходить у справі лише як свідок. У майбутньому вона може стати й підозрюваною. «Знайдемо достатньо доказів для порушення кримінальної справи, пред'явлення обвинувачення і направлення справи проти Ю.Тимошенко в суд — буде так зроблено. Якщо ми не знайдемо цих доказів — буде ухвалено процесуальне рішення і справу закрито», — говорить начальник головного управління ГПУ з розслідування особливо важливих справ Андрій Курись.

Утім, на репутацію лідера БЮТ це не вплине. «Ці заяви на позицію Європи серйозно вплинути не можуть, адже для ЄС і США «справа Тимошенко» — це в основному справа, яка показує стан судової системи України, дотримання прав людини й рівень демократичних стандартів, а також проблеми, пов'язані з демократизацією в Україні», — впевнений директор Інституту глобальних стратегій Вадим Карасьов.

Щоправда, самій Ю.Тимошенко від цього навряд чи стане легко. Адже строк її ув'язнення може збільшитися. Що стосується «справи Щербаня», то вона ризикує перетворитися на другу «справу Гонгадзе»: дуже вже багато в ній «білих плям». Убивці Є.Щербаня мертві, а замовники, якщо такі й знайдуться, навряд чи зізнаються в скоєному.

ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Оборудка «в погонах»

Військова прокуратура викрила оборудку із землями оборони на Харківщині на суму понад 1,6 млн грн.

Як повідомили «ЗіБ» у прес-центрі військової прокуратури Центрального регіону, військова прокуратура Харківського гарнізону порушила кримінальну справу за ознаками злочину, передбаченого ч.3 ст.424 КК, щодо посадовців колишньої Чугуївської КЕЧ (квартирно-експлуатаційної частини), які перевищили службові повноваження, що спричинило тяжкі наслідки.

У квітні 2007 р. посадовці Чугуївської КЕЧ протиправно передали до комунальної власності м.Чугуїва земельну ділянку загальною площею майже 23 га, що входила до складу земель оборони. Надалі Чугуївською міськрадою було змінено цільове призначення цієї ділянки на землі житлової та громадської забудови в складі земель комунальної власності міста. Згодом їх було передано в користування підприємствам, зокрема у власність гаражно-будівельного товариства «Авіатор».

Під час прокурорської перевірки встановлено, що внаслідок протиправних дій військових службових осіб колишньої Чугуївської КЕЧ державі заподіяно збитків на суму понад 1,6 млн грн.

АКТУАЛЬНЕ ІНТЕРВ'Ю

Міністр юстиції України Олександр ЛАВРИНОВИЧ:

«Не може бути політичного консенсусу всупереч нормам права»

***Олександр ЛАВРИНОВИЧ** народився 28 червня 1956 р. в м.Овручі Житомирської області. У 1978 р. закінчив Київський державний університет ім. Т.Г.Шевченка. У 1987 р. — аспірантуру Київського політехнічного інституту, захистив дисертацію. Працював інженером, науковим співробітником Інституту надтвердих матеріалів АН УРСР, викладав на факультеті хімічного машинобудування КПІ. У 1990 р. обраний членом Центральної виборчої комісії України. У 1991 р. став заступником голови ЦВК, згодом виконував обов'язки її голови. Народний депутат II, III та VI скликань. У 1998 р. закінчив Національну юридичну академію України ім. Ярослава Мудрого за спеціальністю «Правознавство», у 2001 р. захистив дисертацію. У 2001—2002 рр. — державний секретар Міністерства юстиції. У 2002—2005, 2006—2007 рр. та з березня 2010-го — міністр юстиції.*

ОЛЕКСІЙ ПИСАРЕВ

Кілька останніх рішень Конституційного Суду суттєво вплинули на правила наступних парламентських виборів. Про те, наскільки акти КС були очікуваними й чому неконституційні норми потрапили до законодавства, кореспондент «ЗіБ» поспілкувався з міністром юстиції Олександром ЛАВРИНОВИЧЕМ, який активно працював над підготовкою закону про вибори. За його словами, волевиявлення народу має відбутися без особливих ускладнень, адже закон підтримала й влада, й опозиція, труднощі не повинні виникнути й після ухвалення рішень КС, адже зміни збігаються з позицією експертів.

«Консенсус можливий лише в межах, які дозволяє Конституція».

— Після рішення Конституційного Суду від 4 квітня українці, котрі перебуватимуть за кордоном, не зможуть узяти участь у виборах народних депутатів у одномандатних округах. Як уважаєте, це не обмежить їхніх прав?

— Варто почати з того, яким чином ця норма з'явилася в законі. Під час опрацювання робочою групою проекту закону («Про вибори народних депутатів». — **Прим. ред.**) ми півроку шукали виходу із цієї ситуації. Зрозуміло, що при змішаній виборчій системі виборець має право проголосувати двічі: за політичну партію та за свого кандидата в конкретному окрузі. А яким чином можуть реалізувати це право громадяни, які виїхали за межі держави?

Коли на виборах у 1990 і 1994 роках була суто мажоритарна система, всі, хто перебував за кордоном, прикріплювалися до округу, де розташовувалося Міністерство закордонних справ. Так само це питання вирішувалося при переході до змішаної системи. Проте ці випадки засвідчили, що виникає великий дисбаланс чисельності виборців у округах.

При підготовці нового закону проблема голосування за кордоном виникла знову. У дискусії брали участь усі політичні сили, громадські організації, міжнародні експерти. Ми присвятили три дні засідання, щоб знайти відповідь на це питання. Проте до рішення консенсусом не дійшли. Зрештою, скористались пропозицією експерта ОБСЄ та встановили, що закордонні виборці голосують лише за партійними списками. Саме цю ідею ми спершу передали Президентові, а потім направили до парламенту.

Однак у Верховній Раді було внесено пропозицію, щоб виборці, котрі перебуватимуть за кордоном, знову обирали кандидатів з Києва. Чи справді така норма захищає конституційні права виборців — питання дискусійне. Наприклад: я від'їжджаю під час виборчої кампанії до Сіднея і разом зі мною до нього ж приїжджають мої колеги з Івано-Франківська, Джанкоя, Луганська та Прилук. Ми разом приходимо в посольство голосувати, і нам пропонують обрати когось з кандидатів у Києві. Потім я повертаюся додому, а там інші виборці проголосували за свого депутата. А який я маю стосунок до того депутата, якого обрали в столиці?

Суть мажоритарних виборів полягає в тому, щоб громадяни, які мешкають на певній території, обирали свого депутата. І коли йшла дискусія, ми запитували в американських експертів з USIAD: чи може, скажімо, виборець з Мічигану проголосувати за кандидата з Іллінойсу? Вони відповідали, що такого не може бути в принципі.

У деяких країнах запроваджено голосування через Інтернет. У нас такої можливості немає, і створити її поки що неможливо. Голосування поштою в нас теж не вітається. Тому, з правового погляду, ситуація досить складна. Звісно, якщо всі громадяни мають однакові права, всі повинні проголосувати в округах. Але постає питання, яке право вони реалізують, коли голосують за кандидата в столиці, не маючи до неї жодного стосунку?

— Право впливати на вибір киян.

— *(Сміється).* Звичайно. Кияни також повинні мати право обрати свого кандидата, але тут їхні права обмежуються. Тому прийняте Конституційним Судом рішення збіглося з позицією більшості членів робочої групи. І це, напевно, найбільш справедливе рішення, яке може бути.

— Виникає запитання щодо трьох додаткових київських округів, у яких мали голосувати виборці, котрі перебуватимуть за кордоном. Представники опозиції заявляють, що після рішення КС у Києві стане менше округів, а у східних регіонах — більше.

— Не стане менше і не стане більше. Залишиться стільки ж, скільки було завжди. Якщо хтось думав про преференції (три депутатські мандати), то цього не буде. Буде рівномірний розподіл по всій Україні. Округи будуть приблизно з однаковою чисельністю виборців, як було всі 20 попередніх років.

— Тобто ніякого «переформатування» округів не відбудеться?

— Це право Центральної виборчої комісії, тому якесь «переформатування» може відбутися. Таке життя — люди народжуються, вмирають, і цей процес нерівномірний по країні. У нас є три області, де народжуваність перевищує смертність, а в інших — навпаки. Є питання міграції всередині країни. Головне, що встановлено критерії, за якими ЦВК має приймати рішення. І ці критерії, до речі, консенсусом прийняті й робочою групою, і в парламенті.

— Ви кажете про те, що при прийнятті закону в парламенті був консенсус, але ж рішення КС, по суті, вносять зміни, з якими опозиція може не погоджуватися. Тому консенсус зникає.

— Не може бути політичного консенсусу всупереч нормам права. До речі, коли готувалося внесення вже узгодженого парламентськими фракціями проекту, щодо голосування за кордоном ми не дискутували. Разом з тим стосовно позиції, яка стосувалася висунення кандидатів одночасно в загальнодержавному окрузі за партійними списками та в одномандатному окрузі, я попереджав, що це антиконституційна норма, і на це вже вказав КС. Було очевидно: коли хтось звернеться до КС, імовірність того, що Суд визнає це положення неконституційним, — 100%, адже таке рішення вже приймалося.

Тому коли мова йшла про консенсус, то всі розуміли: він можливий лише в межах, які дозволяє Конституція.

— Схоже, ви очікуєте, що в справі про подвійне балотування КС прийме таке ж рішення, як приймав і в 1998 році (розмова відбувалася до оголошення рішення КС. — Прим. ред.).

— Якщо буде інше рішення, тоді я матиму право сказати, що КС, приймаючи два протилежні рішення з одного питання, не керується тільки нормами права. Крім того, це очевидна річ, що в тих, хто балотується, мають бути рівні права.

«Ідея «подвійного балотування» не виходила від представників парламентської більшості»

— Завдяки ж кому норма про подвійне балотування потрапила до закону? Хто наполягав на ній?

— Мабуть, я не буду цього говорити. Скажімо так: ідея подвійного балотування не виходила від представників парламентської більшості.

— В Європі критикували повернення до змішаної системи виборів…

— В Європі — це де?

— Зокрема, про це говорив секретар Венеціанської комісії Томас Маркет.

— Можна подивитись, у скількох країнах Європи працює змішана виборча система. У кодексі належної практики у виборчих справах Венеціанської комісії сказано, що обрання типу виборчої системи є суверенним правом кожної держави.

Найголовніше (на цьому якраз наполягали представники Північної Америки та Євросоюзу), щоб закон, за яким обиратимуться народні депутати, був прийнятним для більшості й опозиції. Цю думку висловлювали всі. Щодо інших позицій єдиної точки зору не було. У них у самих різні виборчі системи.

«Кодифікувати законодавство про вибори в умовах мінливості, яка є в Україні, — невдячна справа»

— Довгий час обговорювалась ідея прийняття виборчого кодексу. Чому врешті було прийнято не його, а закон про вибори народних депутатів?

— Переважна більшість парламентарів, представники інших гілок влади в робочій групі та Президент погодилися з тим, що нам необхідно мати закон, який регулюватиме обрання членів парламенту. Кодифікувати законодавство про вибори в умовах мінливості, яка є в Україні, — невдячна справа. Єдиним аргументом на користь ухвалення виборчого кодексу було те, щоб у нас з'явилася стабільність законодавства. Разом з тим правила зміни кодексів і законів не відрізняються. Наприклад, Кодекс про адміністративні правопорушення — чемпіон за кількістю змін, його коригують значно частіше, ніж будь-який закон.

Можна поглянути й на країни, де прийняли виборчі кодекси. Так, у Грузії за короткий час уже тричі змінюють цей кодекс. Крім цього, з 53 європейських країн виборчі кодекси є лише в трьох.

У даному випадку форма ніяк не впливає на зміст. Є суспільні відносини, де кодифікування дуже бажане. Наприклад, це законодавство про працю, кримінальне переслідування чи цивільні права громадян. Досвід країн Європи говорить про те, що законодавство про вибори мало хто кодифікує.

— Наскільки, на вашу думку, важливою буде роль судів у виборчому процесі? Як часто до них доведеться звертатися?

— Роль судів завжди велика, адже вони вирішують спірні питання, і, як вони вирішать, так і буде. Проте, оскільки була згода всіх «гравців» саме на такі правила, я сподіваюся, що необхідність звернення до суду буде суттєво меншою, ніж під час попередньої кампанії. Думаю, ми матимемо у Верховній Раді реальне представництво тих, кого підтримає більшість громадян.

«Кількість справ, що повертаються на дорозслідування, — показник майбутніх виправдувальних вироків»

— Очікувалося, що Верховна Рада ухвалить новий Кримінальний процесуальний кодекс уже в березні, але потім друге читання було перенесено на квітень. Із чим, на вашу думку, пов'язане відстрочення?

— Це запитання було б більш правильно задати парламентарям і профільному комітету. Я вже не супроводжую цей процес, але можу здогадуватися, що коли внесено близько 4000 поправок, то для підготовки документа до голосування потрібна серйозна робота й багато часу. Гадаю, що перенесення переважно пов'язане тільки із цим.

— Ви ознайомились із запропонованими правками?

— Ні.

— Це принципова позиція?

— Ні. Ми (робоча група. — **Прим. ред.**) виконали своє завдання. Я маю інші обов'язки. Коли ж буде йти розгляд проекту в сесійній залі, звичайно, буду за ним стежити.

— Немає побоювання, що серед усього масиву пропозицій є кілька, які змінять саму ідеологію проекту?

— Це може бути. Так було не раз, коли вносилися поправки, які могли концептуально змінити окремі підходи. Під час розгляду ми стежитимемо за пропозиціями й будемо аргументувати ту чи іншу ідею, щоб народні депутати свідомо приймали рішення щодо кожної поправки.

— Так зване прокурорське лобі вже змирилося з тим, що буде прийнято новий кодекс? Є якесь напруження?

— Я не відчуваю напруження. В принципі, ухвалення КПК в тій редакції, яку запропонував Президент, є бажаним для переважної, я б навіть сказав тотальної, більшості громадян. І влаштовувати тут змагання опозиції та більшості — це не просто зайвий клопіт, а й непродуктивно. Очевидно, що прихильників і противників унесених норм визначає те, хоче людина зберегти інквізиційну систему, чи прагне зробити змагальний процес із забезпеченням прав громадян.

— Можливо, багато хто хоче саме інквізиційного процесу.

— Можливо. Але не думаю, що багато хто.

— Наскільки після ухвалення нового КПК зміняться результати судового розгляду? Він допоможе постановляти більше виправдувальних вироків?

— Це самоочевидна річ. Тут немає інших варіантів відповіді. Якщо сьогодні раптом суддя не може знайти варіант, як винести обвинувальний вирок, справа відправляється на дорозслідування. Якщо ж узяти кількість таких справ, то це й буде показник майбутніх виправдувальних вироків.

— Що, на вашу думку, важливіше: процесуальні норми чи люди, які за ними будуть працювати? Чи можна досягти покращення розгляду кримінальних справ без зміни в структурі міліції, в прокуратурі, можливо, судовій системі?

— І те й інше дуже важливе, але первинна все ж зміна процесу. Наприклад, що важливіше під час їзди по вулиці: дотримання Правил дорожнього руху чи чемність і свідомість водіїв? Якщо правил руху немає або вони такі, що дозволяють їздити по одній смузі в обидва боки, то, якими гарними не були б водії, усе одно виникатимуть проблеми. Якщо ж правила є, то не можна гарантувати, що всі ними користуватимуться, але без них порядку точно не буде. Тому це взаємодоповнюючі речі, але первинний все ж процес.

«Нормотворчість — це вищий пілотаж юриспруденції»

— На останній прес-конференції ви говорили про те, що Мін'юст знаходить у проектах багатьох актів корупціогенні норми. Зрозуміло, що такі проекти завертаються, ці положення з них прибирають, а що очікує на людей, які прописували їх? Є випадки звільнень, застосування інших санкцій?

— Тут не може бути встановлений персональний мотив тих, хто пропонує ці положення, адже корупціогенні норми виглядають не таким чином, що, наприклад, написано: «Мені, директорові департаменту, надати право вирішувати такі-то питання». Це виглядає зовсім по-іншому, є норма, яку можна неоднозначно тлумачити, або передбачається суб'єктивне право якоїсь посадової особи ухвалювати рішення. Коли є подвійне чи потрійне тлумачення якоїсь норми, це означає, що той, хто прийматиме рішення, вільний на власний розсуд зробити так, як уважає за потрібне, а мотиви рішення можуть стимулюватися. Мова не йде про звинувачення когось у нечесних намірах, можна без будь-якого бажання прописати ці положення.

«Ухвалення КПК в тій редакції, яку запропонував Президент, є бажаним для тотальної більшості громадян»

Справа може бути у кваліфікації того, хто займається нормотворчістю, адже це найбільш складна юридична спеціалізація. Це вищий пілотаж юриспруденції. Тому в більшості країн автори текстів законів — юридична еліта, і серед державних службовців вони найбільш високооплачувані. Коли я дивився, як працюють у цій сфері у Великій Британії чи Канаді, то дивувався, що рівень матеріального заохочення цих людей набагато вищий, ніж членів парламенту.

Тому на корупціогенний контроль за проектами слід дивитися без ідеї обов'язкового покарання. Це профілактика, яку слід робити, щоб не було захворювання. Не можна ж звинувачувати того, хто не помив руки, у тому, що він мав намір розносити дизентерію.

— Чому, на вашу думку, парламент не підтримав кандидатуру Валерії Лутковської на посаду уповноваженого ВР з прав людини? Як прогнозуєте: чи вдасться їй отримати це крісло з другої спроби?

— Я із цього питання прогнозів не роблю, аналізів також. Валерія Володимирівна погодилася на пропозицію бути висуненою, і я бажаю їй успіхів.

— Якщо В.Лутковська все ж стане омбудсменом, хто обійме посаду урядового уповноваженого у справах Європейського суду?

— Я над цим думаю з часу її висунення, але зараз точно цього не скажу.

— Але кандидатів кілька?

— Великого вибору немає. Є більше одного кандидата, але я не сказав би, що можна обирати з великої кількості.

РЕФОРМА

Президент України
Указ

Про Комітет з питань реформування правоохоронних органів

З метою усунення дублювання повноважень правоохоронних органів, оптимізації їх структури і чисельності, чіткого визначення та розмежування компетенції цих органів, підготовки узгоджених пропозицій щодо їх подальшого комплексного реформування, підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів щодо забезпечення прав і свобод людини, відповідно до пункту 28 частини першої статті 106 Конституції України
постановляю:

1. Утворити Комітет з питань реформування правоохоронних органів як консультативно-дорадчий орган при Президентові України.
2. Затвердити:
Положення про Комітет з питань реформування правоохоронних органів (додається);
персональний склад Комітету з питань реформування правоохоронних органів (додається).
3. Цей Указ набирає чинності з дня його опублікування.

Президент України
В.ЯНУКОВИЧ
м.Київ,
6 квітня 2012 року
№252/2012

Затверджено
Указом Президента України
від 6 квітня 2012 року
№252/2012

СКЛАД
Комітету з питань реформування правоохоронних органів

ЯНУКОВИЧ Віктор Федорович — Президент України, Голова Комітету
КЛЮЄВ Андрій Петрович — Секретар Ради національної безпеки і оборони України, виконавчий секретар Комітету
АЗАРОВ Микола Янович — Прем'єр-міністр України
БАЛОГА Віктор Іванович — Міністр надзвичайних ситуацій України
БЕВЗ Валерій Ананійович — Голова Комітету Верховної Ради України з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією (за згодою)
ЄРМОЛАЄВ Андрій Васильович — директор Національного інституту стратегічних досліджень
ЗАХАРЧЕНКО Віталій Юрійович — Міністр внутрішніх справ України
ІЛЛЯШОВ Григорій Олексійович — Голова Служби зовнішньої розвідки України
КАЛЄТНІК Ігор Григорович — Голова Державної митної служби України
КАЛІНІН Ігор Олександрович — Голова Служби безпеки України
КІВАЛОВ Сергій Васильович — Голова Комітету Верховної Ради України з питань правосуддя (за згодою)
КЛИМЕНКО Олександр Вікторович — Голова Державної податкової служби України
КОЛЕСНИЧЕНКО Володимир Миколайович — Голова Вищої ради юстиції (за згодою)
КОЛОБОВ Юрій Володимирович — Міністр фінансів України
КОПИЛЕНКО Олександр Любимович — директор Інституту законодавства Верховної Ради України (за згодою)
ЛАВРИНОВИЧ Олександр Володимирович — Міністр юстиції України
ЛИТВИН Микола Михайлович — Голова Державної прикордонної служби України
ЛІСІЦКОВ Олександр Володимирович — Голова Державної пенітенціарної служби України
ЛЬОВОЧКІН Сергій Володимирович — Глава Адміністрації Президента України
ПИЛИПЧУК Петро Пилипович — Голова Верховного Суду України (за згодою)
ПШОНКА Віктор Павлович — Генеральний прокурор України (за згодою)
СІВКОВИЧ Володимир Леонідович — заступник Секретаря Ради національної безпеки і оборони України
ТАЦІЙ Василь Якович — президент Національної академії правових наук України, ректор Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» (за згодою)
ШЕМШУЧЕНКО Юрій Сергійович — директор Інституту держави і права імені В.М.Корецького НАН України (за згодою).

Глава Адміністрації
Президента України
С.ЛЬОВОЧКІН

ДИСКУСІЯ

Регламент розсварив Пленум

Судді не погодилися з виключним правом Голови ВС ініціювати «законодавчі подання»

› *Закінчення, початок на стор.1*

Робоча група запропонувала деталізувати й «законодавчі повноваження» Пленуму. Так, у п.1 ст.9 Регламенту зазначалось, що колегіальний орган надає висновки щодо законопроектів, які стосуються судової системи та діяльності ВС, та приймає рішення про звернення до Конституційного Суду з питань відповідності нормативно-правових актів Основному Закону, а також щодо офіційного тлумачення Конституції та законів за ініціативою Голови ВС, а в разі його відсутності — виконуючого обов'язки.

«Розгляд питань щодо офіційного тлумачення Конституції та законів може здійснюватись Пленумом також за поданням Першого заступника чи заступників Голови ВС—секретарів судових палат ВС», — розширював коло «ініціаторів конституційного роз'яснення» п.2 цієї ж статті. До нього у верховних законників претензій не було. А от п.1 ст.9 розділив суддів на два табори: противників і прибічників виключного права очільника ВС ініціювати розгляд законодавчих питань.

Я.Романюк: «Немає підстав сумніватися: якщо в законопроекті підтримуватимуться важливі питання, Голова ВС обов'язково звернеться до Пленуму з поданням».

Без «монополії» головного

Іскрою для розпалення дискусійного вогнища стало, здавалося б, безневинне питання судді Валентина Косарєва. Він поцікавився в Ю.Сенїна, чому в ст.9 не визначена процедура того, як відбуватиметься надання висновків щодо законопроектів. «Ми самі братимемо проекти законів у Верховної Ради, чи вона нам їх надаватиме? Чи враховуватиме парламент наш висновок?» — турбувало В.Косарєва.

«Ми не можемо в Регламенті дати відповідь на питання, яке не врегульоване законом. У законі «Про судоустрій і статус суддів» записано: Пленум надає висновки щодо проектів законодавчих актів, які стосуються судової системи та діяльності ВС», — наголосив Ю.Сенін.

Тоді В.Косарєв пішов у атаку. «Законом не врегульовано, які особи можуть ініціювати подання. Тому в цьому переліку повинен бути не лише Голова ВС, а і його Перший заступник, заступники—секретарі палат. Бо повернемося до того, від чого весь час тікали», — попередив володар мантії.

На лінії захисту п.1 ст.9 проекту Регламенту з'явився перший заступник голови ВС Ярослав Романюк. «У п.1 ст.9 йдеться про два моменти: надання висновків щодо проектів законодавчих актів, які надає Пленум ВС, та розгляду питань щодо офіційного тлумачення Конституції та законів. Ініціювати перед Пленумом питання про надання висновків — повноваження Голови ВС. Це випливає зі ст.41 закону «Про судоустрій і статус суддів». А от розгляд питань щодо офіційного тлумачення Конституції та законів може здійснюватись Пленумом також за поданням першого заступника та заступників голови—секретарів судових палат», — пояснив Я.Романюк позицію робочої групи, до складу якої входив і він.

Така відповідь не змогла нівелювати конфлікт: деякі представники найвищого судового органу стояли на своєму. Адже, на їхню думку, так би мовити монопольне право керівника ВС вирішувати, який із законопроектів потребує висновку, обмежує права всіх суддів. А може статися так, що очільник видасть свою думку за позицію колективу.

Голова ВС Петро Пилипчук пояснив, що подання може народитися в голові як керівника суду, так і за ініціативою суддів ВС, палат. Аби не витрачати час, він запропонував проголосувати за документ за винятком п.1 ст.9. 43 служителі Феміди підтримали новий порядок роботи Пленуму. А дискусія продовжилася.

Один — не за всіх

«Сьогодні стало модно встановлювати межі суддям ВС, навіть у питаннях, щодо яких немає потреби дискутувати. Яка шкода від того, аби записати, що за пропозицією судді ВС до порядку денного Пленуму може вноситися питання про надання того чи іншого висновку. Ніякої шкоди. Так ні — ми не передбачаємо таку можливість у Регламенті», — долучився до розмови суддя Іван Шицький.

На це Ю.Сенін сказав: ніхто не забороняє суддям вносити питання до порядку денного. «У п.6 ст.3 Регламенту записано: до порядку денного можуть бути включені й інші питання, які в ньому не зазначені, за умови, що вони відповідним чином підготовлені», — підкреслив секретар колегіального органу.

«Ми обрали голову, довірили йому і немає підстав сумніватися: коли в законопроекті порушуватимуться важливі питання, а не дріб'язкові, які не матимуть підтримки в парламенті, Голова ВС обов'язково звернеться до Пленуму з поданням», — додав Я.Романюк.

На думку І.Шицького, питання не в довірі чи недовірі очільнику суду. «Не можна створювати ситуацію, коли штучно, через певні процедурно-регламентні моменти суддю позбавлять права висловити свою позицію стосовно того чи іншого законопроекту. Виходить так: є межі — стій у межах. Давайте всі станемо у межі, то тоді й ВС припинить роботу», — наголосив І.Шицький.

Його підтримав і суддя Петро Панталієнко. За словами останнього, питання, які стосуються долі судової системи, ВС, статусу володарів мантії «не можна віддавати на поталу однієї особи». «Доленосні питання повинні вирішуватися за участю всіх суддів ВС», —резюмував П.Панталієнко.

П.Пилипчук попросив представників Пленуму визначатися. Голосування розставило всі крапки над «і»: редакцію п.1 ст.9, підготовлену робочою групою, підтримали лише 18 законників (21 — «проти»). 22 голоси набрала пропозиція В.Косарєва: ініціатором «законодавчих подань» може бути не тільки Голова ВС, а і його Перший заступник, заступники—секретарі судових палат. Така редакція п.1 ст.9 і отримала «перемогу».

ПРЯМА МОВА

Іван ШИЦЬКИЙ,
суддя Судової палати в господарських справах ВС:

— Якщо в законі «Про судоустрій і статус суддів» є положення про те, що Пленум ВС дає висновки щодо законопроектів, то це робилося для того, аби врахувати позицію саме ВС. Це відповідає й рекомендаціям міжнародних організацій щодо незалежності суддів — важлива саме думка Суду. А думкою Суду є думка всіх суддів, тому ці питання й віднесені до компетенції Пленуму. Не знаю звідки, але, мабуть, ВР знала крилатий вислів «видатного діяча», який сказав, що «ВС працював би краще, якби не ці судді». Так от: ВР цікавить думка цих суддів, а не тих, хто у ВС намагається обійтися без них.

Ярослав РОМАНЮК,
Перший заступник Голови ВС, суддя Судової палати в цивільних справах ВС:

— Регламент має деталізувати положення закону, проте не виходити за межі, визначені ним. Межі повноважень судді ВС визначені в ст.40 закону «Про судоустрій і статус суддів», судової палати — в ст.44[1], Голови ВС — у ст.41. Саме керівникові суду дано право вносити питання, те чи інше подання в порядок денний засідання Пленуму. Інша справа — буде це подання його ініціативою чи з'явиться після консультацій з палатами, з конкретними суддями. Але формально й відповідно до закону за поданням Голови ВС має формуватися порядок денний Пленуму.

Леонід ГЛОС,
суддя Судової палати в кримінальних справах ВС:

— У п.1 ст.2 Регламенту зазначається, що Пленум скликається Головою ВС у разі потреби або на вимогу не менш як 1/4 від складу суддів ВС. Але тут не вказано, з яких питань збирається Пленум. То хіба це забороняє 1/4 від складу суддів ВС сказати: є необхідність унести на засідання Пленуму питання щодо надання висновку. Невже не можна реалізувати право звернення суддів саме в такий спосіб? Я не бачу тут жодних проблем. А якщо ми виключимо з п.1 ст.9 слова «за поданням Голови ВС», то про обмеження прав суддів і не йтиметься.

Віктор КРИВЕНКО,
заступник Голови ВС — секретар Судової палати в адміністративних справах ВС:

Проблема не в тому, що Голова ВС перешкоджатиме обговоренню тих чи інших питань. Проблема — в організації роботи Пленуму. Деякі законопроекти вимагають негайної відповіді, а повідомлення про проведення Пленуму здійснюється за 10 днів до його початку. Встановивши такі рамки, ми поставили себе в невигідне становище. Добре було б, якби всі законопроекти, які стосуються судової системи та діяльності ВС, обговорювалися на засіданні Пленуму і він приймав рішення щодо цих питань, які й були б позицією ВС, а не лише його Голови.

Записала
МАРИНА БОЙКО

КВАРТИРНЕ ПИТАННЯ

Без службового даху

1240 суддів чекають, коли влада знайде кошти на забезпечення їх житлом

МАРИНА ЗАКАБЛУК

Комітет Верховної Ради з питань правосуддя звернувся до Кабміну з проханням якнайшвидше включити суддів до Переліку категорій працівників, яким може бути надано службові жилі приміщення. Завдяки цим змінам, сподіваються нардепи, вдасться вирішити житлові проблеми володарів мантій.

Застарілий перелік

У лютому цього року «комітетники» порушили питання про забезпечення законників житлом. Адже відповідно до ст.132 закону «Про судоустрій і статус суддів» після призначення на посаду всі служителі Феміди, які потребують поліпшення житлових умов, отримують «службові домівки» за місцем знаходження суду. Однак на сьогодні відсутній механізм реалізації цієї статті.

Для втілення в життя передбачених законом гарантій потрібно корегувати документи, прийняті 25 років тому. Так, питання переліку категорій осіб, яким може бути надано службові жилі приміщення, порядок їх надання, користування та виселення з них врегульовано чинним Житловим кодексом УРСР та постановою Ради Міністрів УРСР від 4.02.1988. Проте в списку претендентів на службові квартири володарі мантії навіть не згадуються.

У 2011 р. Державна судова адміністрація взялася за вирішення цього питання — ініціювала розробку проекту постанови Кабміну «Про внесення змін до Переліку категорій працівників, яким може бути надано службові жилі приміщення». Список пропонується доповнити такими категоріями осіб, як судді Конституційного, Верховного, вищих спеціалізованих, апеляційних та місцевих судів, працівники секретаріату КС, апаратів судів загальної юрисдикції, ДСАУ та її територіальних управлінь, Національної школи суддів, працівники Вищої кваліфікаційної комісії суддів на час виконання ними службових обов'язків.

Нагадаємо: до 1 січня 2011 р. квартирне питання законників вирішувала ч.7 ст.44 закону «Про статус суддів». У ній, зокрема, зазначалось, що не пізніш як через 6 місяців після обрання служителі Феміди, які потребують поліпшення житлових умов, забезпечуються благоустроєним житлом у вигляді окремої квартири чи будинку або службовим житлом за місцем знаходження суду.

У разі незабезпечення володаря мантії домівкою у визначені строки суд за рахунок державного бюджету може придбати квартиру або будинок за ринковими цінами й передати в користування судді. «Порядок фінансування судів для цієї мети, а також порядок розрахунків з державним бюджетом органу державної виконавчої влади, який своєчасно не надав судді житло, визначається Кабінетом Міністрів», — зазначалось у ч.7 ст.44 вищезазначеного закону.

У ст.132 закону вищезазначеного «Про судоустрій і статус суддів» такої деталізації немає. Тому й виникла необхідність урегулювати це питання: хто, як і коли має оселити законників у «службових домівках».

Забезпечення службовим житлом суддів

Найменування	Кількість суддів, які отримали службове житло		Кількість суддів, які потребують поліпшення житлових умов (станом на 1.12.2011)
	2010 рік	2011 рік	
Місцеві загальні суди	58	19	713
Місцеві господарські суди	5	1	78
Окружні адміністративні суди	7	6	123
Апеляційні загальні суди	19	—	246
Апеляційні господарські суди	5	—	18
Апеляційні адміністративні суди	5	2	62
Всього	**99**	**28**	**1240**

Одесити й кияни — без житла

На засідання Комітету ВР з питань правосуддя, яке відбулося 11 квітня, завітав голова ДСАУ Руслан Кирилюк і розповів, скільки суддів отримали житло й скільки ще чекають на нього. «Станом на 1 грудня 2011-го всього в Єдиному реєстрі суддів, що потребують забезпечення службовим житлом, перебувало 1240 осіб. Якщо говорити про тенденцію забезпечення житлом, то наведу такі цифри: у 2010 р. службовим житлом було забезпечено 99 суддів, а в 2011-му — 28. Така тенденція нас не радує», — зауважив очільник ДСАУ.

До того ж, за його словами, службові домівки законники отримували за рахунок місцевого бюджету. «Коштів державного бюджету в нас обмаль. Сьогодні основною проблемою є виплата зарплати працівникам апарату. На це спрямовуються майже всі кошти, які надходять від судового збору. Окрім цього, існують ще й організаційні труднощі: вже тривалий час міністерствами опрацьовується проект змін до постанови Кабміну, якою регулюється порядок надання службового житла», — підкреслив Р.Кирилюк.

А от голова ВККС Ігор Самсін уважає, що в деяких областях (зокрема, Донецькій, Луганській) кількість вакантних посад суддів не зменшується саме через житлові проблеми. «Ми проаналізували: вакансій найбільше в тих областях, де судді не забезпечені житлом. До нас приходять кандидати й кажуть: «Я б поїхав у той регіон, та де я буду жити? А в мене ж сім'я». Я гарантую: якби суддям надавалося службове житло, то ми змогли б заповнити наявні вакансії», — підкреслив І.Самсін.

До речі, у реєстрі охочих отримати службовий дах над головою найбільше претендентів з Одеської області — 76. На другому місці м.Київ (72 законники стоять у черзі на житло), на третьому — Донецька область (68 осіб). Найменше житлових труднощів у закарпатських суддів: 23 володарі мантій чекають на житло.

За даними ДСАУ в 2010 р. забезпечено «службовими домівками» 26 столичних законників, а в минулому — лише 5 (3 судді окружних і 2 — апеляційних адмінсудів).

Вислухавши думки всіх присутніх комітетники вирішили звернутися до Кабміну, аби він якнайшвидше включив суддів до Переліку категорій працівників, яким може бути надано службові жилі приміщення.

ВІТАЄМО!

ВАЛЕНТИН БАРБАРА
17 квітня, 53 роки

Заступник Голови Верховного Суду, секретар Судової палати з розгляду господарських справ, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України.

БОРИС ГРЕК
15 квітня, 47 років

Суддя Вищого господарського суду, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України.

НАТАЛЯ ШАПТАЛА
18 квітня

Суддя Конституційного Суду України.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Вища кваліфікаційна комісія суддів України
Оголошення

9 квітня 2012 року

Вища кваліфікаційна комісія суддів України відповідно до стст.74, 76 закону «Про судоустрій і статус суддів» повідомляє про підготовку матеріалів щодо обрання кандидатів на посаду судді **безстроково:**

- Толкаченка Олександра Олександровича,
- Пономаренка В'ячеслава Дмитровича,
- Іванової Ольги Василівни — на посади суддів Апеляційного суду Одеської області;
- Халаджи Ольги Володимирівни — на посаду судді Апеляційного суду Донецької області;
- Палія Валентина Валерійовича — на посаду судді Вищого господарського суду України;
- Олексюк Тетяни Іванівни — на посаду судді Апеляційного суду Чернівецької області;
- Шеїної Людмили Дмитрівни,
- Капкіна Олександра Борисовича — на посади суддів Донецького апеляційного адміністративного суду;
- Мельниченко Ірини Федорівни — на посаду судді Дніпропетровського апеляційного господарського суду;
- Горшкова В'ячеслава Миколайовича — на посаду судді Київського апеляційного адміністративного суду;
- Сілантьєвої Еліни Євгеніївни — на посаду судді Фрунзенського районного суду м.Харкова;
- Зіміної Вероніки Борисівни — на посаду судді Апеляційного суду Київської області;
- Слоквенка Геннадія Петровича,
- Ткаченко Ілони Юріївни,
- Погребняк Тетяни Юріївни — на посади суддів Апеляційного суду Дніпропетровської області;
- Клока Олега Миколайовича — на посаду судді Апеляційного суду Волинської області;
- Михайлюка Олега Михайловича — на посаду судді Апеляційного суду м.Києва;
- Самсіна Маркіяна Леоновича — на посаду судді Кам'янка-Бузького районного суду Львівської області.

БЕЗ ПОВНОВАЖЕНЬ

Президент України
Указ

Про звільнення суддів

Відповідно до пункту 1 частини п'ятої статті 126 Конституції України **постановляю:**

Звільнити з посад:
суддю Добропільського міськрайонного суду Донецької області
Садчикова Дмитра Володимировича — у зв'язку із закінченням строку, на який його призначено;
суддю господарського суду Автономної Республіки Крим Жукову Анжеліну Ігорівну — у зв'язку із закінченням строку, на який її призначено.

Президент України
В.ЯНУКОВИЧ
м.Київ,
5 квітня 2012 року
№243/2012

ЗАСІДАННЯ

Невловимі відповідачі

Справи розглядають протягом кількох років, бо Феміду сторони ігнорують

ТЕТЯНА САДИЧЕНКО

Питання про затягування строків розгляду справ на засіданні Вищої кваліфікаційної комісії суддів 11 квітня знову було одним з «найпопулярніших». Як виявилось, іноді служителі Феміди просто не можуть забезпечити явку сторін на засідання. І створюється враження, що не надто й стараються.

Члени комісії впевнені: розгляд справ не затягувався б на роки, якби судді були наполегливішими.

«Полювання» на міськраду

ВККС оголосила догану судді Залізничного районного суду м.Львова Дмитру Боровкову, котрий кілька років безуспішно намагався змусити представників Львівської міської ради відвідувати засідання суду.

За словами Д.Боровкова, вказані особи майже не з'являлися на призначені засідання, крім того, самі представники кілька разів змінювалися. Також суддя погодився з думкою членів ВККС, що засідання у справі призначалися досить рідко (перерви між ними сягали 4 місяців), проте заявив: «Через навантаження не міг призначати слухання частіше».

Служитель Феміди визнав, що розгляд справи затягував через міськраду, представникам якої він не раз відправляв повістки. На запитання Ігоря Самсіна, що він ще повинен був зробити в цьому випадку, Д.Боровков відповів: «Накласти штраф» — і тут же додав, що ніяк не міг цього зробити, оскільки представники органу часто змінювалися.

На запитання голови комісії, чому штраф не був накладений на керівника міськради, суддя відповів, що не хотів вступати в конфронтацію. «Вони навмисно ухилялися, а ви нічого не робили! — обурився І.Самсін. — Листи — це ще не все! Якщо не з'явилися — накладайте штраф! Знову не з'явилися — знову штраф!»

Голова ВККС поцікавився в Д.Боровкова, чи виконано його рішення. «Думаю, що виконане, — висловив думку суддя, — тому що його ніхто не оскаржив». І.Самсін резюмував: «Думаєте. Але не знаєте. Чи вважаєте ви таке правосуддя ефективним?» Останнє запитання виявилося риторичним: відповіді на нього так і не прозвучало. Після недовгої наради за зачиненими дверима члени комісії дійшли невтішного для судді висновку: накласти дисциплінарне стягнення у вигляді догани.

Дідусеві прийоми

Догану отримав і суддя Харківського районного суду Харківської області Олег Назаренко. Та й ситуація в нього була схожа. Правда, замість міської ради служитель Феміди майже чотири роки «ганявся» за… немолодим підсудним.

Як відзначила доповідач у «справі судді Назаренка» Галина Колеснік, у його провадженні з 2008 року перебувала кримінальна справа, закрита у 2012-му за амністією.

Суддя послався на велике навантаження й пояснив: з 2005 року він розглядав виключно цивільні справи, а у 2008-му було звільнено кількох його колег, кримінальні справи перейшли йому. Крім того, істотно збільшилося навантаження: «Я розглядаю по 3 тис. справ на рік».

Що стосується справи, яку розглядали члени ВККС, то, за словами судді, він не міг розглянути її в потрібні строки через те, що ніхто не з'явився на засідання. Г.Колеснік у свою чергу нагадала, що суддя виніс постанову про привід обвинуваченого не відразу, а після того, як той пропустив аж 9 засідань суду.

На своє виправдання О.Назаренко сказав, що підсудний — немолода людина й не хотілося завдавати йому зайвих незручностей. Така заява обурила Ніну Фадєєву: «Ваші особисті мотиви мене не цікавлять! Соромно слухати: він дідусь, і я не зміг його затримати! То хай його міліціонер за ручку до вас приводить!»

Служитель Феміди нагадав «кваліфікаційникам» про те, що людина, котра написала на нього скаргу, є не потерпілим у цій справі, а свідком. У відповідь на це голова комісії І.Самсін заявив: «Він — у першу чергу громадянин України, який помітив, що суддя порушив строки».

Також керівник ВККС поцікавився, чи з'ясовував суддя причини, через які підсудний не відвідував засідання. О.Назаренко висловив думку, що причина була одна: «Це було йому вигідно». У відповідь на це І.Самсін заявив: «Він десь сидить, п'є чай, а ви, як представник судової влади, говорите: ну й хай собі сидить і п'є чай».

А Н.Фадєєва, дізнавшись, що О.Назаренко працює суддею вже 12 років, зовсім безкомпромісно заявила: «Нероба ви, відразу говорю! Дванадцять років працювати й не впоратися з дідом!» У свою чергу І.Самсін, звернувшись до служителя Феміди, припустив: «Можливо, ви вже не хочете працювати? То напишіть заяву, її розглянуть».

Наостанок голова ВККС поцікавився в О.Назаренка, чи розглянув він зрештою цю справу. Суддя промовчав, за нього відповіла Н.Фадєєва: «Як розглянув? Амністію застосував — і все!»

Незворотні наслідки

Залишилися без відповіді й запитання «кваліфікаційників», адресовані судді Залізничного районного суду м.Сімферополя Оксані Корогодіній, — вона на засідання не з'явилася й попросила розглянути питання про притягнення її до відповідальності за своєї відсутності.

Як повідомила Лідія Горбачова, служителька Феміди вивчала позов протягом 1 року і 7 місяців після чого вирішила залишити його без розгляду. У своєму письмовому поясненні суддя послалася на значну кількість справ, проте члени ВККС, порадившись, вирішили оголосити О.Корогодіній догану.

Більш того, комісія доручила Л.Горбачовій надіслати судді спеціальний лист із нагадуванням про те, що її не вперше притягають до дисциплінарної відповідальності. «Якщо вона не зверне на це уваги, — відзначив Микола Пінчук, — то наслідки для неї можуть бути набагато гіршими, ніж догана».

Водночас багато суддів, яким довелося з'явитися на засідання комісії, могли цього уникнути, якби вчасно прислали пояснення. Укотре І.Самсін від імені всіх членів ВККС звернувся з проханням реагувати на запити: «Навіть якщо у вас велике навантаження, виділіть час і напишіть, чому ви довго розглядаєте ту чи іншу справу».

Адже в будь-якому випадку, нагадав голова комісії, скарги залишаються тут, і в разі чого «кваліфікаційники» повертатимуться до них. «А будь-яка скарга — це ваш «мінус», — додав І.Самсін.

СТЯГНЕННЯ

Зникла картка

Після експертизи суддя не зміг знайти медичні документи

ІЛОНА ВЕРБИЦЬКА

Члени Вищої кваліфікаційної комісії суддів не притягли до дисциплінарної відповідальності суддю, котрий розглядав справу, з якої загадковим чином зникли документи, проте угледіли в діях законника «делікатні моменти».

О.Назаренко (праворуч), котрий «загубив» медичну картку після експертизи, стверджує: він не знав про те, що документ був у суді.

Більшість скарг на служителів Феміди, про яких ішла мова на засіданні ВККС 5 квітня, були пов'язані з порушенням строків розгляду справ. Така статистика вже стала поганою традицією, як і аргументи суддів на своє виправдання: дуже велике навантаження, експертизи, перехід справ від інших суддів і стан здоров'я.

Правда, цього разу пояснення законника з приводу експертизи були не зовсім звичайними. Мова йшла про справу, яку суддя Харківського райсуду Харківської області Олег Назаренко розглядав з 2007 до 2009 року.

Відбулася майже містична історія. У ході вирішення питання про визнання договору купівлі-продажу недійсним була проведена посмертна судово-психологічна експертиза, проте медичні документи зі справи зникли. «Дивна ситуація, — розповів членам комісії суддя. — Тільки у 2010 році мені стало відомо про те, що картка надійшла до суду у 2008-му. Про її отримання розписалися мої співробітники, проте її так і не вдалося знайти. Копію картки нам видали тільки у 2011 році».

У свою чергу учасник процесу, котрий подав до ВККС скаргу, висловив думку, що О.Назаренко говорить нещиро. «Картка надійшла до суду у 2008 році, я особисто бачив її в секретаря судді, — заявив він. — Хто робив копію і з чого, мені невідомо. Крім того, лікар і терапевт тричі були в суді, але з різних причин не були опитані».

На запитання, чи розглянуто на сьогодні справу, О.Назаренко відповів: «Ні, але вже ніяких перепон для цього не існує». Також суддя відзначив, що справу призначено до розгляду, проте не зміг пригадати, на яку саме дату.

«Ви ж сюди йшли! — здивувалися члени ВККС. — Ви що, щодня на засідання комісії ходите?» А Ніна Фадєєва й зовсім не повірила словам О.Назаренка: «Та він нічого не призначив! Тому що дати немає!» Суддя заперечив: він просто не хоче вводити комісію в оману.

Порадившись за закритими дверима, члени ВККС ухвалили рішення: накласти стягнення не вдасться, оскільки закінчився строк притягнення до дисциплінарної відповідальності. «Але комісія може повернутися до розгляду справи, — додав Віктор Пінчук, — оскільки у ваших діях є багато делікатних моментів, які привертають до себе увагу».

А ось суддя Київського районного суду м.Харкова Сергій Діденко на запитання Володимира Віхрова: «Чому ви 3 роки тримали в себе справу?», відповів: «Справу тримав не я, а інший суддя, в якого потім закінчився строк повноважень».

Крім того, відзначив С.Діденко, засідання неодноразово відкладалися через нез'явлення сторін, і кілька разів змінювався правовий режим приміщень, спір щодо яких він мав розглянути.

Уточнивши, наскільки велике його навантаження, «кваліфікаційники» вирішили: дисциплінарне провадження припинити, але зробити застереження. «Якщо так і далі працюватимете, — попередив суддю В.Віхров, — це буде прямим порушенням присяги».

Також було припинено дисциплінарне провадження стосовно судді Центрально-Міського районного суду м.Горлівки Сергія Зайченка, котрий не з'явився на засідання ВККС через розгляд справи у складі колегії.

«Кваліфікаційники» вивчили результати перевірки, згідно з якою навмисних порушень при розгляді законником справи виявлено не було. Крім того, Лідія Горбачова відзначила, що С.Зайченко має «значне навантаження».

А ось судді Краснопільського районного суду Сумської області Анатолію Щербині не вдалося переконати членів ВККС, що причиною тривалого розгляду справи було велике навантаження. «Ви посилаєтеся на навантаження, але у 2010 році розглянули 729 справ», — відзначила Галина Колеснік.

Судді не вдалось уникнути дисциплінарного стягнення, навіть незважаючи на те, що він — уже четвертий служитель Феміди, котрий займається цією справою. «Людина з 2007 року перебуває під вартою!» — нагадала йому Г.Колеснік.

Крім того, відзначили члени комісії, були допущені процесуальні порушення, які не можуть бути пояснені тим, що справа має великий обсяг. Судді оголосили догану.

Водночас пояснення судді Кіровоградського окружного адмінсуду Олексія Флоренка, деякі рішення якого залишалися непідписаними протягом 5 місяців, члени комісії визнали задовільними.

«Порушення були, визнаю, але мені стан здоров'я не дозволяв», — розповів членам комісії О.Флоренко. Суддя додав, що через це він був змушений узяти відпустку, проте «ні дня з неї не відпочивав — підписував рішення», завдяки чому на сьогодні в канцелярію суду здано 448 справ.

На запитання Г.Колеснік, на що ж він хворіє, О.Флоренко відповів: «Під час служби в Збройних силах я був сапером, отримав пошкодження, зараз лікую грижу хребта».

Повідомляючи про припинення дисциплінарного провадження стосовно судді, В.Пінчук відзначив: «Це рішення було ухвалене комісією, скажімо так, не одноголосно. Враховуючи вашу хворобу, ми пішли на поступки, але зверніть увагу на все, що сьогодні почули». Утім, «кваліфікаційники» просили про це фактично всіх суддів, які з'явилися на засідання.

Крім того, члени комісії знову нагадали служителям Феміди про необхідність чітко та вчасно давати пояснення, оскільки багато проваджень було відкрито саме через їх відсутність. «Щоб ми не витрачали вашого часу, а ви — нашого», — додав В.Пінчук.

КАДРИ

Останні «перепустки» першого добору

ВРЮ провела завершальні співбесіди з претендентами на мантії

ТЕТЯНА КУЛАГІНА

Вища рада юстиції завершила розгляд матеріалів щодо внесення подань про призначення кандидатів на посади суддів за результатами першого добору. Остання група претендентів на мантії, які брали участь у доборі за оновленими правилами, отримала «перепустки» на посади.

Замикаючи коло

ВРЮ на засіданні 11 квітня наблизила до омріяних суддівських посад останню групу кандидатів, які пройшли всі випробування добору за новими правилами. За підсумками співбесіди у ВРЮ 72 претенденти на мантії, яких рекомендувала ВККС, здобули підтримку членів Ради: щодо них внесли подання Президентові про призначення на посади суддів. Проте не всі претенденти порадували членів колегіального органу бездоганними рефератами. Знову знайшлися роботи, що не відповідають вимогам. Так, перевіряючи реферат претендентки до Прилуцького міськрайонного суду Чернігівської області, члени ВРЮ натрапили на граматичні помилки. «Ваші рішення також будуть з помилками?» — запитали в кандидатки. Втім, остання пообіцяла, що підтягне граматику. У таких випадках член ВРЮ Інна Отрош радить читати підручник Бориса Грінченка.

ВРЮ дала зелене світло всім 72 охочим зайняти посади суддів.

Негативну рецензію на реферат отримав також претендент у Золочівський райсуд Львівської області Роман Грицко. У своїй роботі він не навів статистики по області стосовно відповідної категорії справ, не зробив порівняння з законодавством іноземних держав та обмежився цитуванням статей ЦПК. Але всі допущені недоліки, як наголосив кандидат, він виправив. Цього разу всім претендентам, реферати яких не дуже порадували членів колегіального органу, вдалося покращити ситуацію під час співбесіди й зрештою отримати «перепустку» на посаду.

Повторна співбесіда

Натомість Костянтину Булату знову не пощастило переконати членів колегіального органу в готовності одягнути мантію.

Нагадаємо: 7 лютого цього року ВРЮ відмовила йому у внесенні подання Президентові про призначення суддею Окружного адмінсуду м.Севастополя. Після цього К.Булат звернувся до ВРЮ з заявою, у якій просив про повторний розгляд питання. Заяву кандидата задовольнили. Але повторна співбесіда не принесла бажаного результату: К.Булату відмовили у внесенні подання про призначення.

Можливо, його товаришці по нещастю Оксані Заворотній пощастить переконати ВРЮ. Принаймні вона отримала шанс довести, що достойна одягнути мантію. 7 лютого їй також відмовили у внесенні подання Президентові про призначення на посаду судді Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області. 11 квітня претендентка подала заяву про повторний розгляд своєї кандидатури. Вислухавши пояснення кандидатки, яка переконувала, що виправила усі помилки, які допустила в рефераті, і до того ж написала нову роботу, члени ВРЮ погодилися задовольнити її прохання про повторну співбесіду. Але, як свідчить практика, другий шанс — ще не є запорукою того, що співбесіда буде вдалою.

ДОВІДКА «ЗЗБ»

Згідно з рішенням ВРЮ призначено:

Олену ПЕРВУШИНУ — головою Голосіївського районного суду м.Києва;

Олександра ЦВЕТКОВА — головою Керченського міського суду Автономної Республіки Крим;

Сергія ЛАДИЧЕНКА — головою Антрацитівського міськрайонного суду Луганської області;

Сергія РОДІОНОВА — головою Станично-Луганського районного суду Луганської області;

Максима РУКАСА — головою Біловодського районного суду Луганської області;

Олександра ПЕЛИХА — заступником голови Старобільського районного суду Луганської області;

Володимира СЕРГЄЄВА — заступником голови Жовтневого районного суду м.Луганська.

Андрія МАЗНИЦЮ — заступником голови Апеляційного суду Автономної Республіки Крим;

Дениса ДІДЕНКА — заступником голови Київського районного суду м.Сімферополя Автономної Республіки Крим;

КОМУНІКАЦІЇ

У Європу — заради досвіду

Представники Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ відвідали Європейський суд з прав людини, де ознайомилися з організацією його роботи та практикою.

Візит делегації

На початку квітня в рамках співробітництва ВСС зі спільною програмою Європейського Союзу та Ради Європи «Посилення боротьби з жорстоким поводженням і безкарністю» Страсбург відвідали українські законники.

Як повідомили «ЗіБ» у прес-службі ВСС, співпраця розпочалася минулого року. Наприкінці 2011 — на початку 2012 р. за участю суддів ВСС, які ввійшли до складу групи експертів-доповідачів з питань тлумачення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та застосування практики Європейського суду, відбулося 4 тематичних регіональних семінари. Крім того, заплановано проведення ще 8 семінарів для представників місцевих судів, під час яких судді касаційної інстанції поділяться з колегами досвідом та набутими знаннями.

Метою цієї поїздки до Страсбурга є ознайомлення з діяльністю провідних європейських інституцій. У жовтні минулого року представники ВСС уже відвідували РЄ та Євросуд.

Організатором цьогорічного візиту виступив генеральний директорат з прав людини і верховенства права РЄ. Очільник цієї інституції Філіп Буайя під час зустрічі із суддями ВСС висловив упевненість у тому, що судова реформа в нашій країні сприятиме наближенню правосуддя в Україні до європейських стандартів. Вітчизняні суди, як зазначив голова генерального директорату, мають при розгляді справ ширше застосовувати міжнародне законодавство, зокрема конвенцію. Тому Ф.Буайя закликав представників касаційної інстанції сприяти врахуванню судами всіх рівнів практики, яка склалася в Страсбургу.

Під час зустрічей з представниками різних департаментів генерального директорату з прав людини і верховенства права члени делегації ознайомилися з діяльністю таких інституцій Ради Європи, як Європейська комісія «За демократію через право» (Венеціанська комісія), Європейська комісія з ефективності правосуддя (CEPEJ), Європейський комітет з питань запобігання катуванням, Група держав проти корупції (GRECO) тощо. У ході обговорень порушувалися питання, пов'язані зі співпрацею нашої держави із цими інституціями, та визначилися напрями подальшого співробітництва.

Міжнародні стандарти

Особливу увагу під час візиту було приділено організації роботи Європейського суду: його внутрішнім правилам, статистиці, процедурі розгляду звернень українських громадян, діяльності новоствореного секретаріату, що здійснює фільтрування заяв. Західні експерти окремо зупинилися на питаннях нагляду Комітетом міністрів РЄ за виконанням рішень останньої та на необхідності усунення прогалин у законодавстві, що спричиняє невиконання рішень Страсбурга.

Представники ВСС зустрілись із суддею Євросуду від України Ганною Юдківською. Вона окреслила головні принципи, якими керується ця установа при розгляді скарг, та поінформувала про деякі рішення, зокрема й щодо України. У свою чергу стразбурзький суддя Дін Шпільманн звернув увагу делегації на положення доктрини меж національного оцінювання конвенції та практики Євросуду.

Також відбулася зустріч гостей з комісаром РЄ з прав людини Нільсом Муїжнексом. Він розповів про плани відвідати нашу державу наступного року, коли зможе оцінити ефективність нового кримінального процесуального законодавства та дотримання прав людини при його застосуванні.

Для українських служителів Феміди відбулася презентація програми навчання суддів та правників Help II, яку провів керівник цього проекту — суддя з Італії Роберто Рівелло. Він зауважив, що співпраця з Україною сприятиме вихованню нового покоління суддів, орієнтованих на загальнолюдські цінності та дотримання європейських стандартів. Після цього делегація відвідала публічні слухання однієї зі справ у Європейському суді.

Під час завершальної зустрічі обидві сторони відзначили, що обговорення важливих для України рішень є надзвичайно корисним, а тому вирішили продовжити співпрацю.

СТАТИСТИКА

Навантажені справами

Донецький апеляційний адмінсуд підрахував, з яким середньомісячним навантаженням доводилося справлятися суддям протягом січня-березня цього року.

За інформацією відділу судової статистики та узагальнення судової практики, станом на 1.04.2012 до Донецького апеляційного адмінсуду надійшло 47194 справи за апеляційними скаргами. У 46905 випадках було прийнято остаточні судові рішення. За підрахунками показник середньомісячного надходження справ на розгляд одного судді становить 462,1, а показник середньомісячного навантаження постановлених судових рішень — 456,9.

Станом на 1.03.2012 до Донецького апеляційного адмінсуду надійшло 1329 заяв про перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами.

Прикметно, що Донецький апеляційний адмінсуд один з небагатьох на своєму сайті регулярно оприлюднює інформацію про навантаження суддів.

ТЕХНОЛОГІЇ

Суд у режимі он-лайн

Обвинувачені можуть брати участь у процесі, не залишаючи СІЗО

ТЕТЯНА САДИЧЕНКО

Під час наради з головами районних судів столиці керівник Апеляційного суду м.Києва Антон Чернушенко розповів про технічне нововведення — відеоконференцзв'язок, завдяки якому ось уже три тижні люди мають можливість виступати в суді в режимі он-лайн.

А.Чернушенко запевнив гостей, що питання використання відеоконференцзв'язку в судах актуальне, і запросив відвідати одне з таких засідань. Не для того, відзначив він, аби «похизуватися», а тому, що такий зв'язок дійсно потрібен: «Можливість його використання передбачена Кримінально-процесуальним кодексом, крім того, це допомагає забезпечити оперативність розгляду справ».

У невеликому залі суду все як завжди, хіба що з'явилися два монітори: один — для суддів, інший — для решти учасників процесу. Картинка досить чітка, звук — теж хороший. Жінка на екрані намагається переконати суддів у тому, що їй потрібно більше часу для ознайомлення з матеріалами справи. Зі сказаного стає ясно: вона перебуває в СІЗО, розпорядок дня цієї установи не дозволяє їй приділити достатньо часу вивченню матеріалів.

Крім того, на моніторі можна побачити невелику «картинку в картинці» — як бачить суддів обвинувачена. Чимось нагадує спілкування скайпом, але картинка краща, зображення «не гальмує», та й звук чистіший. Вислухавши жінку, а також думку представника прокуратури з приводу почутого, суд іде в дорадчу кімнату.

Судді тепер можуть спілкуватися з підсудними за допомогою відеозв'язку.

Гості ж вивчають камеру й монітори й теж ідуть, аби не відволікати колег від роботи. За дверима А.Чернушенко коротко пояснює суть справи: «На думку досудового слідства, обвинувачена дуже повільно ознайомлюється з матеріалами справи. Районний суд вимагає обмежити термін ознайомлення, вона з цим не погодилася й подала скаргу».

За словами голови апеляційного суду, зараз за допомогою відеоконференцзв'язку розглядаються апеляційні скарги на постанови суду про обмеження терміну ознайомлення з матеріалами справи, а також скарги на постанови про обрання запобіжного заходу й про продовження строку тримання під вартою.

«При розгляді загальних апеляцій ми поки його (відеоконференцзв'язок. — **Прим. ред.**) не використовуємо, — додав А.Чернушенко. — Тому що закон ще не передбачає такої можливості». Втім, відзначив він, найближчим часом буде внесено законопроект про відеоконференцзв'язок. «Думаю, що цей проект урегулює всі питання, пов'язані з його застосуванням. Тоді ми зможемо використовувати його ширше», — переконаний А.Чернушенко.

Також голова суду розповів гостям про те, що зал, який вони відвідали, — не єдиний, обладнаний відеоконференцзв'язком. Є ще один — розрахований на значно більшу кількість учасників процесу.

Кажучи про технічні деталі, А.Чернушенко підкреслив, що вони вибрали систему, «яка дає можливість забезпечити якісний конференцзв'язок». «Жінка, котра давала пояснення, знаходиться в слідчому ізоляторі, але навіть не створюється враження, що вона перебуває в якихось інших умовах», — відзначив він. Така висока якість картинки досягається завдяки виділеному каналу, а кут огляду розташованої в залі суду відеокамери дає можливість «обвинуваченій особі добре бачити суддів і учасників процесу, а суду відповідно, бачити обвинуваченого».

Завдяки технічній новинці, відзначив А.Чернушенко, вирішується відразу два найважливіші завдання: «перше — зменшується кількість доставок на судове засідання, що дуже важливо, друге — забезпечується безпека». Крім того, за словами голови суду, нововведення допомагає заощадити кошти, що виділяються на доставку осіб із СІЗО.

Також А.Чернушенко розповів кореспондентові «ЗіБ» про те, що мінусів у системі відеоконференцзв'язку поки не помітив. «Звичайно, краще запитати в захисника або в особи, що перебуває під вартою, але, на мій погляд, від камери неможливо нічого приховати, — заявив голова суду. — Людина бачить усе, що відбувається під час засідання, і має можливість поставити суду будь-яке запитання. Так само й суд може ставити всі запитання, що його цікавлять».

Розповів голова суду й про досвід спілкування з представниками інших країн за допомогою відеоконференцзв'язку. Зокрема, такий сеанс відбувся в рамках співпраці з податковою міліцією — ті попросили допомогти їм зв'язатися зі свідками в кримінальній справі, які перебували в Латвії. «Зі свідками домовилися заздалегідь, — пригадав А.Чернушенко, — вони прийшли до латвійського суду, а слідчий з податкової прийшов до нашого суду, і ми дали йому можливість поспілкуватися з свідком і допитати його таким чином».

Правда, відзначив він, поки необхідності використовувати відеоконференцзв'язок для спілкування з представниками інших країн в апеляційного суду немає. Але якщо вона виникне, зробити це буде нескладно: «Це ж Інтернет, зв'язатися можна буде з будь-якою країною!»

ЗАСІДАННЯ

Половину — підтримано

На засіданні Комітету Верховної Ради з питань правосуддя, яке відбулося 11 квітня, народні депутати розглянули 16 законопроектів і 8 з них підтримали. Також комітетники приділили час обговоренню практики застосування положень ст.132 закону «Про судоустрій і статус суддів» щодо забезпечення представників третьої гілки влади житлом.

ФОТО: ОЛЕКСІЙ ЧЕРНИШЕВ

Комітетники Сергій КІВАЛОВ (ліворуч) та Дмитро ПРИТИКА узгоджували законодавчі моменти.

Заступник голови Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ Станіслав МІЩЕНКО вказав на необхідність приведення чинного законодавства у відповідність до міжнародних норм.

Нардеп Леонід ГРАЧ завжди приходить на засідання в гарному гуморі.

Доповідати проект доручили першому заступникові голови Комітету ВР з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності Володимиру ОЛІЙНИКУ.

Голова профільного комітету ВР Віктор ШВЕЦЬ, як колишній адвокат-практик, особливо переймався правами захисників у майбутньому кримінальному процесі.

Валерій ПИСАРЕНКО (ліворуч), як член робочої групи, котра працювала над проектом кодексу, пояснював колегам, чому та чи інша норма має бути викладена саме таким чином.

Юрій ОДАРЧЕНКО відстоював кожну зі своїх поправок, але не знайшов підтримки в більшості.

МОМЕНТ ІСТИНИ

Тиждень — у процесі

Кримінальний процесуальний кодекс недаремно називають «другою Конституцією». Час, який було витрачено на його ухвалення, навіть перевершив «конституційну ніч». Аби технічно поставити на голосування й визначитися з кожною із 4000 поправок, які були запропоновані до другого читання, знадобилося 4 дні. З перервами для вирішення інших нагальних питань...

ФОТО: ІВАН СТЕЦЕНКО, ОЛЕКСІЙ ЧЕРНИШЕВ

Андрій ПОРТНОВ стежив, як поправки, внесені нардепами, вплинуть на спрямованість кодексу.

Володимир ПИЛИПЕНКО (ліворуч) переконав Адама МАРТИНЮКА в необхідності проголосувати за свою поправку щодо розмежування понять «малолітня» та «неповнолітня особа».

Коли годинник добігав до півночі, окремих нардепів тягло на сон, а не на кодекс.

АДВОКАТУРА

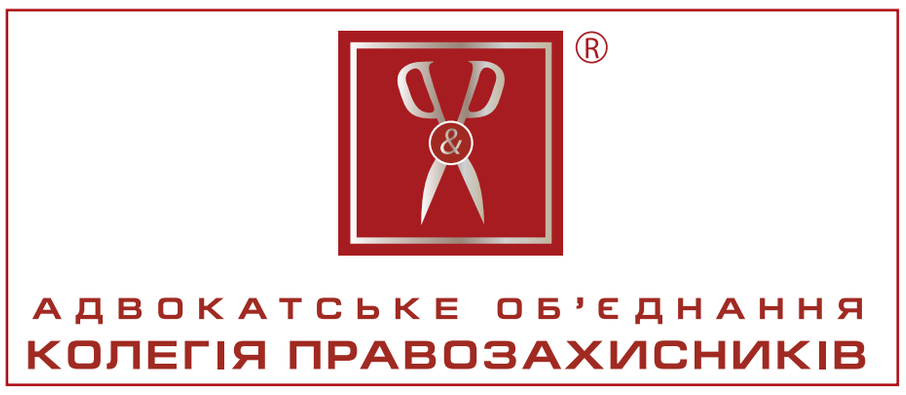

ПОПОВНЕННЯ

Фініш першого добору

Вища рада юстиції провела співбесіди з останньою групою претендентів на мантії, які брали участь у першому доборі за новими правилами. Усі кандидати отримали підтримку членів ВРЮ. Тепер представники колегіального органу чекатимуть переможців наступного конкурсу.

ФОТО: ОЛЕКСІЙ ЧЕРНИШЕВ

Голова ВРЮ Володимир КОЛЕСНИЧЕНКО (ліворуч) членові колегіального органу Віктору ТАТЬКОВУ: «На мою думку, всі кандидати достойні того, щоб одягнути мантії».

ВРЮ роздавала «перепустки» на суддівські посади й призначала керівників установ третьої гілки влади.

Правильні відповіді кандидатів — запорука гарного настрою членів колегіального органу.

Голова ВС Петро ПИЛИПЧУК пригадав свій шлях до суддівської посади.

Члени ВРЮ Володимир ЗАВАЛЬНЮК (ліворуч) та Микола КОБИЛЯНСЬКИЙ ділилися враженнями від першого добору за новими правилами.

ПЛАНИ

Курс на зближення

9 квітня керівник Апеляційного суду м.Києва Антон ЧЕРНУШЕНКО представив головам районних судів нового начальника територіального управління Державної судової адміністрації в столиці Зеновія ХОЛОДНЮКА. Останній висловив думку, що раніше в ДСАУ «не було нормальної комунікації з керівниками судів» і це породжувало немало проблем.

ФОТО: ІВАН СТЕЦЕНКО

З.ХОЛОДНЮК пообіцяв найближчим часом відвідати всі без винятку суди, а також постійно інформувати про роботу управління.

А.ЧЕРНУШЕНКО і голова ДСАУ Руслан КИРИЛЮК (праворуч) обговорили з очільниками столичних судів спільні плани на майбутнє.

Керівник Солом'янського райсуду м.Києва розповів колегам про дві проблеми: брак кадрів і переповненість архівів.

РЕКЛАМА

Білі починають і виграють

SPENSER & KAUFFMANN — ВАША ПЕРЕМОЖНА ПОЗИЦІЯ

Україна, 01021, м. Київ
Кловський узвіз, 7, 14 поверх

Тел./Факс: +380 44 288-83-83

E-mail: office@sklaw.com.ua
www.sklaw.com.ua

РОЗДРІБ

«ЗіБ» — у продажу!

Запитуйте наш тижневик у кіосках «Союздруку».

Отже, якщо ви не встигаєте за своїми колегами першим ознайомитися зі свіжим номером «ЗіБ» або пропустили важливий матеріал у попередніх числах видання — звертайтеся до найближчого кіоску «Союздруку». Згідно з графіком наша газета має надходити в продаж уже в суботу.

Адреси кіосків, де реалізується «Закон і Бізнес»:

- вул. Артема, 1—5
- вул. Велика Житомирська, 6
- вул. Володимирська, 18
- вул. Володимирська, 24
- вул. Мала Житомирська, 6
- вул. М. Заньковецької, 2
- вул. Інститутська, 10—12
- майдан Незалежності
- вул. Прорізна, 10
- вул. Солом'янська, 2-а
- вул. Б. Хмельницького, 44
- вул. Хрещатик, 5
- вул. Хрещатик, 10
- ст. метро «Хрещатик»
- вул. Червоноармійська, 48
- вул. Червоноармійська, 49
- вул. Червоноармійська, 57
- вул. Червоноармійська, 73
- вул. Червоноармійська, 74/5
- вул. Шота Руставелі, 19

ДЕРЖСЛУЖБА

До 65 і старші

Високопосадовці, котрим виповнилося 65 років, зможуть залишатися на своїх посадах, якщо знайдуть підтримку «роботодавців».

Президент підписав акт «Про внесення зміни до статті 23 Закону України «Про державну службу». Відповідно до нього державним службовцям, які займають посади першої категорії, «за рішенням відповідного державного органу чи посадової особи, які здійснили призначення їх на посади, може бути продовжено перебування на державній службі після досягнення ними граничного віку перебування на державній службі».

До посад першої категорії належать перші заступники міністрів, керівники центральних органів виконавчої влади, які не є членами Уряду, їх перші заступники, голови обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій та багато інших чиновників.

Цікаво, що під час розгляду проекту в парламенті деякі нардепи пропонували розширити можливість перебування на посаді й для інших чиновників. Про необхідність цих змін говорили також у Головному науково-експертному управлінні ВР. Однак більшість парламентарів з такою ідеєю не погодились.

ТРАНСПОРТ

Автомобільне право

Несплачений штраф більше не стане на заваді реєстрації чи перереєстрації автомобіля. Хоча платити все одно доведеться.

Віктор Янукович підписав акт «Про внесення зміни до статті 34 Закону України «Про дорожній рух». Завдяки новаціям власники транспортних засобів можуть більше не турбуватися, що їм відмовлять у реєстрації чи перереєстрації автомобіля, якщо вони мають заборгованість зі сплати штрафів за порушення Правил дорожнього руху. Відповідне положення вже викреслено із законодавства.

Цікаво, що акт у минулій редакції не забороняв реєстрації автомобілів через «штрафну» заборгованість, а лише давав можливість відмовити в ній. Тим самим створювався ризик корупції.

Зміни розроблено задля виконання доручення Президента, щоправда, гарант поставив перед Мін'юстом та МВС завдання вжити заходів для забезпечення контролю за сплатою штрафів.

ІНІЦІАТИВА

Контроль обмежень

Найближчим часом Президент запропонує Верховній Раді вдосконалити законодавство, яке стосується боротьби з таким ганебним явищем, як катування.

Про законодавчі плани Президента в ефірі одного з телеканалів повідав радник глави держави — керівник головного управління з питань судоустрою Адміністрації Президента Андрій Портнов. «Минулого тижня ми провели нараду з послом Ради Європи в Україні, порадилися з фахівцями в цій галузі (стосовно національного превентивного механізму) й плануємо, що Президент наприкінці квітня чи, можливо, на початку травня запропонує парламенту законопроект про внесення змін до законів, пов'язаних з боротьбою з катуваннями», — розповів високопосадовець.

Йдеться, зокрема, про зміни до закону «Про Уповноваженого Верховної Ради з прав людини», які передбачатимуть новий механізм контролю правозахисників за так званими місцями несвободи. «Це новий термін, який практично не застосовувався. Ми говорили про місця позбавлення волі, маючи на увазі слідчі ізолятори та колонії. Сьогодні як місця несвободи можна класифікувати багато місць, де людина не може самостійно прийняти рішення про своє переміщення», — відзначив А.Портнов.

За його словами, це, зокрема, дитбудинки, школи-інтернати, психіатричні заклади для осіб похилого віку, дисциплінарні та штрафні батальйони, місця утримання нелегальних мігрантів — тобто установи, підпорядковані не тільки органам МВС або пенітенціарній службі, а й іншим відомствам: Мінсоцполітики, МОЗ тощо. Загалом, за оцінками правозахисників, у нашій державі близько 5400 різного роду місць несвободи.

«В Україні буде створено новий механізм додаткового контролю не лише з боку прокуратури, а й правозахисників, які матимуть договірні відносини з уповноваженим з прав людини. По всій території країни має бути створено національний превентивний механізм додаткового контролю», — наголосив радник глави держави.

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Убивство з миром

Укладення угоди між винним і родичами загиблого підриває основи судочинства

ТИМУР КРЮКОВ,
юрист, м.Київ

Операції в кримінальному процесі — явище буденне й пересічне. Все досудове слідство теоретично грунтується на процесуальних діях, а практично — виключно на домовленостях між слідчим і обвинуваченим. Проте делегування близьким родичам статусу потерпілого в кримінальній справі, пов'язаній із заподіянням смерті, є результатом неправомірно розширеного тлумачення правової норми.

Укласти мирову угоду з потерпілими можуть і окремі співучасники злочину, незалежно від думки односправців.

«Буденна неминучість»

На жаль, нерідко працівники правоохоронної системи роблять своїм підслідним «оферти» у формах, не завжди сумісних з їхнім життям і здоров'ям. Під впливом сили, шантажу, погроз невинні люди йдуть на співпрацю і в результаті опиняються за гратами. Такі угоди між системою й обвинуваченими — тема окремого дослідження. У цій же публікації мова піде про угоди, що ведуть до прямо протилежного результату — уникнення відповідальності, перекваліфікації та призначенню більш м'якого покарання за наслідками операції між потерпілим і особою, котра скоїла злочин.

Угоди між обвинуваченими й потерпілими також не рідкість. Навіть сам кримінальний процес допускає таку законну форму угоди, як примирення потерпілого з обвинуваченим, у результаті якої кримінальну справу закривають. Наприклад, у справах про заподіяння легких тілесних ушкоджень або про розголошення банківської таємниці. Крім того, є й «народні» різновиди операцій. Наприклад, у справах про згвалтування часто практикується такий вид угоди, як «забрала заяву» (згодом в органах РАЦС іноді реєструється шлюб).

Тобто під яким кутом не розглядай це явище — угоди в ході розслідування злочинів уже отримали тавро «буденної неминучості» причому не тільки в країнах, подібних до України. Наприклад, відомий учений, професор права Мішель Александер (США) у своїй статті, опублікованій 10 березня 2012 року в New York Times, називає угоди з правосуддям основою, без якої може розвалитися вся судова система Сполучених Штатів.

Приводом же для роздумів стали дедалі частіші випадки укладення угод під час розслідування кримінальних справ за тяжкими злочинами. За злочинами, які суперечать людській суті й роблять замах на найвищу в нашій системі координат цінність — людське життя. Яскравим прикладом стало умовно-дострокове звільнення колишнього депутата Софіївської райради Дніпропетровської області, котрий розстріляв людину на очах її сім'ї. Угоду було укладено між обвинуваченим і вдовою по вбитому, яку визнали потерпілою. Як свідчить преса, жінка змінила свої показання після того, як отримала від убивці квартиру.

З паршивої вівці хоч вовни жмут?

Ситуація виглядає так. Небагату сім'ю спіткало нещастя — убито чоловіка (батька, сина). У ході розслідування у вдови (чи іншого близького родича) поступово змінюється сприйняття дійсності. На одній шальці терезів — прагнення покарати вбивцю. На другій — бажання кращої долі для себе та своїх близьких. І коли ця «краща доля» набуває помітних розмірів (наприклад, розмірів квартири), родичі загиблого опиняються перед непростим вибором. Особливо якщо «доважком» до пропозиції йде залякування. На банальне «чоловікові вже нічого не допоможе, а так хоч дітей на ноги поставлю» важко навести гідний контраргумент.

Візьмемо згаданий вище випадок. Якщо вірити інформації, що з'явилась у ЗМІ, вбивці Олександру Тарану звільнення обійшлося не більш ніж у $20000 (вартість квартири для вдови). Припустимо, що якийсь український олігарх-мільярдер (а їх у нашій країні вже понад два десятки) вирішив присвятити залишок життя винищуванню собі подібних й «інвестувати» в це $1 млрд. Виходить, що він зможе безкарно знищити ні багато ні мало 50000 чоловік, або половину населення м.Ялти. Переконливо? Навряд чи. Місцезнаходження «моєї хати» всім добре відоме. Жодна вдова, жоден «потерпілий» не стануть думати про це. Не думатимуть вони і про знехтування кримінально-процесуальних принципів виправлення, перевиховання злочинця, про невідворотність покарання тощо.

Історична «спадщина»

Перша, так би мовити, стаття «Руської правди» (XI ст.) — величної пам'ятки середньовічного права — свідчить: «Уб'є чоловік чоловіка, то мстить брат за брата, або син за батька, або син брата, або син сестри; якщо не буде ніхто мстити, то 40 гривень за вбитого». Ярослав Мудрий, автор збірника норм права, запровадив дуже прогресивне для тих часів нововведення: принцип таліону (кровної помсти) був замінений штрафом (вирою). Штраф, щоправда, одержувала скарбниця, а не сім'я вбитого, але це був перший крок «монетизації» відповідальності за злочини проти людського життя. Відшкодування ж збитків, заподіяних убивством, відбувалося тільки відносно рабів (холопів). Убивця відшкодовував панові вартість убитого холопа: 5 гривень — за звичайного; 12 — за ремісничого. Позбавлення життя ж власного холопа зовсім не вважалося злочином. (Хто знає, може, саме архетип такого «пана» диктує середньостатистичному «слузі народу» з мандатом таку поведінку. Наприклад, колишній депутат Віктор Лозинський, засуджений на 15 років за умисне вбивство, дотепер не вважає себе винним.)

Англійські «правди» містили більш структуровану систему платежів за позбавлення життя: залежно від ситуації, становища вбивці й убитого, майнового стану винуватця й т.д.

З часом принцип майнової подяки за вбивство розвивався, з'являючись у різних формах практично в усіх історичних джерелах права. Тому навряд чи справедливо вважати такі операції винаходом наших сучасників.

Про операцію без прикрас

Хоч як би це розглядалося з «висот» людського горя, але вважати угоду, укладену в ході розслідування вбивства, нормальним явищем навряд чи можна. Мова тут іде не тільки й не стільки про морально-етичний аспект проблеми. Якщо ст.3 Конституції передбачає, що життя людини є найвищою соціальною цінністю, то саме соціум (а не соціальні інститути, як, наприклад, сім'я) може виступати стороною в таких відносинах. І саме соціум в особі відповідних інститутів уступає у відносини, забезпечуючи державний примус або приймаючи як заплату за душогубство майнові відкупні (якщо таке дозволяє ступінь розвитку суспільства).

У сучасному суспільстві кримінальне право побудоване на принципі невідворотності покарання за скоєний злочин. Цей принцип повинен дотримуватися неухильно, особливо при розслідуванні злочинів, де об'єктом посягання виявилося людське життя. Бо життя — не предмет торгу, а безцінне благо, що належить людині (а не її близьким) й охороняється суспільними інститутами.

Насправді намір близьких родичів поліпшити своє становище за рахунок спотворення фактів, зміни показань і вигороджування вбивці підриває основні засади правосуддя. При такому підході згаданий принцип набуває конкретного грошового еквівалента, чого не може бути в державі, яка претендує називатися правовою. І потурання в цій сфері може призвести до ситуації, що вважалася прогресом тільки в середні віки. У XXI ст. такий «прогрес» називається беззаконням.

У той же час зрозуміло, що за допомогою декларацій та роздумів цього явища не викоренити. Як справедливо відзначив Альберт Ейнштейн, проблеми не можуть бути вирішені на тому рівні, на якому вони виникли.

Щоб розглянути шляхи викорінення угод у таких процесах, звернемося до джерела. З'ясуємо, чи закладав подібну міну в систему кримінального правосуддя законодавець, передбачаючи норму про «перехідний статус потерпілого».

Делегована «потерпілість»

КПК передбачає, що в справах про злочини, унаслідок яких настала смерть людини, права, передбачені цією статтею (яка регулює правове становище потерпілого), мають її близькі родичі. Ця норма існує в КПК з моменту його ухвалення, тобто вже 51 рік. Звертаю увагу, положення звучить так: «права, передбачені конкретною статтею закону», а не «статус потерпілого». Якщо тлумачити норму буквально, то мова йде тільки про права, а не про статус. Одначе правозастосовна система вирішила допустити розширене тлумачення кодексу.

2 липня 2004 року Пленум Верховного Суду в постанові «Про практику застосування судами законодавства, яким передбачені права потерпілих від злочинів» поставив знак рівності між поняттями «права потерпілого» й «потерпілий». Зокрема, ВС зазначив, що всі близькі родичі можуть бути визнані потерпілими (у справах про заподіяння смерті) і що неблизькі родичі визнаватися потерпілими не можуть.

Проте такий погляд, імовірно, не збігається з думкою законодавця, й ось чому. Потерпілий — суб'єкт кримінального процесу, що має «набір» прав і обов'язків (останні передбачені ст.72 КПК). Близькі родичі потерпілого набувають лише прав, які мав би потерпілий (так написано в ч.5 ст.49 КПК). Оскільки про обов'язки таких осіб закон не говорить ні слова, сама практика визнання потерпілими близьких родичів може вважатися порочною. На жаль, проект нового КПК став на бік правозастосовувачів. У проекті передбачені підстави й порядок визнання (саме визнання) потерпілими осіб, які є близькими родичами потерпілого. Тобто аморальні основи торгу з убивцями закладені у правовий акт, а значить, саме це явище викорінено не буде.

Підсумок

Безумовно, ці міркування мають швидше морально-етичний аспект, ніж практичну правозастосовну цінність. Удова, котра отримала постанову про визнання її потерпілою, швидко відчує себе вправі виступати своєрідним душоприказником загиблого чоловіка, його повноправним представником з майновими і немайновими повноваженнями: зможе приймати підношення, прощати й милувати душогуба, перекручувати факти.

Саме тому найбільш розумною і прогресивною видається норма, яка є в чинному КПК вже більше 50 років, в її буквальній інтерпретації. Такий «напівстатус» потерпілого дозволяє близьким родичам загиблого виступати своєрідним колективним прокурором у справі, впливати на слідство, подавати відповідні звернення, скаржитися на слідчого, тобто вживати заходів для «правильного» притягання до відповідальності (а не звільнення від неї) особи, котра вчинила вбивство.

А для всіх претензій, пов'язаних з матеріальною стороною питання, існує інститут цивільного позову. До речі, обсяг повноважень цивільного позивача практично повністю охоплюється статусом потерпілого та слугує тій самій меті — отриманню адекватного відшкодування за шкоду, спричинену вбивством.

Пленум ВС поставив знак рівності між поняттями «права потерпілого» й «потерпілий».

Практика визнання потерпілими близьких родичів може вважатися порочною.

ПЕРЕВІРКА

«Корпоративне» розслідування

Мін'юст затвердив порядок спеціальної перевірки осіб, котрі претендують на зайняття посад, пов'язаних із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, на наявність у них корпоративних прав.

За словами міністра юстиції Олександра Лавриновича, перевірка здійснюватиметься відповідно до ст.11 закону «Про засади запобігання і протидії корупції в Україні», якою визначається необхідність перевірки відомостей про наявність корпоративних прав у осіб, які претендують на зайняття відповідних посад у державних органах або органах місцевого самоврядування.

Мета такої перевірки — виявлення конфлікту інтересів, який може виникнути в результаті наявності корпоративних прав у особи, яка обіймає посаду, пов'язану з виконанням функцій держави. Закон «Про засади запобігання і протидії корупції в Україні» забороняє таким особам входити до складу органів управління чи наглядових рад підприємств або організацій, що мають на меті одержання прибутку.

Згідно з наказом Мін'юсту, перевірки здійснюватимуться шляхом пошуку відомостей про корпоративні права в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців. Для оперативного пошуку необхідних відомостей Мін'юст доручив Державній реєстраційній службі протягом двох тижнів доопрацювати програмне забезпечення Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців.

Перевірки проводитимуться Державною реєстраційною службою щодо осіб, які претендують на зайняття посад у міністерствах, центральних органах виконавчої влади або в інших державних органах, крім їх територіальних органів чи підрозділів.

На регіональному рівні перевірку щодо осіб, які претендують на зайняття посад у територіальних органах чи підрозділах міністерств, центральних органах виконавчої влади або інших державних органах, місцевих державних адміністраціях, органах місцевого самоврядування, здійснюватимуть реєстраційні служби головних управлінь юстиції Мін'юсту в АР Крим, областях, містах Києві та Севастополі.

Інформація про результати перевірки та документи щодо її проведення будуть конфіденційними. Такі документи згідно з наказом Мін'юсту зберігатимуться в порядку, встановленому законодавством.

ТОРГОВЕЛЬНІ МАРКИ

УЄФА втрачає права

Українці продемонстрували неповагу до інтелектуальної власності

ОЛЕКСІЙ ПИСАРЕВ

За кількістю порушень авторських прав УЄФА Україна вже випередила попередніх господарів чемпіонату Європи. Кабмін підготував законопроект, який мав би захистити футбольну організацію, але, схоже, проблема не в нормах, а у звичайній неповазі до чужої інтелектуальної власності.

Поки що Мішель Платіні намагається вирішувати конфлікти мирним шляхом.

Від паперу до виделок

«Відповідь на запитання, хто може використовувати торговельні марки УЄФА, дуже проста: ніхто, крім самого УЄФА та його комерційних партнерів», — відзначила начальник відділу правового забезпечення й захисту прав Державної служби інтелектуальної власності Інна Шатова, розпочинаючи засідання, присвячене захисту торговельних марок УЄФА, яке відбулося в прес-центрі ІА «Лігабізнесінформ». Разом з тим, хоча за власним бажанням використовувати торговельні марки УЄФА не можна, багатьом підприємцям дуже цього хочеться. Як наслідок, в Україні, де ніхто й ніколи особливо не переймався інтелектуальною власністю, зафіксовано близько 240 випадків порушення прав футбольного об'єднання. І це при тому, що впродовж останніх чемпіонатів Європи УЄФА помітив тільки 120 відповідних порушень.

З наближенням же турніру кількість протиправних дій лише збільшується. Так, за словами радника юридичного бюро «Єгоров, Пугінський, Афанасьєв і партнери» Тараса Кислого, щомісяця доводиться реагувати на 3—4 таких випадки. Досить часто авторськими правами нехтують туристичні агенції, банки, ресторани, таксі. Навіть виробники пива й міцних алкогольних напоїв намагалися незаконно використати торговельні марки футбольного союзу.

Разом з тим у 90% випадків правопорушення припиняється після попередження юристів. «Ніхто не ризикує йти проти УЄФА, адже держава декларує чемпіонату настільки велику підтримку», — констатує Т.Кислий. У свою чергу союз, за його словами, не намагається заробити на порушниках. Він прагне зберегти не тільки свої логотипи, а й репутацію, тому вимагає припинити порушення, а не сплатити величезну компенсацію.

Підтверджує ці слова і Ярослав Огнев'юк, партнер Патентно-юридичної агенції «Дубинський і Ошарова», яка також співпрацює з футбольним союзом. «На митному кордоні зафіксовано дуже багато випадків порушення прав УЄФА, починаючи від увезення туалетного паперу «Євро-2012» і закінчуючи срібними столовими сервізами. Всі ці конфлікти не були доведені до суду й урегульовувалися мирним шляхом. Єдина непохитна позиція УЄФА в таких ситуаціях: правопорушення повинне бути припинене, тому товар знищувався», — розповів Я.Огнев'юк.

Хоча майже завжди з порушниками вдається домовитися мирним шляхом, у парламенті зареєстровано урядовий законопроект «Про права інтелектуальної власності та репутацію Об'єднання європейських футбольних асоціацій» (№10267), який має надати УЄФА додаткові гарантії захисту.

Не такі, як усі?

Тоді як громадськість ще не змогла ознайомитись із текстом законопроекту, у пресі з'явилась інформація про те, що він містить драконівські санкції до порушників авторських прав УЄФА. Так, штрафи за незаконне використання логотипів футбольного об'єднання могли сягнути 85 тис. грн., а за відповідну наклейку на автомобілі нібито планували позбавляти прав на півроку. Як згодом виявилося, цих положень у проекті немає, але експерти все ж помітили там чимало недоліків.

Так, представник НДІ інтелектуальної власності Національної академії правових наук Геннадій Андрощук переконаний, що сьогоднішнього законодавства цілком достатньо для захисту прав УЄФА. Більше того, за його словами, жодна країна, в якій проходила футбольна першість, не ухвалювала схожого закону.

Чимало проблем у суддів може виникнути й через, здавалося б, позитивну норму про скорочення розгляду спорів за участю УЄФА до 15 днів. Експерти відзначають, що для слухання справи про порушення інтелектуальної власності необхідна судова експертиза, яка може затягнутись. Як наслідок, законники не зможуть вкластись у строки.

Провокує проект і перегини на місцях. Так, передбачена заборона проходу на стадіон з будь-якими рекламними чи комерційними предметами, зокрема листівками, транспарантами і... головними уборами. Таке положення, побоюються експерти, може спровокувати ситуацію, коли на стадіон не пропустять уболівальника з логотипом «Найк» чи «Адідас» на бейсболці.

Проте, як показує практика, УЄФА дуже обачно використовує надані їй повноваження й намагається не провокувати скандалів. Тому можна сподіватися, що навіть жорсткий закон не перетвориться в руках футбольного об'єднання на небезпечну зброю.

ФІНАНСИ

Євро без паспорта

Асоціація «Український Кредитно-Банківський Союз» пропонує спростити купівлю інвалюти у фізосіб під час проведення футбольної першості.

На сьогодні відповідно до Інструкції про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій, затвердженої постановою НБУ від 12.12.2002 №502 (далі — Інструкція), купівля фінустановами інвалюти у фізосіб передбачає пред'явлення клієнтом документа, що посвідчує особу.

За прогнозами Держагентства туризму і курортів, під час проведення чемпіонату Європи з футболу очікується збільшення потоку іноземних туристів до 1,4 млн чоловік, що сприятиме надходженню валюти. У зв'язку з цим, на думку фахівців УКБС, доцільно створити умови для успішного використання фінансового потенціалу Євро-2012 та задоволення підвищеного попиту на обмін валюти.

«УКБС пропонує Нацбанку на період проведення чемпіонату дозволити купівлю у фізосіб інвалюти без пред'явлення документа. Гостей Євро-2012 не повинні відлякувати чинні правила обміну валюти», — зазначила генеральний директор асоціації «Український Кредитно-Банківський Союз» Галина Оліфер.

ПОВНОВАЖЕННЯ

Бізнес — чужими руками

Нардепи пропонують спростити роботу керуючих компаній

ОЛЕКСАНДР КОВАЛЬЧУК

У Верховній Раді обговорюють ідею запровадження правил передачі управління бізнесом іншій компанії. На думку нардепів, залучення професійних «управлінців» часто допомагає оптимізувати витрати та збільшити прибуток.

За словами народного депутата Юрія Воропаєва, механізм передачі повноважень виконавчого органу підприємств стороннім компаніям активно застосовується в багатьох країнах світу. Як приклад такої організації справи парламентар наводить мережі готелів під управлінням компаній Mariott, Radisson, Hyatt, InterContinental.

«Можливість передачі повноважень виконавчого органу юридичної особи іншій організації передбачена і в сучасному цивільному законодавстві Російської Федерації», — наголошує Ю.Воропаєв.

За словами експертів, передача керівництва іншим компаніям дозволяє підвищити ефективність управління, вивести підприємство зі скрутного становища, попереджає виникнення корпоративних конфліктів та знижує ризик несумлінності менеджменту. Крім цього, такий механізм часто запроваджують заради централізації управління групою взаємопов'язаних підприємств або їх реструктуризації.

Водночас у нашій державі на законодавчому рівні питання передачі повноважень виконавчого органу іншій компанії досі не врегульовано, що не дає можливості повною мірою використати моделі управління через холдингові компанії, хоча їх існування передбачено законодавством.

Змінити сьогоднішню ситуацію Ю.Воропаєв пропонує з допомогою законопроекту «Про внесення змін до деяких законів України (щодо виконавчих органів юридичних осіб)» (№10312). Проект визначає зміст та порядок укладення договору про передачу повноважень виконавчого органу юридичної особи, права та обов'язки керуючого та підлеглого підприємств, правовий режим майна підлеглого.

Також нардеп пропонує встановити відповідальність, умови та підстави відсторонення керуючого підприємства, порядок припинення відповідного договору, особливості регулювання трудових відносин членів органів управління господарських товариств.

До речі, Ю.Воропаєв пропонує прийняти ще один проект — «Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо виконавчих органів юридичних осіб)» (№10313). Ним урегульовуються особливості реєстрації платників податків, визначення податкової адреси, особливості податкового обліку та складання податкової звітності в разі передачі платником податків повноважень виконавчого органу іншій особі.

ЕКОНОМІКА

Застава повертається

Після кризи 2009 р. в Україні поступово відроджується ринок застав. Про це свідчать статистичні звіти щодо діяльності нотаріусів у минулі роки.

Як повідомив міністр юстиції Олександр Лавринович, після кризового 2009 р., коли в Україні було нотаріально завірено рекордно низьку кількість договорів застав рухомого майна та нерухомості, другий рік поспіль кількість цих договорів зростає в рази. Так, у 2009 р. нотаріуси завірили тільки 37,5 тис. таких договорів. Проте вже у 2010-му їх обсяг збільшився до 57 тис., а торік тенденція до зростання стала ще динамічнішою.

Як свідчить статистичний звіт, у 2011 р. нотаріуси завірили понад 106 тис. договорів про заставу рухомого та нерухомого майна. Зокрема, зареєстровано майже 69,5 тис. договорів застав рухомого майна. При цьому найчастіше українці вдавалися до застав транспортних засобів, частка таких договорів становить майже 90%. Крім того, протягом 2011 р. було завірено понад 36,6 тис. договорів іпотеки. З них щодо квартир та житлових будинків — понад 23,2 тис.

Однак ці цифри все ще поступаються докризовим показникам. Так, у 2007 р. було завірено майже 500 тис. договорів застави, а у 2008-му — 361,5 тис.

АУДИТ

Паперовий хаос

В Україні досі не створено дієвих механізмів державного регулювання ринку цінних паперів, констатувала колегія Рахункової палати.

РП провела аудит ефективності використання бюджетних коштів, передбачених для реалізації державної політики у сфері обігу цінних паперів та функціонування фондового ринку. Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку протягом 2009—2011 рр. здійснювала регулювання здебільшого хаотично й безсистемно, внаслідок чого з'явилася низка проблем, пов'язаних з розвитком та роботою фондового ринку, відзначила колегія.

Окремі показники вітчизняного фондового ринку все ж мали позитивну динаміку. Через його інструменти в минулому році в економіку було залучено 172,94 млрд грн., що удвічі більше, ніж у 2010-му. Проте в цілому якісні характеристики залишаються на низькому рівні. Зокрема, показник співвідношення капіталізації лістингових компаній до ВВП у 2009—2011 рр. становив у середньому 14,3%, що у 3—4 рази менше, ніж у Росії та Казахстані. Майже 85% від загальних обсягів договорів, реалізованих на ринку цінних паперів, перебуває поза межами організованої торгівлі. Загалом, на думку фахівців РП, участь населення в діяльності ринку та довіра до нього досить низькі.

Однією з головних причин такої ситуації, за висновками аудиторів, є недосконале нормативно-правове забезпечення роботи національного фондового ринку. Відсутня дієва програма його розвитку, з урахуванням якої мала б формуватися державна політика в цій сфері. Законодавчо не стимулюється зростання ринку цінних паперів. Досі не створена централізована депозитарна система, яка мала б забезпечувати повноцінний захист прав власності інвесторів. Не сприяє розвитку фондового ринку відсутність базового закону щодо похідних цінних паперів (деривативів).

ПРОПОЗИЦІЇ

Копанки вийдуть з тіні

Парламентарі сподіваються легалізувати незаконний видобуток корисних копалин. Для цього у Верховній Раді пропонують спростити реєстрацію відповідного бізнесу.

Народний депутат Микола Шершун подав проект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо видобування корисних копалин з проявів, що не мають промислового значення» (№10303), який уможливить легалізацію малих підприємств, котрі розробляють надра.

За словами нардепа, сьогоднішнє законодавство орієнтоване виключно на промисловий видобуток корисних копалин, дозволи на цю діяльність мають видаватися на основі всебічного аналізу, що займає чимало часу. Як наслідок, розробка надр під силу лише потужним підприємствам.

Водночас, на думку М.Шершуна, у країні є чимало покладів корисних копалин, які економічно невигідно розробляти промисловими методами. «Це стосується залишків, виснажених після закінчення промислового видобування, а також відпочатку розсіяних та незначних проявів», — відзначає парламентар.

При цьому на сьогодні поширеним стало незаконне освоєння надр. «Такі роботи проводяться без дотримання безпечних умов праці та вимог природоохоронного законодавства», — констатує М.Шершун.

Тому він пропонує запровадити спрощену процедуру отримання відповідних дозволів. Зокрема, дозволи на користування надрами надаватимуться на строк до 10 років без аукціону, за реєстраційним принципом. При цьому термін погодження з органами місцевого самоврядування обмежуватиметься 3 місяцями. Нововведення, сподівається народний посланець, сприятимуть виведенню цього бізнесу з тіні. Також М.Шершун надіється, що закон сприятиме збільшенню надходжень до державного й місцевих бюджетів, оскільки активізується підприємницька діяльність. Щоправда, ті, хто незаконно наживається на копанках, можуть не забажати платити податки й волітимуть залишатися в тіні.

ГАРАНТІЇ

Праця, обмежена дітьми

Народний депутат пропонує зменшити час роботи для жінок, які мають дітей дошкільного віку.

За словами народного депутата Катерини Лук'янової, обов'язок забрати дитину з дитячого садка зазвичай покладається на жінку. Вона ж часто не може цього зробити без шкоди для роботи.

Тому парламентар пропонує встановити, що за заявою жінки, котра має дитину віком до 6 років та працює за 5- або 6-денним робочим тижнем, власник або уповноважений ним орган зобов'язаний не затримувати її на роботі після 17.00. Відповідні пропозиції містяться в законопроекті «Про внесення зміни до статті 56 Кодексу законів про працю України» (№10304).

Однак, незважаючи на очевидні плюси ініціативи, шансів на ухвалення в такій редакції документ практично не має, оскільки не враховує, що чоловіки також часто забирають дітей з дитячих садків. Не кажучи вже про батьків-одинаків. Тому, якщо парламентарів зацікавить цей проект, до другого читання вони, швидше за все, зроблять відповідні правки.

СКЛАДНІ ПИТАННЯ

Шукайте спадщину в суді

Як одержати у власність нерухомість, на яку спадкодавець не оформив правовстановчих документів?

ВОЛОДИМИР ДВОРНІЧЕНКО,
голова Виноградівського районного суду Закарпатської області

Із прийняттям Цивільного кодексу та закону «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» закладено фундамент єдиної державної системи реєстрації прав на нерухомість. Це слугує більш ефективному захисту прав власників та покупців майна. У даній публікації автор має на меті проаналізувати проблеми оформлення переходу прав власності на нерухоме майно в порядку спадкування, право на яке спадкодавцем за життя не оформлено та/або не зареєстровано в державному реєстрі.

Без реєстру прав немає

Культура власності за радянських часів була втрачена. Це зумовлює низку проблем, пов'язаних з переходом власності від одного покоління до іншого.

Так, до складу спадщини входять усі права й обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини та не припинилися внаслідок його смерті. Це й права на нерухоме майно за умови їх оформлення та державної реєстрації.

Частиною 1 ст.182 ЦК встановлено, що «право власності та інші речові права на нерухомі речі, обмеження цих прав, їх виникнення, перехід і припинення підлягають обов'язковій державній реєстрації». Нерухоме майно в розумінні закону — це земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на них, переміщення яких неможливе без їх знецінення та зміни призначення (житлові будинки, квартири, будівлі, споруди, приміщення). Державна реєстрація прав — це офіційне визнання і підтвердження державою фактів виникнення, переходу або припинення прав на нерухомість, обтяження таких прав шляхом унесення записів до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно.

Частиною 3 ст.3 вищезазначеного закону передбачено, що права на нерухоме майно, які підлягають державній реєстрації, виникають з моменту такої реєстрації. Крім того, відповідно до п.6 ст.3 будь-які правочини щодо нерухомості укладаються, якщо право власності на таке майно зареєстроване згідно з вимогами цього закону.

Таким чином, на даний час державна реєстрація права власності на нерухомість є обов'язковою умовою оборотоздатності такого майна, тобто можливості особи, яка вважає себе його власником, здійснювати будь-які правочини щодо майна, включаючи можливість зацікавлених осіб оформити спадщину.

Наразі згідно з вимогами гл.7 закону «Про нотаріат» та відповідною інструкцією (п.216) нотаріус управі видати свідоцтво про право на спадщину — нерухоме майно — лише за умови пред'явлення спадкоємцями правовстановчого документа про належність цього майна спадкодавцеві та витягу з Реєстру прав власності на нерухоме майно (за винятком земельної ділянки), тобто за умови, якщо право власності спадкодавця на це нерухоме майно зареєстроване за його життя. Отже, якщо спадкодавець за життя не оформив право власності та/або не забезпечив його державної реєстрації, це стає перешкодою для оформлення права на спадщину в загальному порядку.

Який закон, такий і обов'язок

Утім, унаслідок того, що юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, які виникають у державі, в разі відсутності правовстановчого документа юридичний факт набуття нерухомості у власність за зверненням зацікавлених осіб може бути визнаний, а невизнані державою права спадкоємців — захищені в судовому порядку.

Починаючи з 2004 року кількість щорічних звернень зацікавлених осіб до Виноградівського районного суду Закарпатської області по захист не визнаних державою прав на оформлення спадщини у зв'язку з відсутністю правовстановчих документів обчислюється сотнями. Предметом звернень були та є в основному об'єкти нерухомості (як правило, на території сільських населених пунктів нашого району), права власності на які не були оформлені та зареєстровані за життя тими особами, котрі вважалися власниками таких об'єктів.

Цивільно-правовий інститут набуття та виникнення права власності на нерухоме майно в різні періоди по-різному був урегульований на законодавчому рівні. У зв'язку із цим держава задекларувала визнання дійсними прав на нерухоме майно, що виникли до набрання чинності законом (тобто до 3.08.2004), у разі відсутності їх державної реєстрації за таких умов: якщо реєстрація прав була проведена відповідно до законодавства, яке діяло на момент їх виникнення, або якщо на момент виникнення прав діяло законодавство, котре не передбачало обов'язкової реєстрації таких прав (ч.4 ст.3 закону).

Таким чином, при зверненні до суду по захист права на оформлення спадщини через відсутність правовстановчого документа для підтвердження того, існувало чи було відсутнє право спадкодавця на спірну нерухомість, обов'язковим є з'ясування, коли, на якій підставі виникло і як змінювалося це право.

Проаналізуємо, як змінювалося законодавство до встановлення обов'язкової державної реєстрації прав. До 19 січня 1996 року згідно з Інструкцією про порядок реєстрації будинків та домоволодінь у містах і селищах міського типу Української РСР, затвердженою 31.01.66 Міністерством комунального господарства УРСР, не підлягали реєстрації будинки і домоволодіння, розташовані в сільських населених пунктах, які адміністративно підпорядковані містам або селищам міського типу, але до них не приєднані.

Обов'язок власників забезпечити державну реєстрацію прав власності на всі без винятку об'єкти нерухомості введено лише з 29.06.98. Саме цього дня набрала чинності Інструкція про порядок державної реєстрації права власності на об'єкти нерухомого майна, що перебувають у власності юридичних та фізичних осіб, затверджена наказом Державного комітету будівництва, архітектури та житлової політики від 9.06.98 №121.

Таким чином, права, набуті (шляхом створення або придбання нерухомості) у власність до 29.06.98 з дотриманням установленого порядку набуття, однак без держреєстрації, на наше переконання, можна вважати такими, що виникли та набуті в установленому законом порядку.

> «Якщо спадкодавець за життя не оформив право власності та/або не забезпечив його державної реєстрації, це стає перешкодою для оформлення права на спадщину».

Будинок, набутий за правилами

Разом з тим, на відміну від статичної землі, будівлі мають особливий правовий режим з погляду виникнення права на них. Так умовно виділяють два види будівництва: законне й незаконне. Законним є будівництво, розпочате/здійснене на земельній ділянці, яка відведена для цієї мети, за наявності належно затвердженого проекту будівництва, відповідного дозволу (в разі необхідності його отримання) та за умови додержання будівельних норм і правил.

Будівлі, зведені законно, поділяють на дві групи: завершене й незавершене будівництво. До завершеного будівництва належать об'єкти, введені в установленому порядку в експлуатацію. Після чого власникові видано свідоцтво про право власності, яке реєструється бюро технічної інвентаризації в держреєстрі.

Якщо власник завершеного будівництвом об'єкта через смерть не зміг отримати свідоцтво про право власності, або реєстрація будинку не вимагалася, спадкоємці можуть захистити своє право в судовому порядку шляхом визнання за ними права власності на спадщину. Адже спадкодавець здійснив законне будівництво, яке було введено в експлуатацію, однак правовстановчого документа не виготовлено.

Крім того, з'ясуванню, зокрема, підлягають такі обставини:

- чи належав спірний жилий будинок до колгоспного двору;
- чи був зареєстрований та яким чином;
- чи підлягав держреєстрації;
- дані погосподарської книги.

Об'єкти, не завершені будівництвом, — це об'єкти, не здані в експлуатацію та які неможливо визнати придатними для експлуатації. Згідно з абз.1 ч.3 ст.331 ЦК «до завершення будівництва (створення майна) особа вважається власником матеріалів, обладнання тощо, які були використані в процесі цього будівництва (створення майна)».

Офіційна позиція третьої гілки влади з цього питання викладена в абз.1 п.8 постанови Пленуму Верховного Суду від 30.05.2008 №7 «Про судову практику у справах про спадкування»: «Якщо будівництво здійснювалося згідно із законом, то у разі смерті забудовника до завершення будівництва його права та обов'язки як забудовника входять до складу спадщини». Таким чином, до спадкоємців переходить не право власності на об'єкт нерухомості, а права й обов'язки забудовника-спадкодавця.

Самобуд — без права передання

Інші проблеми при оформленні прав спадкоємців виникають у разі, якщо спадкодавець здійснював самочинне будівництво. Обхід забудовниками бюрократичних та інших складнощів під час реалізації свого права на створення майна породжує низку юридичних казусів, здебільшого — для їхніх спадкоємців. Незаконним будівництвом, що згідно з ст.376 ЦК має назву самочинного, є таке, яке здійснено або здійснюється на земельній ділянці, котра не була відведена для цієї мети в установленому порядку; та/або за відсутності належного дозволу на будівництво; та/або за відсутності належним чином затвердженого проекту для будівництва; та/або з істотним порушенням будівельних норм і правил.

Самовільне будівництво було поза законом і в минулому. Стаття 105 ЦК УРСР 1963 р. передбачала наслідки самовільного будівництва будинку. Громадянин, який звів будинок чи його частину (прибудову) без установленого дозволу або без належно затвердженого проекту або з грубим порушенням основних будівельних норм і правил, не мав права розпоряджатися цим будинком чи прибудовою (продавати, дарувати, здавати в оренду тощо).

За таких умов, майнові права спадкоємців можуть стати взагалі нереалізованими.

Ключовими у вирішенні проблеми спадкування об'єктів самовільного будівництва є низка обставин:

- належність земельної ділянки забудовникові та відповідне її цільове призначення;
- відведення ділянки в установленому порядку для будівництва, якщо вона не належить забудовникові;
- усунення порушень будівельних норм і правил, якщо такі є;
- сплата штрафу за незаконне будівництво;
- складання технічного паспорта тощо.

Однак є вищезгадана постанова Пленуму Верховного Суду від 30.05.2008 №7. Відповідно до неї, якщо спадкодавцем було здійснене самочинне будівництво (ч.1 ст.376 ЦК), до спадкоємців переходить право власності на будівельні матеріали, обладнання тощо, які були використані в процесі цього будівництва.

Наведеними прикладами, звичайно ж, не обмежується коло питань, які виникають під час успадкування землі й будівель. Розв'язанню багатьох проблем, очевидно, слугуватиме підвищення загальної правової культури та культури власності в країні. Відповідальні власники повинні турбуватися про наявність усіх необхідних документів, щоб спадкоємці не втратили майна та не нарікали на законодавство.

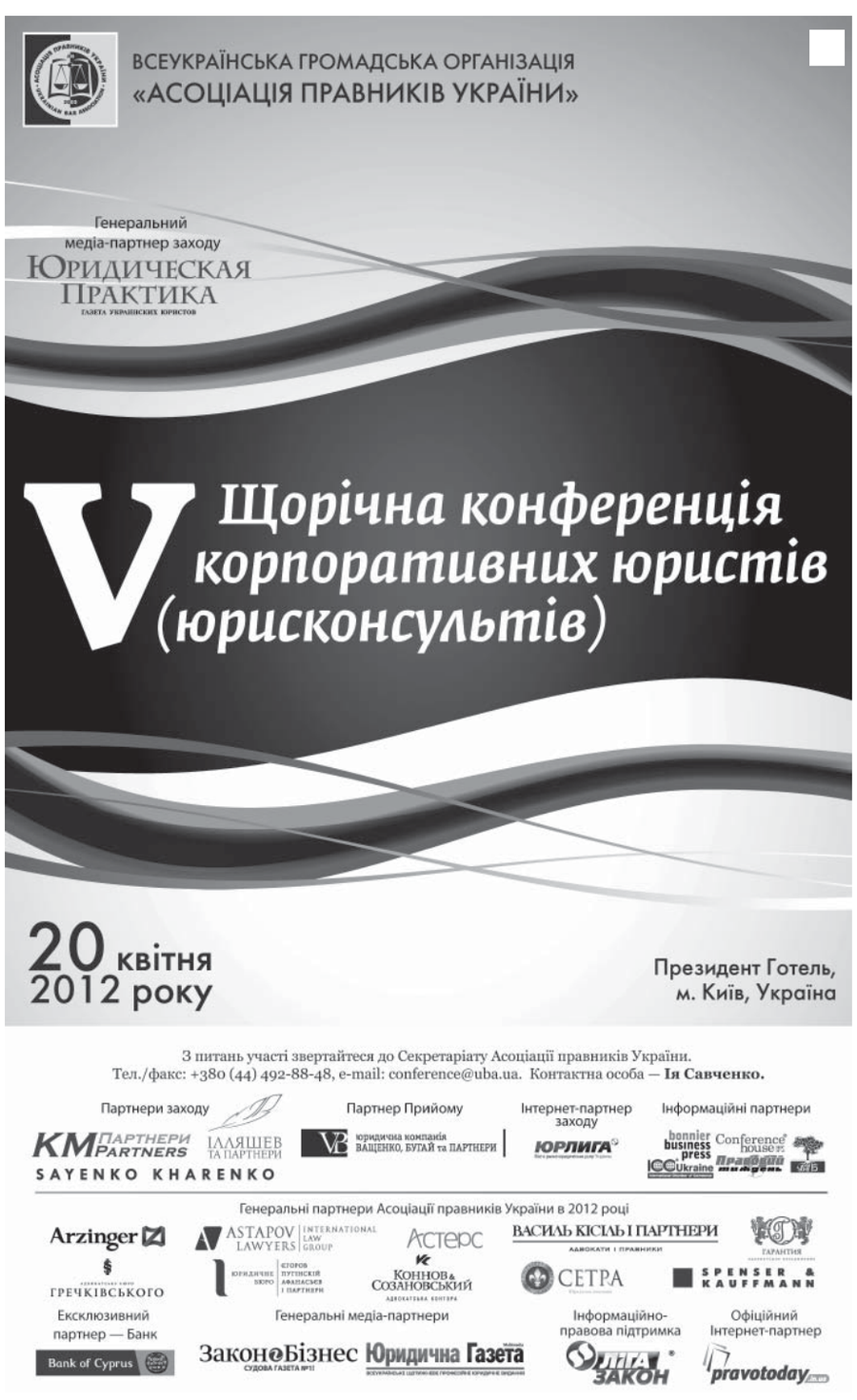

ФОРУМ

Стратегія захисту

Розвиток фармринку зумовлює збільшення кількості генериків, що ускладнює доступ до оригінальних препаратів

ЛІНА ШВИДКА

Учасники II щорічного форуму з фармацевтичного права обговорили фінансові, інвестиційні та податкові аспекти розвитку ринку найприбутковішого бізнесу. Фахівці проаналізували податкові навантаження на фармкомпанії й розглянули аспекти контролю якості вітчизняних ліків згідно з європейськими вимогами.

Під час форуму, який відбувся за сприяння Асоціації правників України, його учасники приділили значну увагу особливостям патентування нових лікарських препаратів.

Водночас представники юркомпаній зосередились на правових аспектах уведення на ринок нових препаратів. Зокрема, розглядалися питання щодо судових спорів між компаніями, які використовують фармацевтичні патенти з порушеннями.

Відомо, що після того, коли у фармакологічних компаній закінчується термін патентної ексклюзивності препарату, генеричні компанії-виробники отримують можливість виступити на ринку зі своєю версією аналогічних препаратів. У результаті найбільш продаваними препаратами стають генерики, які поступово витісняють з ринку оригінальні лікарські засоби. Водночас такий процес є дотичним до порушення прав інтелектуальної власності.

Зважаючи на такі тенденції, радник ЮК Arbitrade Владислав Вітомськов,

«Сьогодні головне для генеричних компаній — визначити свободу їх дії», — зауважив В.Вітомськов.

коментуючи ситуацію кореспондентці «ЗіБ», зауважив: «Сьогодні виникає чимало проблем у зв'язку з порушенням інтелектуальних прав. Оригінальним фармкомпаніям можна порадити використовувати фізико-хімічні властивості винайдених препаратів, постійно вивчати свої розробки і запатентовувати нові відкриття, що дозволить продовжити їх патентні права ще не на одне десятиліття. А головним для генеричних компаній сьогодні залишається визначити свободу їх дії».

В Україні складається досить непередбачувана ситуація щодо введення на ринок нового фармацевтичного продукту. По-перше, компанії, що винаходять препарати, прагнуть продовжити строк патенту часто всупереч закону. При цьому порушується не лише закон, за яким передбачається патентування винайденого препарату на 20 років, а й унеможливлюється розробка нових препаратів покращеної якості, з іншими властивостями й спектром дії. По-друге, генеричні компанії щоразу знаходять різні способи, аби обійти законодавчі моменти, копіюючи фірмовий дизайн, торгове найменування оригінальних препаратів і таким чином нерідко стають лідерами фармацевтичного ринку.

На думку В.Вітомськова порушення закону «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» є не лише причиною численних судових спорів, а й проблемою фармацевтики загалом. Він підкреслив, що патентний закон установив компроміс між потребами людей і фінансових організацій, аби останні могли монополізувати ринок і отримати прибуток, а суспільство після закінчення патентного строку отримало б можливість без перешкод використовувати цю технологічну розробку у вигляді лікарського препарату. «Тому головне завдання сьогодні — визначити свободу генеричних компаній, а оригінальним компаніям нагадати, що постійно продовжувати патентний строк своєї розробки — не зовсім коректно в рамках чинного законодавства», — підсумував він.

Деякі аналітики зазначають, що попри те, що фармбізнес є найбільш прибутковим, інвестори неохоче вкладають гроші в розвиток оригінальних препаратів. Вони зважають на те, що генеричні компанії завдяки маркетинговому й рекламному впливу не дають можливості розвиватися компаніям, що розробляють препарати. А це впливає і на розвиток вітчизняного фармринку, і на якість та доступність лікарських засобів для пересічного громадянина.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ

Секретар четвертої судової палати Вищого адміністративного суду Олександр НЕЧИТАЙЛО:

«Кількість податкових спорів у адміністративних судах стрімко зростає»

***Олександр НЕЧИТАЙЛО** народився в 1969 р. в м.Херсоні. У 1994 р. закінчив Українську державну юридичну академію. Професійну діяльність розпочав у 1993 р. як стажер помічника прокурора прокуратури Херсонської області, де пропрацював до 1999 р., ставши заступником начальника відділу обласної прокуратури. У січні 1999 р. призначений на посаду судді Арбітражного суду Херсонської області. У вересні 2002-го став суддею Київського апеляційного господарського суду. З березня 2006 р. — суддя Вищого адміністративного суду. Із серпня 2010-го обіймає посаду секретаря четвертої судової палати ВАС. Олександр Миколайович — кандидат юридичних наук, заслужений юрист України.*

Законодавчі зміни тягнуть за собою і зміни в практиці розгляду судових спорів. Так, 1 січня минулого року набрав чинності новий Податковий кодекс. Про аспекти застосування податкового законодавства випусковому редакторові сайту «ЮРЛИГА» Христині ВЕНГРИНЯК розповів секретар четвертої судової палати Вищого адміністративного суду, що спеціалізується на розгляді податкових спорів, Олександр НЕЧИТАЙЛО.

«Правова позиція ВАС щодо формування податкового кредиту залишається незмінною»

— Олександре Миколайовичу, які сьогодні можна відзначити тенденції стосовно категорій податкових спорів, розглядуваних ВАС?

— Як і раніше, більшість становлять спори, пов'язані з нарахуванням зобов'язань з податку на прибуток і ПДВ. У таких спорах найчастіше предметом є операції, в яких фіктивні суб'єкти господарювання або виступають контрагентами платників податків, або включені як посередники в ланцюжок руху товару від виробника або імпортера до платника податків.

Крім того, досить поширені справи за зверненнями податкових органів про стягнення податкового боргу. Цього року на розгляд ВАС почали надходити справи, пов'язані із застосуванням норм Податкового кодексу, що набув чинності 1 січня 2011 року. Нині четверта судова палата ВАС активно працює над формуванням єдиної практики застосування норм ПК.

— Якої позиції дотримується ВАС щодо підстави для формування податкового кредиту? Досить належним чином оформленої податкової накладної чи обов'язковою умовою є фактичне надходження сум до бюджету?

— Правова позиція ВАС щодо формування податкового кредиту залишається незмінною. Вони грунтується на вимогах чинного законодавства й полягає в тому, що право на податковий кредит з ПДВ виникає в результаті придбання товарів і послуг з метою використання в господарській діяльності. При цьому операція з придбання повинна бути реальною, тобто здійснюватися не тільки на папері, а насправді, повинна мати місце об'єктивна зміна складу активів платника податків.

Крім того, в основі будь-якої реальної господарської операції має лежати економічна мета, тобто бажання платника податків приростити активи за допомогою досягнення господарського ефекту, а не виключно за рахунок економії на сплаті податків.

Саме в цьому контексті при розгляді судових спорів повинні оцінюватися документи, надані платником податків на підтвердження свого права на податковий кредит з ПДВ. Перш за все такі документи повинні бути достовірними, тобто відображати реальні події. У зв'язку із цим навіть бездоганно оформлений документ (наприклад, податкова накладна) не може підтверджувати право на податковий кредит у тому випадку, якщо в процесі судового розгляду буде встановлено невідповідність фактичного й задокументованого платником податків руху активів. І навпаки, деякі дефекти в оформленні документів (зокрема відсутність окремих реквізитів або помилки при їх заповненні) не повинні розглядатися як підстави для позбавлення платника податків права на податковий кредит у разі реально здійснених операцій.

Що стосується фактичного зайвого надходження сум ПДВ до бюджету, то правову позицію із цього питання чітко виклав Верховний Суд у рішенні в справі «ЗАТ «Мукачівський лісокомбінат» проти Мукачівської ДПІ в Закарпатській області». У постанові від 31.01.2011 ВС зазначив, що чинне законодавство не ставить у залежність право платника податків на податковий кредит від дотримання вимог податкового законодавства його контрагентом. При цьому вимога про зайву сплату ПДВ як умову бюджетного відшкодування стосується сплати податку в ціні придбаних платником податків товарів і послуг, а не надходження податку до бюджету.

ВАС на сьогодні повною мірою дотримується цієї правої позиції внаслідок приписів ст.244[2] КАС.

«Якщо платник податків не згоден з доводами податкового органу, він може їх спростовувати»

— Які сьогоднішні тенденції у справах про відшкодування ПДВ? Їх кількість зростає?

— Збільшується кількість податкових спорів у цілому. Якщо за 2010 рік на касаційний розгляд суддів четвертої судової палати ВАС надійшло майже 8 тис. справ, то у 2011-му — вже понад 17 тис. Відповідно, зростає й кількість справ щодо бюджетного відшкодування ПДВ. У 2010 році ВАС розглянув понад 100 справ цієї категорії, а у 2011-му — більш ніж 500.

В основному в справах про відшкодування ПДВ ключовими є питання правомірності формування платниками податків сум бюджетного відшкодування.

На жаль, нерідко податкові органи відмовляють у бюджетному відшкодуванні ПДВ лише на тій підставі, що суми податку не надійшли до бюджету за ланцюжком руху товару до заявника бюджетного відшкодування, а також у зв'язку з тим, що не завершені перевірки контрагентів платника податків. Ці умови згідно із законом не є обов'язковими для відшкодування ПДВ, і відповідна судова практика (зокрема ВС) давно встоялася.

Водночас поширені випадки здійснення платниками податків фіктивних операцій з метою штучного формування сум бюджетного відшкодування, і в цьому випадку суди повинні ретельно досліджувати всі матеріали справи для встановлення істини.

— У листі ВАС від 1.11.2011 №1936/11/13-11 мовиться, що суд повинен витребувати в податкового органу або платника ті докази, які не надані учасниками справи. Юристи вважають, що таким чином ВАС відзначає, як суди можуть перенести тягар доведення з держоргану на платника податків. Як ви можете прокоментувати такі заяви, і для чого було дано те роз'яснення?

— Роз'яснення було дано, виходячи з практики розгляду судами всіх інстанцій спорів з приводу правомірності податкового обліку тих чи інших операцій платників податків.

До предмету доведення в таких справах уходить установлення обставин реальності здійснення господарської операції. На цьому неодноразово акцентував увагу ВС. Водночас він відзначав, що адміністративні суди повинні займати активну позицію в установленні обставин. На думку ВС, суди не повинні обмежуватися тільки тими доказами, які є в справі. У разі необхідності слід витребувати також інші, що свідчать про обгрунтованість позицій сторін. Правовою підставою для цього ВС обгрунтовано вважає приписи цієї статті, яка розкриває зміст принципу офіційного з'ясування обставин справи. Згідно з ч.5 ст.11 КАС суд повинен (саме «повинен», а не «може») витребувати за власною ініціативою ті докази, яких, на його думку, не вистачає.

На жаль, дотепер учасники податкових правовідносин не повною мірою враховують ці сталі й основані на чинному законодавстві вимоги. Представники сторін у податкових справах не завжди приділяють належну увагу збиранню матеріалів, що доводять фактичні обставини спірних правовідносин.

Це рівною мірою стосується представників як податкових органів, так і платників податків. І ті й інші прагнуть іти найбільш простим, на їхню думку, і найменш затратним шляхом — формальним. При цьому сторони намагаються звести аналіз обставин у податковому спорі тільки до з'ясування відомостей про документи, а не про юридичні факти, як підтверджують здійснення господарської операції. До речі, ця ситуація характерна не тільки для України. Досвід розгляду податкових спорів у Російській Федерації говорить про схожі проблеми.

Наприклад, податкові органи стверджують, що операція фіктивна, але посилаються при цьому тільки на те, що з помилками заповнені ті чи інші первинні документи або не дотримані вимоги цивільного чи іншого законодавства (наприклад, відсутні дозвіл на проведення будівельних робіт, відповідні ліцензії тощо). Але це саме по собі не говорить про те, що операція не мала місця. У той же час недотримання вимог законодавства інших галузей не може бути достатньою підставою для висновків про наявність податкового правопорушення. Інших же доказів фіктивності операції податкові органи не надають.

Також поширений аргумент податківців щодо відсутності в підприємства умов, необхідних для здійснення господарської операції. Зокрема, вони посилаються на наявність у контрагента платника податків тільки одного співробітника. Це, звичайно, викликає сумнів у тому, що такий суб'єкт господарювання може виконувати великомасштабні ремонтні роботи. Але в той же час одна людина цілком може здійснювати реальні торгові операції. Проте податкові органи іноді не надають ніяких інших доказів фіктивності операції, крім посилань на кількість працівників.

Що стосується платників податків, то для них характерне прагнення «відсидітися» за презумпцією неправомірності рішення суб'єкта владних повноважень, яка випливає зі змісту ст.71 КАС.

Дійсно, виходячи з ч.2 ст.71 КАС на відповідача — суб'єкта владних повноважень покладено обов'язок доводити правомірність свого рішення. Стосовно податкових спорів це означає, що податковий орган повинен вказати на ті обставини, які покладені в основу проведених ним нарахувань грошових зобов'язань з податків, і підкріпити їх посиланнями на правові норми.

Оцінку наданих податковим органом доказів здійснює суд. Водночас, якщо платник податків не згоден з доводами податкового органу, він може їх спростовувати. Проте спростування тих чи інших обставин повинне не бути голослівним, а грунтуватися на доказах. Це випливає зі змісту ч.1 ст.71 КАС, згідно з якою кожна сторона повинна довести ті обставини, на яких грунтуються її заперечення. Винятками із цього правила є випадки, встановлені ст.72 КАС, в якій наводиться перелік обставин, що звільняють від необхідності доказування. Ситуація, передбачена ч.2 ст.71 КАС (коли суб'єкт владних повноважень повинен доказувати правомірність свого рішення), до цих обставин не належить.

Отже, закон не звільняє платника податків від обов'язку підкріплювати доказами свої заперечення позиції податкового органу. Так, платник податків не зобов'язаний займати активну позицію й відразу детально підтверджувати всі обставини здійснення тієї чи іншої господарської операції, але за наявності підкріплених доказами тверджень податкового органу з приводу фіктивності такої операції платникові податків слід їх спростувати.

Якщо ж він цього не робить, суд повинен вирішити спір на підставі наявних доказів. Тому в наданні необхідних доказів у справі зацікавлений передусім сам платник податків.

«Ми прагнемо підтримати будь-яку ініціативу щодо обговорення непростих аспектів застосування податкового законодавства»

— У своєму листі від 18.01.2012 №165/11/13-12 ВАС указує, що оскарження податкових повідомлень-рішень є позовом майнового характеру. Таким чином, за оскарження податкових повідомлень-рішень доведеться платити судовий збір. Такі нововведення мають економічний характер і спрямовані на поповнення бюджету?

— Викладена в згаданому листі правова позиція ВАС зумовлена практикою Європейського суду з прав людини, зокрема справою «Щокін проти України». Європейський суд уважає, що неправомірне нарахування податків пов'язане з вторгненням у сферу майнових інтересів особи. Виходячи із цього, позов про відміну таких нарахувань спрямований на збереження майна особи від неправомірного його перерозподілу на користь держави. Значить, такий позов має майновий характер.

Позивачів не повинна бентежити та обставина, що податкові спори є публічно-правовими й у той же час майновими. У майновій сфері, як і в інших сферах суспільного життя, також виникають управлінські відносини, коли одна сторона є суб'єктом владних повноважень, а інша — приватноправовим суб'єктом. Спори з приводу таких відносин розглядаються адміністративними судами, й умовою для звернення до суду є сплата судового збору.

Що стосується можливих тверджень з приводу обтяжливості таких платежів для позивачів, то слід згадати: у деяких країнах обов'язковою умовою для звернення до суду є сплата нарахованих податковими органами сум. Тобто спочатку платиш — потім судишся. У нашій країні встановлені інші правила, і на нашу думку, вони, у тому числі й розмір судового збору, досить справедливі та «лояльні» до платників податків.

— Сьогодні податкові органи згодні з усіма вашими позиціями щодо застосування податкового законодавства чи існують розбіжності? Якщо так, то які?

— Наявність розбіжностей є наслідком нормальної правової роботи. Безумовно, такі розбіжності існують.

Одна з них стосується практики оскарження податковими органами в усіх інстанціях усіх без винятку судових рішень, винесених не на їхню користь. У багатьох категоріях справ адміністративними судами, а також ВС напрацьована стала практика, й оскарження рішень, прийнятих відповідно до цієї практики, є явно безперспективним. Проте податкові органи подають «приречені» скарги, створюючи зайве навантаження на суди й витрачаючи кошти на подання скарг, оплату відряджень представників тощо.

Ми хотіли б змінити таку ситуацію. Варто було б зосередитися на формуванні судової практики за новими законодавчими нормами, на дійсно складних питаннях. У той же час ми розуміємо, якими мотивами керуються податківці. На жаль, у нашій країні державному службовцеві іноді легше подати безперспективну скаргу й програти, ніж узяти на себе відповідальність за припинення оскарження.

Інший аспект розбіжностей пов'язаний з оцінкою правових наслідків здійснення операцій за участю фіктивних суб'єктів господарювання. На думку податківців, сам факт фіктивності підприємства, що брало участь у ланцюжку руху активів до платника податків (у будь-якій з ланок ланцюжка), є безумовною підставою для невизнання права платника податків — покупця на податковий кредит з ПДВ й урахуванні витрат при сплаті податку на прибуток.

На нашу ж думку, перевагу слід віддавати реальності здійсненої господарської операції. Такий підхід грунтується й на практиці ВС (наприклад на постанові від 21.01.2011 у справі «ТОВ «СІБ» проти ДПІ в Жовтневому районі м.Луганська, постанові від 22.10.2010 у справі «ПП «Балтимор» проти ДПІ в м.Кіровограді).

Платник податків, який сумлінно придбав товар в особи, що порушує вимоги податкового законодавства, не повинен притягуватися до відповідальності в тому випадку, якщо він здійснював реальну господарську операцію та не знав про «дефекти» правового статусу свого контрагента.

Цей же підхід до вирішення податкових конфліктів відображений у судових рішеннях Європейського суду. У рішенні в справі «Інтерсплав» проти України» абсолютно однозначно визначено, що платника податків може бути притягнено до відповідальності за зловживання у сфері оподаткування тільки в тому випадку, якщо доведена його безпосередня залученість у ці зловживання.

ВАС дотримується саме таких правових позицій. На наш погляд, ніяка правова конструкція не може бути застосована при вирішенні податкових спорів, якщо при цьому відсутня можливість захисту прав сумлінного платника податків.

— ВАС зустрічався з представниками ДПС, обговорював питання й узгоджував позиції. На сьогодні така практика має місце чи ні?

— 18 листопада 2010 року відбулася згадана зустріч із представниками ДПС для обговорення питань застосування податкового законодавства. У ході круглого столу сторони поінформували одна одну про свої правові підходи до вирішення низки питань, що виникають під час розгляду податкових справ. Такі зустрічі корисні з погляду обміну думками з приводу актуальних проблем правозастосовної практики.

Хоч як би там було, ВАС цікавиться думкою суспільства з приводу своєї діяльності. При цьому ми прагнемо підтримувати зворотний зв'язок не тільки з представниками податкової служби, а й з громадськими організаціями, з пресою.

Ми прагнемо бути відкритими для спілкування й завжди намагаємося підтримати будь-яку ініціативу щодо обговорення непростих аспектів застосування податкового законодавства, від кого б вона не виходила.

— Найближчим часом ВАС планує підготувати якісь роз'яснення (постанови пленуму, листи) щодо податкових спорів? Якщо так, то які?

— На нашу думку, практика роз'яснювальної роботи ВАС, здійснювана на підставі ст.32 закону «Про судоустрій і статус суддів», «показала себе з позитивного боку». Завдяки таким роз'ясненням рідше трапляються випадки різного застосування законодавчих норм у схожих правовідносинах судами нижчих інстанцій. Як наслідок — спрощується виконання функцій ВАС і підвищується ефективність його діяльності як вищого спеціалізованого суду в забезпеченні єдності правозастосовної практики. Крім того, учасники податкових правовідносин можуть зорієнтуватися, чого слід чекати від розгляду справ певної категорії, не вдаючись до трудомісткого аналізу численних судових рішень.

Тому ми плануємо й надалі продовжувати таку роботу. Що стосується конкретних питань, які планується розкрити в роз'ясненнях ВАС, то їх на сьогодні нагромадилося вже немало. Як мовиться, стежте за публікаціями…

«Європейський суд уважає, що неправомірне нарахування податків пов'язане з вторгненням у сферу майнових інтересів особи».

АПЕЛЯЦІЯ

Лозінському скостили рік

Апеляційний суд м.Києва пом'якшив вирок колишньому депутату Верховної Ради Віктору Лозінському, призначивши йому нове покарання у вигляді 14 років позбавлення волі.

За інформацією Генпрокуратури, таке рішення було прийняте за апеляційною скаргою захисту В.Лозінського. Суд у цілому підтвердив провину експарламентаря, однак дійшов висновку, що призначений судом першої інстанції вирок не відповідає тяжкості скоєного злочину і тому скоротив строк тюремного ув'язнення засудженого на 1 рік. Рішення суду може бути оскаржене в касаційній інстанції.

Як відомо, Дніпровський райсуд м.Києва виніс вирок у «справі Лозінського» за вбивство жителя Кіровоградської області Валерія Олійника 20 квітня 2011 р. і призначив йому покарання у вигляді 15 років позбавлення волі.

ПРИВЛАСНЕННЯ

«Розтринькана» довіра

Баришівською міжрайонною прокуратурою Київської області направлена до суду кримінальна справа за обвинуваченням виконавчого директора відділення КС «Довіра» в м.Березань.

Як повідомили «ЗіБ» у прес-службі прокуратури Київської області, слідством встановлено, що у вересні 2008 року виконавчий директор шляхом зловживання своїм службовим становищем та службового підроблення привласнив кошти вкладника відділення КС «Довіра» на загальну суму 454 тис. грн.

Продовжуючи злочинні дії, він присвоїв кошти ще одного вкладника на загальну суму 30 тис. грн.

Тепер він постане перед судом за обвинуваченням у привласненні майна в особливо великих розмірах шляхом зловживання службовим становищем (ч.5 ст. 191 КК) та в службовому підробленні (ч.2 ст.366 КК). Максимальне покарання, що загрожує колишньому виконавчому директору — до 12 років позбавлення волі з конфіскацією майна.

ХАБАР

Земля в ціні

Відділом з розслідування злочинів щодо корупційних діянь прокуратури Київської області закінчено досудове слідство в кримінальній справі за обвинуваченням голови однієї з сільрад області, котрий, змовившись з бухгалтером, вимагав та одержав близько 400 тис. грн. за надання в приватну власність земельної ділянки.

Крім того, в рамках кримінальної справи слідчими виявлено та розслідувано факт повноти виконання робіт, які фінансуються за рахунок бюджетних коштів. Встановлено, що обвинувачений на підставі підроблених документів прийняв будівельні роботи, які фактично виконані не були, чим завдав збитків інтересам територіальної громади села на суму 106 тис. грн.

Дії сільського голови кваліфіковано за ч.1 ст.364 КК («Зловживання владою або службовим становищем»), ч.1 ст.366 («Службове підроблення»).

Обвинуваченим обрано міру запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою та підписки про невиїзд. Працівникам сільради загрожує строк від 8 до 12 років ув'язнення з конфіскацією майна.

НЕДБАЛІСТЬ

«Відпочинок» на 3 роки

Деснянський районний суд столиці оголосив вирок державному виконавцеві відділу ДВС Деснянського районного управління юстиції в м.Києві.

Як було встановлено під час слідства, держвиконавець без законних на те підстав зняв арешт з бази відпочинку загальною вартістю понад 3 млн грн., яка є власністю держави.

Унаслідок службової недбалості держвиконавця державі завдано збитків в особливо великих розмірах. Такі дії було кваліфіковано за ч.3 ст.365 КК. Колишнього чиновника засуджено до 3 років позбавлення волі, а втрачене майно повернуто в державну власність.

РОЗСЛІДУВАННЯ

Зона особливої неуваги

Кадри з-за лук'янівських грат переконали в нагальності потреби перетрушування всієї пенітенціарної системи

ВАСИЛЬ КОЛІШНИЙ

Доки законодавці працювали над новим Кримінальним процесуальним кодексом, який має розвантажити місця тримання під вартою, своєрідним поштовхом знизу до негайної реформи пенітенціарної системи став документальний фільм «Тюрма №1». На кадри, які зняли на мобільні та передали на волю мешканці Лук'янівського СІЗО, відреагував глава держави, доручивши провести термінову перевірку установ попереднього ув'язнення.

У такий спосіб наглядовому органу нагадали про сумну статистику життя за гратами.

Секрет поліТшинеля

Тюрма — не курорт. Навіть для колишніх високопосадовців. Можна сперечатися щодо підстав порушення кримінальних справ проти колишніх чиновників, та посилена увага ЗМІ до здоров'я та умов їх тримання за гратами рикошетом ударила по найболючіших місцях усієї системи слідчих ізоляторів. Так, про жахливі умови, в які потрапляють підозрювані чи обвинувачені, переповідають знайомі за келихом пива та незнайомі на інтернет-форумах. Але краще один раз побачити, ніж сто разів почути скарги пересічних громадян, які потрапили в поле зору правоохоронної системи.

Як зазначає на початку 40-хвилинної стрічки журналіст ТВі Костянтин Усов, розслідування тривало півроку. Впродовж цього часу за стінами Лук'янівського СІЗО була створена своєрідна агентурна мережа. «Кожному з агентів ми передавали мобільні телефони, оснащені відеокамерами, і впродовж 6 місяців ув'язнені надсилали уривки свого життя — по 10—15 секунд», — розповів журналіст.

Розслідування, ніби грім посеред ясного неба, привернуло увагу й пересічних громадян, і високопоставлених чиновників. Склалося навіть враження, що дехто з посадовців сприяв або принаймні крізь пальці дивився на журналістські надбання, аби шокувати суспільство та переконати в необхідності змінити ставлення до людей, яких доля чи власні бажання підвели під кримінальну статтю. Прокурорські працівники нижчої ланки спочатку спробували запевнити, що факти не відповідають дійсності, а журналістові за протизаконні дії пообіцяли кримінальну справу. Але на найвищому рівні були іншої думки.

Віктор Янукович наказав Генпрокуратурі перевірити оприлюднені факти, а Кабміну — збільшити видатки на «поліпшення матеріально-побутових умов тримання осіб в установах попереднього ув'язнення та їх медико-санітарного забезпечення». Крім того, у страсну п'ятницю керівництво Державної пенітенціарної служби запросили на килим до сесійної зали: напевно, не для того, аби дізнатися секрет полішинеля щодо умов тримання в українських СІЗО, а як привід для гучних заяв та закликів про відставку всіх.

Адже про те, що відбувається за українськими гратами, добре відомо не тільки всередині країни, а й за її межами. Як засвідчив звіт урядового уповноваженого з питань Європейського суду з прав людини, значну частину звернень до цієї міжнародної установи становлять скарги саме на умови тримання під вартою, включаючи катування в СІЗО та ненадання медичної допомоги. Більш ніж 10 років тому Євросуд навіть виніс рішення щодо кількох українських засуджених до довічного ув'язнення, в якому констатував нелюдське поводження з ними в тюрмах. Але відтоді майже нічого не змінилося.

За інформацією правозахисників, наприклад, медична частина Лук'янівського СІЗО, розрахованого на 3000 осіб, має лише 42 ліжко-місця. В інших ізоляторах ситуація ще гірша. Ходили, приміром, чутки, що за перебування в медичній частині Лук'янівського СІЗО Юлія Тимошенко платила тюремникам $200 тис. на добу. Сума настільки нереальна, що в це важко повірити.

Проте набагато легше віриться, що за гроші в СІЗО можна пронести будь-що: від мобільника до наркотиків. І стрічка «Тюрма №1» зайвий раз це доводить. Та й повідомлення СБУ рясніють згадками про затримання працівників саме столичного ізолятора за «бізнес» на забезпеченні ув'язнених.

Плани щодо буцегарень

За словами прокурора м.Києва Анатолія Мельника, керівника Київського слідчого ізолятора Євгена Домбровського на період перевірки відсторонили від посади. З викладеними у стрічці фактами прокуратура має розібратися впродовж 3 тижнів.

ПРЯМА МОВА

АНАТОЛІЙ МЕЛЬНИК, *прокурор м.Києва:*

— Прокуратура столиці порушила кримінальну справу за фактом службової недбалості посадових осіб Київського слідчого ізолятора (ч.1 ст.367 КК). Справу порушено у зв'язку з неналежним виконанням своїх службових обов'язків працівниками слідчого ізолятора, що призвело до порушення порядку та умов тримання ув'язнених. Її розслідування доручено слідчому відділу прокуратури столиці.

Одначе тільки «тюрмою №1» перевірки не обмежаться. Віктор Пшонка своєю чергою доручив підлеглим з'ясувати умови, в яких тримають за гратами ув'язнених в інших регіонах. За словами прес-секретаря Генпрокурора Маргарити Велькової, перевірять також і медико-санітарні умови всіх пенітенціарних установ.

Водночас міністр юстиції Олександр Лавринович та голова Державної пенітенціарної служби Олександр Лісіцков мають упродовж 2 місяців переглянути всю нормативно-правову базу, якою регулюються правила тримання взятих під варту осіб, та привести їх у відповідність із міжнародно-правовими стандартами.

Деякі експерти прогнозують, що такі заходи тільки випустять пару з перегрітої проблемами пенітенціарної служби й перевірки завершаться звільненнями кількох керівників та пофарбуванням парканів навколо в'язниць. Але більшість не поділяє такого песимізму, прогнозуючи, що після ухвалення КПК влада всерйоз візьметься за реформування системи виконання покарань. І почне зі слідчих ізоляторів, які будуть суттєво розвантажені завдяки новелам кодексу щодо застосування альтернативних узяттю під варту запобіжних заходів.

Адже цивілізована демократична держава не повинна закінчуватися воротами колоній чи ізоляторів, за якими починаються зони особливого безправ'я.

РЕЗОНАНС

Притулок для Авакова

Екс-губернатор Харківщини намагається залишитися в Італії. Хоча б під домашнім арештом

Поки невідомо, коли повернуть в Україну колишнього керівника Харківської області Арсена Авакова, але Генпрокуратура вже заявила, що наполягатиме, аби його екстрадували з Італії якнайшвидше. При цьому лідери опозиції передрікають, що А.Авакову можуть надати політичний притулок.

«Ми наполягатимемо на екстрадиції його в Україну. І цей процес триватиме. І суд ухвалюватиме рішення окремо про його екстрадицію або неекстрадицію після вивчення матеріалів, наданих Генеральною прокуратурою правоохоронним органам Італії», — заявив керівник прес-служби ГПУ Юрій Бойченко. За його словами, до розгляду питання про екстрадицію в італійському суді справа поки не дійшла, він усе ще «розбирається» з можливим запобіжним заходом. Нагадаємо: 29 березня судові органи Італії ухвалили рішення про арешт на 40 діб екс-голови Харківської облдержадміністрації А.Авакова.

Як стало відомо, на останньому засіданні прокурор зажадав, аби А.Авакова залишили під домашнім арештом, а адвокати наполягали на його звільненні із залу суду, переконуючи, що наміру втекти з Італії в нього немає. До речі, представляють українця італійські адвокати, іноземці, за місцевими законами, до захисту не допускаються. Тим часом у фракції БЮТ — «Батьківщина» не виключають, що ставленик «помаранчевих» попросить в Італії політичного притулку. «На засіданні суду це питання ні паном Аваковим, ні його адвокатами, ні будь-ким не порушується. Можливо, пан Аваков і звернеться до італійського уряду з такою пропозицією», — відзначив лідер фракції Андрій Кожем'якін.

До речі, до італійських властей з тюремної камери звернулася Юлія Тимошенко — з проханням не екстрадувати регіонального секретаря ВО «Батьківщина», оскільки, на її переконання, він може стати черговою жертвою політичних репресій, — мовиться в матеріалі видання Il Legno storto.

Як заявив адвокат Коррадо Олів'єро, він не бачить підстав для екстрадиції А.Авакова в Україну, оскільки ст.365 КК, за якою останньому висунуто обвинувачення, відкриває можливості для різних маніпуляцій.

Як уже повідомлялося, А.Аваков був затриманий 26 березня 2012 р. в м.Фрозиноне (Італія). 28 березня Міністерство юстиції Італійської Республіки отримало від української сторони підтвердження намірів повернути політика на Батьківщину.

До речі, керівництво ВО «Батьківщина» надіслало листи генеральному секретареві Інтерполу й уряду Італії з проханням урахувати політичну мотивованість кримінального переслідування А.Авакова та звільнити його.

Нагадаємо: прокуратура Харківської області 26 січня 2012 р. порушила проти А.Авакова кримінальну справу за ч.3 ст.365 КК («перевищення влади або службових повноважень, що призвело до тяжких наслідків»). Його підозрюють у причетності до незаконної зміни цільового призначення й передання у власність 55 га державних земель вартістю понад 5,5 млн грн. 31 січня А.Авакова оголосили в міжнародний розшук. Цього ж дня за поданням слідчого прокуратури Харківської області Краснозаводським райсудом м.Харкова йому обрано запобіжний захід у вигляді взяття під варту, а в його квартирах були проведені обшуки.

Проте задовго до цих подій Арсен Борисович виїхав у невідомому напрямку, і з вересня минулого року в Україні не з'являвся. Цікаво, що його адвокат Юрій Вишневецький при цьому стверджує: А.Аваков перебуває в Європі «в службовому відрядженні».

НОВАЦІЯ

Корупційний переоблік

На початок квітня 2012 року до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення, було внесено майже 1,5 тис. рішень щодо корупціонерів, чию вину було доведено в судовому порядку.

За словами міністра юстиції Олександра Лавриновича, протягом 2 місяців функціонування Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення, до Міністерства юстиції надійшло 9219 запитів на проведення спеціальної перевірки відомостей стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування

За результатами розгляду таких запитів Мін'юстом було надано інформаційні довідки про наявність у реєстрі відомостей щодо 42 із тих осіб, стосовно яких проводили перевірку.

Міністр нагадав, що реєстр почав функціонувати з 1 лютого 2012 р. До нього вносяться судові рішення, які були ухвалені після 1 липня 2011 р., тобто з моменту набуття чинності законом «Про засади запобігання та протидії корупції».

Реєстр створено з метою забезпечення єдиного обліку осіб, які вчинили корупційні правопорушення, а також спеціальних перевірок відомостей щодо претендентів на зайняття посад, пов'язаних із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування. Крім того, відомості реєстру використовуються для аналізу з метою визначення сфер державної політики та посад, пов'язаних з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, з найбільшими корупційними ризиками.

Реєстраторами є Міністерство юстиції та його територіальні органи, які вносять до реєстру або вилучають відомості про особу, яку притягнуто до кримінальної, адміністративної або цивільно-правової відповідальності за корупційне правопорушення.

Витяги з реєстру видаються на підставі письмового запиту державних органів, органів місцевого самоврядування з метою проведення спеціальної перевірки відомостей про осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, а також правоохоронних органів у разі необхідності отримання такої інформації в рамках кримінального або адміністративного провадження.

Крім того, будь-яка фізична особа може зробити запит відомостей про себе щодо притягнення до відповідальності за вчинення корупційного правопорушення та отримати інформаційну довідку з Реєстру про наявність або відсутність таких даних.

СЕРБІЯ

Маневри перед волевиявленням народу

Президент достроково залишив пост, аби перемогти на виборах

КОСТЯНТИН БЕНЮМОВ

Борис Тадич оголосив про дострокове складання повноважень. Таким чином політик сподівається збільшити шанси своєї партії на успіх у парламентських виборах і провести дострокові президентські вибори, на яких розраховує перемогти.

Другий президентський термін Б.Тадича, який керував Сербією впродовж восьми років, закінчився б лише на початку 2013-го, проте 4 квітня глава держави несподівано оголосив про бажання достроково залишити свій пост. Припиняти робити політичну кар'єру Б.Тадич при цьому зовсім не збирається — навпаки, він висловив надію, що зможе знову стати біля керма вже за підсумками дострокових виборів у травні.

Відомо, що Демократична партія, очолювана президентом, користується підтримкою незначної частини населення. Так, за неї готові проголосувати 29%, а за головну суперницю — Сербську прогресивну партію Томіслава Ніколича — 33% населення.

Сам Б.Тадич не приховує, що таким чином сподівається збільшити шанси своєї партії на успіх. Проте чи спрацює цей план, невідомо. Раніше Б.Тадич дійсно був найпопулярнішим політиком у країні, але тепер надії на те, що через популярність екс-президента серби голосуватимуть за його партію, невеликі.

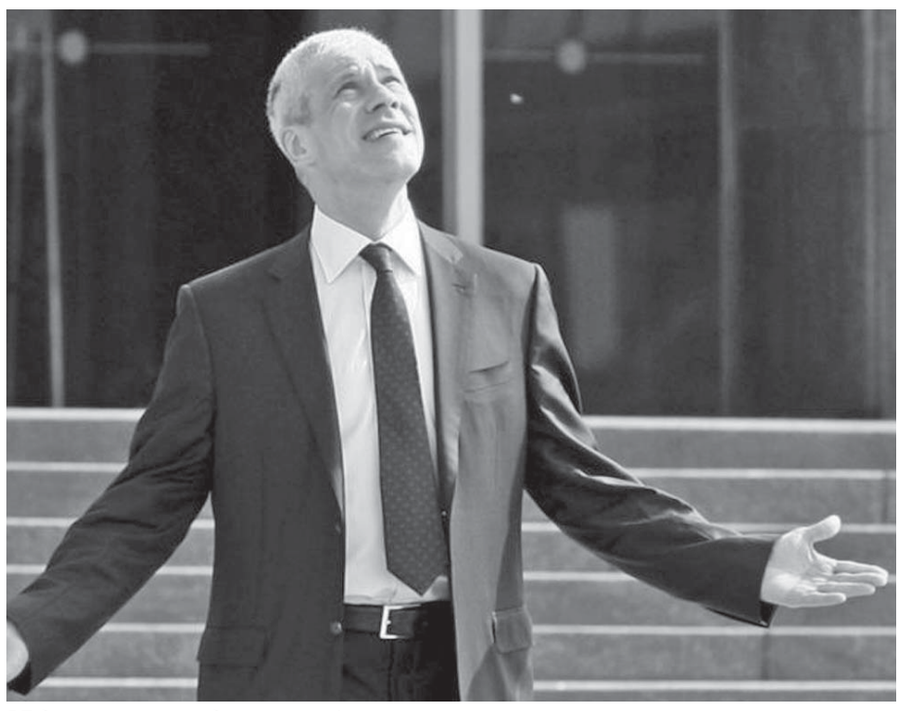

Б.Тадич ризикнув президентським кріслом, аби довести своє безумовне лідерство.

У січні опитування, проведене агентством «Фактор плюс» засвідчило, що Б.Тадич хоч і займає перше місце в рейтингу популярності, але, по-перше, за нього віддали голоси всього 17%, а по-друге, Т.Ніколич упритул наблизився до свого суперника: його підтримують 16%.

Якщо вірити сербським ЗМІ, задум Б.Тадича полягав ще й у тому, що, об'єднавши два дні голосування, можна буде заощадити кошти. Це, на думку президента, має сподобатися виборцям, котрі стурбовані економічною ситуацією. Такий підхід дає підстави припустити, що головною темою передвиборної гонки буде не Косово й не вступ до Євросоюзу, а економіка.

Дійсно, позиції обох кандидатів у політичних питаннях виглядають досить нечітко. Наприклад, діючий президент піде на вибори з малозрозумілим гаслом «І Косово, і ЄС». Адже ясно, що на практиці поєднати членство у Євросоюзі зі збереженням області, що відокремилася, не вийде. Б.Тадич послідовно йшов на зближення з Брюсселем і навіть домігся на цьому шляху серйозних поступок: 1 березня країні було надано статус кандидата.

Аналогічно «вибудовує» свою платформу й Т.Ніколич. Ще кілька років тому він був відомий як завзятий радикал і, отже, ярий противник вступу в ЄС. Тепер він заявляє, що підтримує ідею вступу до Євросоюзу (знову ж таки за умови, що це не потребуватиме визнання незалежності Косово).

А раптова зміна позиції стосовно Євросоюзу може означати, що перед виборами Т.Ніколич вирішив не турбувати ту частину сербів, які пов'язують зі вступом в ЄС надії на покращення рівня життя. Якщо вірити опитуванням, це половина країни.

Проте такий розклад збільшує шанси й третіх кандидатів. Деякі, наприклад, пророкують перемогу соціалісту Івіці Дачичу — йому довіряє 11% населення. До речі, на час підготовки дострокових виборів влада в Сербії опиниться саме в соціалістів: за конституцією, повноваження Б.Тадича здійснюватиме спікер парламенту Славіца Джукіч-Деянович.

Спробувати щастя на прийдешніх виборах вирішив ще один відомий політик, останній президент Югославії Воіслав Коштуніца. Лідер опозиційних демократів — єдиний, хто наважився однозначно висловитися в питаннях Косово та ЄС. «Євроінтеграція не принесла Сербії нічого хорошого і час із цим закінчувати», — заявив він, додавши, що «досить миритися зі спробами відібрати в Сербії Косово». На додаток екс-президент запропонував ідею політичного й військового нейтралітету, який дозволить встановити оптимальні відносини з Європейським союзом, Росією та США.

Врешті-решт половина населення Сербії й чути не хоче про вступ до ЄС. І це число зростає в міру того, як Бєлград здає позиції по Косово. Повідомлення про те, що влада невизнаної республіки спробує перешкодити проведенню в ній сербських виборів, лише сприятимуть зростанню напруги.

МАЛІ

Корекція влади

Президент Малі Амаду Тумані Туре подав у відставку, повідомивши про це міністра закордонних справ Буркіна-Фасо Джібрілю Бассолі листом. МЗС планує передати цей документ представникам хунти, щоб у Малі розпочалася формальна процедура передачі влади.

Відомо, що відставки А.Туре вимагала хунта, яка прийшла до влади в результаті перевороту в березні цього року. Військові були незадоволені реакцією властей на збройне повстання племен туарегів на півночі Малі. В обмін на амністію та скасування санкцій, застосованих щодо Малі, представники хунти відмовились від влади напередодні виборів.

Пізніше хунта прийняла підготовлений Економічним співтовариством країн Західної Африки план поетапного поновлення дії конституції. Також документ передбачає, що в перехідний період владні повноваження в країні буде виконувати голова Національної асамблеї Малі Діонкунде Траоре, а президент А.Туре має йти у відставку. Зараз у військових, що здійснили державний переворот, з'явилася можливість виконати домовленість і передати владі цивільним особам, зокрема голові парламенту.

ООН, а також Франція та США засудили переворот. Держави — члени Економічного співтовариства країн Західної Африки звернулись до військових із закликами повернути владу цивільним особам, у тому числі законно обраному президенту А.Туре. Лідер хунти капітан Амаду Саного заявив, що ситуація на охопленій повстанням території країни досить критична, і закликав іноземні держави надати військову допомогу.

ЛІВІЯ

Боротьба судів

Влада Лівії відмовилася видати Міжнародному кримінальному суду в Гаазі Сейфа аль Іслама Каддафі, сина вбитого лівійського диктатора Муаммара Каддафі, заявивши, що він має відповідати перед законом на батьківщині.

Влітку минулого року МКС видав ордер на арешт сина М.Каддафі, обвинуваченого в злочинах проти людяності, вчинених під час громадянської війни в країні.

Пізніше Міжнародний кримінальний суд вимагав видати С.Каддафі для того, аби судити його в Гаазі. Однак, як заявив представник Лівії в гаазькому суді Ахмед аль Джихані, влада його країни вкотре підтвердила свою відмову передати С.Каддафі й судитимуть його в Тріполі.

Незважаючи на те що в країну прибула спеціальна делегація від МКС для обговорення можливої екстрадиції, Перехідна національна рада Лівії заявила, що 39-річний син М.Каддафі має постати саме перед лівійським судом.

Коментуючи ситуацію, міністр юстиції країни Алі Ашур заявив, що судовий процес у справі сина колишнього диктатора відбудеться на батьківщині. «У нас немає ніяких намірів передавати його МКС. Лівійська судова система впорається з процесом над Сейфом Каддафі», — підкреслив він.

С.Каддафі може бути засуджено до страти, якщо його визнають винним у вбивствах, насильстві та фінансових махінаціях.

Водночас відмова Лівії видати С.Каддафі Міжнародному кримінальному суду може стати предметом обговорень в ООН, адже це є порушенням міжнародних зобов'язань.

ЛИТВА

Небезпечна столиця

Згідно з даними агентства Євростат столицю Литви визнано лідером за кількістю вбивств і замахів на життя.

Серед столиць держав — членів Євросоюзу перше місце за кількістю вбивств і замахів зайняв Вільнюс (7,9 випадків на 100 тис. жителів). Другу сходинку посів Таллінн — 6,03 випадків. На третьому місці — однойменна столиця герцогства Люксембург з показником 4,24.

Більш спокійними для життя виявилися міста Амстердам і Брюссель. Водночас Берлін і Гельсінкі, що посіли 11-е та 13-е місця відповідно, визнані в цьому списку як одні з безпечних європейських столиць.

Найбезпечнішим містом стала мальтійська Валлетта, де з 2007 до 2009 р. не було зареєстровано жодного випадку вбивства або замаху на життя.

НІМЕЧЧИНА

Ревізія Шенгену

Прикордонний контроль захистить Європу від нелегалів

З новою ідеєю щодо вирішення проблем міграційної політики виступив міністр внутрішніх справ Німеччини Ганс-Петер Фрідріх. На його думку, аби стримати хвилю нелегальних мігрантів, потрібно ввести внутрішній прикордонний контроль. Однак такі дії можуть спричинити зміну положень Шенгенської угоди, адже ідею Г.Фрідріха підтримують й уряди інших країн.

Голова МВС Німеччини підкреслив, що сьогодні недостатньо введення прикордонного контролю лише під час проведення найважливіших спортивних змагань чи інших масштабних заходів. Г.Фрідріх зауважив, що безпека країни має бути на першому місці, незважаючи на політику відкритості кордонів у Європі. А тому вважає, що країни Шенгену повинні мати право тимчасово вводити прикордонний контроль, якщо сусідні держави не можуть упоратися з напливом нелегальних мігрантів.

Це питання було порушено у зв'язку з ситуацією, що склалася в Греції. Адже відомо, що через грецько-турецький кордон на територію Євросоюзу щорічно проникає близько 130 тис. нелегалів з мусульманських країн. А це майже 90% від загальної кількості мігрантів, які потрапляють до ЄС.

Для боротьби з напливом нелегалів країни Шенгену введуть прикордонний контроль.

Питання щодо введення прикордонного контролю в країнах Європи порушується вже не вперше. Так, у квітні минулого року Франція в односторонньому порядку вводила контроль на кордоні з Італією, де фіксувався найбільший наплив мігрантів з Тунісу й Лівії. А влітку це зробила й Данія на кордонах з Німеччиною й Швецією. Однак пізніше обмеження були скасовані.

Водночас у березні цього року президент Ніколя Саркозі наголосив, що Франція може вийти з Шенгенської зони у зв'язку з великою кількістю нелегалів, що потрапляють до країни з сусідніх держав. Він наголосив, що для тих країн, які не можуть контролювати наплив нелегалів, потрібно вводити санкції, призупиняти членство або взагалі виключати з Шенгенської угоди.

Стосовно цього міністр закордонних справ Франції Ален Жюппе раніше зауважував, що «Париж виступає за створення ради глав держав і урядів Шенгенської зони та обрання президента Шенгену». Цей орган, на думку А.Жюппе, і повинні вирішувати питання виключення тієї чи іншої країни з безвізової зони.

Деякі експерти зауважують, що в перспективі правила Шенгенської угоди будуть змінюватися відповідно до нових умов. А після того, як уряди Німеччини та Франції висловили свою позицію щодо прикордонного контролю, реформування Шенгенської зони лише справа часу.

ЄС

Порятунок для втікача

Комітет з питань громадянських свобод Європарламенту підтримав пропозицію Єврокомісії збільшити допомогу країнам — членам ЄС для утримання біженців.

Програмою передбачено посилений захист вразливим категоріям осіб: жінкам і дітям з групи ризику.

Програма розпочне діяти у 2013 році й стане головним акцентом майбутньої переселенської політики ЄС у контексті фінансової перспективи 2014—2020 рр.

За даними Управління верховного комісара ООН у справах біженців у 2012 році 172000 біженців потребують розселення, тоді як загальна кількість місць для переселення становить близько 80000. А тому основною метою програми є заохочення держав — членів ЄС збільшувати кількість місць для розселення цієї категорії осіб через додаткове фінансування за рахунок Європейського фонду біженців. Так, за перший рік проживання біженців передбачається, що країни-члени отримуватимуть до €6 тис. на кожну особу з таким статусом, за другий рік — €5 тис., за третій і наступні роки — €4 тис. Сьогодні сума виплат з бюджету ЄС на біженця, незалежно від терміну його проживання, не перевищує €4 тис. на рік.

Закон Бізнес

Засновник і видавець: ТОВ «Редакція газети «Закон і Бізнес»

Головний редактор: Роман БОБОВ

Газета виходить з 15 червня 1991 року

Свідоцтво КВ № 3805 від 20.05.99

Р/р № 2600400002637 в АКБ «Правекс-Банк» м.Києва, МФО 321983, код ЄДРПОУ 30374826

Багатоканальний телефон: (044) 537-34-33

Адреса: 01021, м.Київ, Кловський узвіз, 9/2
E-mail: inzib@optima.com.ua

©При передруку матеріалів посилання на газету «Закон і Бізнес» обов'язкове

Редакція може публікувати матеріали в дискусійному порядку, не поділяючи поглядів автора

Редакція залишає за собою право на редагування та скорочення тексту

Рукописи не рецензуються і не повертаються

Листування з читачами — тільки на сторінках газети

Оголошення і реклама друкуються мовою оригіналу. Відповідальність за зміст реклами несе рекламодавець

Матеріали з позначкою (К) друкуються на комерційній основі

Виходить 52 рази на рік по суботах українською та російською мовами

Набір, верстка і фотоформи газети — комп'ютерний центр тижневика «Закон Бізнес»

Номер віддрукований у ТОВ «Мега-Поліграф», 04073, м.Київ, вул. Марка Вовчка, 12/14

Номер підписано до друку 12.04.2012

Зам. № 24223
Загальний наклад 11700

ТУРИЗМ

На Нілі все спокійно

Уряд Країни пірамід вирішив поновити круїзні подорожі по Нілу від Каїра до міста Асуан у Верхньому Єгипті з середини травня цього року. Таким чином влада країни має намір підкреслити, що перебування в регіоні абсолютно безпечне.

За словами міністра планування й міжнародної співпраці Фаїзи Абу-Нуга, таке рішення було ухвалене з метою «підтвердження безпечності Єгипту для іноземних гостей».

За її словами, в ході спеціального засідання єгипетського уряду стосовно питань розвитку туризму особливу увагу було приділено ситуації у сфері безпеки в провінціях Ель-Мінья, Бені-Суейф, Асьют і Сохаг, на території яких проходять круїзні маршрути.

«Відновлюючи водні подорожі по Нілу, Єгипет фактично заявляє про відновлення безпеки в країні, покращуючи тим самим своє реноме на міжнародному рівні», — відзначила міністр.

В Єгипті стверджують: прогулянки по Нілу знову безпечні.

Річкові круїзи, в ході яких туристи можуть відвідати храми й святилища часів фараонів, раніше були досить популярним видом відпочинку серед гостей країни. Влада Єгипту сподівається на те, що поновлені подорожі по річці знову привернуть охочих і, відповідно, допоможуть наповнити казну, яка останнім часом помітно опустіла. Після революції 2011 року надходження до бюджету від туристичної галузі зменшилися до $10 млрд на рік.

СВЯТО

День подушок

У всьому світі стрес знімають за допомогою боїв постільними речами

У 140 містах відбувся один з найзнаменитіших флешмобів планети — Усесвітній день боїв подушками, на якому учасники захоплено вибивали пух і пір'я.

Можливо, традиція боїв подушками на площах незабаром з'явиться і в Україні.

Вперше як міжнародне організоване дійство бої відбулись у 2008 році в Нью-Йорку. Тоді в них взяли участь понад 5 тис. чоловік. Правда, якщо заглибитися в історію, то почалося все набагато раніше. Бої подушками споконвіку були улюбленою грою як дітей, так і дорослих, адже на відміну від ударів іншими предметами, удар подушкою зазвичай не може заподіяти шкоду людині.

Такі бійки, як правило, є імітацією битви, де як зброю використовують подушку. Для зручності та збільшення ефективності удару її зазвичай тримають за кут, який часто перекручується, перетворюючись на своєрідну рукоятку. Крім того, подушку нерідко використовують як метальну зброю — нею просто кидають у противника.

До речі, саме так прийнято проводити бої подушок в Японії. У Країні східного сонця ця гра називається макура-наге («макура» означає подушка, а «наге» — кидати). Якихось спеціальних правил немає, але багато японських готелів для залучення постояльців влаштовують змагання з кидання подушок.

А ось в рестлерській асоціації World Wrestling Entertainment правила бою на подушках передбачені й розписані досить чітко, оскільки він є одним з найчастіших типів сутичок серед жінок-рестлерів. Учасниці «змагаються» на рингу в нижній білизні й босоніж, а сама дія має мало спільного зі звичайними боями. У січні 2007 р. у Канаді була створена ліга бою подушками, яка проводить виступи в барах міста Торонто.

Ідея винесення подушок на вулицю належить студентам. Так, 17 квітня 2005 р. представники університету в Олбані встановили світовий рекорд, провівши наймасштабніший в історії бій подушками, в якому взяли участь 3648 чоловік, у присутності спостерігачів від Книги рекордів Гіннеса. Таким чином молоді люди побили попередній рекорд, встановлений у Нідерландах у місті Гронінген (2997 чоловік), що протримався 11 днів.

До цього рекордсменами з кількості «подушечників» також устигли стати Університет Дьюка та університет Уорикський, а в Колумбійському університеті бої подушками стали традиційними — вони відбуваються двічі на рік під час передекзаменаційного тижня.

Услід за студентами за подушки узялися й працюючі громадяни. Стали з'являтися спеціальні клуби боротьби подушками. Почав відзначатися усесвітній день цієї забави. Цього року бої відбулися також у Лондоні, Берліні, Шанхаї, Барселоні, Амстердамі, Ріо-де-Жанейро, Брюсселі, Бєлграді й багатьох інших містах світу.

Організовується, анонсується й рекламується захід не лише традиційно (через соціальні мережі), а й на офіційному сайті, який недавно був створений спеціально для всіх любителів повоювати подушками. Місцем для проведення акції, як правило, стає одна з головних площ міста, щоб було де розгулятися. Участь у боях беруть всі охочі не залежно від віку, статі й соціального статусу.

За тим, що відбувається, стежать не тільки перехожі, котрі не хочуть опинитися в колотнечі й «увібратися в пір'я», — вже через деякий час після початку бою над натовпом піднімається справжня завірюха з пуху, — але і вартові порядку. Правда, поки що поліцейським жодного разу не довелося втручатися в те, що відбувається. Захід має мирний характер: він задуманий як спосіб зняти стрес і «випустити пару» і з кожним роком до боїв долучається все більше учасників.

ПОДАРУНОК

Корову королю!

Король Свазіленду Мсваті III визначився з тим, що хоче отримати на свій 44-й день народження: монарх видав указ, в якому «замовив» собі корів як подарунок від підданих з округу Шиселвені, де планує святкувати.

За словами міністра внутрішніх справ країни принца Гкокома, представникам влади округу як господарям заходу необхідно зібрати худобу, яку буде урочисто принесено в жертву.

«Влада округу повною мірою усвідомлює свою головну роль, — заявив принц, — адже саме вони прийматимуть короля в цей пам'ятний для нього день».

ДІТИ

Родинні цінності

Дві індійські сім'ї з міста Джодхпура, чиїх дітей переплутали в пологовому будинку, пред'являють права на немовля-хлопчика. Дівчинку ж жодна з подружніх пар своєю дитиною визнавати не бажає.

При цьому результатам тестів на групу крові ні ті, ні інші батьки не довіряють і вимагають провести аналіз ДНК малюків, що може тривати понад місяць. До моменту визначення батьківства обоє немовлят залишатимуться в пологовому будинку.

Розгляд між сім'ями індійські ЗМІ вже охрестили «гірким свідченням» низького соціального статусу дівчаток у державі, що, втім, ні для кого не є таємницею.

Місцеві сімейні пари куди прихильніше ставляться до дітей чоловічої статі, тому що виховання дочки і її перехід у доросле життя обходяться сімейному бюджету дуже дорого: батьки зобов'язані не тільки зібрати придане, а й заплатити за весілля.

УСМІХНИСЬ!

Сергій ЙОЛКІН

Табу на пісні

В Індії підсудним заборонено відповідати піснями на запитання судді.

Щоб не мучився

У ФІФА розглядається питання про зміну правил суддівства. Якщо футболіст, що впав, довго стогне й відмовляється лягти на носилки, судді буде дано право його пристрелити.

Прогрес у боротьбі

З виступу на тему «Про боротьбу з корупцією»: «Тепер кожен чиновник зобов'язаний пред'явити не тільки те, що лежить у лівій кишені його штанів, але й у правій! Багато хто подумає: але він же може просто покласти хабар в кишеню піджака... Так, може! Але погодьтеся, все одно це великий крок у бік боротьби з корупцією!»

Грошова закономірність

Гроші прийшли й пішли, а борги залишилися.

Жарт травматологів

Не так страшний перелом руки, як питання друзів і знайомих про золото та діаманти.

Як переконати жінку

— Дурненька, ну хто тобі сказав, що ти товста? Бери два стільці й сідай до нас!

АФОРИЗМ

Хто хоче розбагатіти протягом дня, буде повішений протягом року.

Леонардо да Вінчі (народився 15 квітня 1452 року)

СІМ'Я

Обмежений доступ

Мешканка Каліфорнії (США) Саманта Больсен подала до суду позов проти свого 23-річного сина Джеймса, який, на думку жінки, заважає їй проводити час у мережі Фейсбук.

На думку матері, постійні телефонні дзвінки, повідомлення та візити нащадка не дають їй жити власним життям. «Я дуже зраділа, коли Джеймс одружився і переїхав у власний будинок, — розповідає С.Больсен. — Але коли він почав по кілька разів на день телефонувати і приїжджати, щоб поскаржитися на свої проблеми, мені це стало набридати, я більше нічим не могла займатися, окрім як слухати його нескінченні розповіді про важке сімейне життя».

Чаша терпіння Саманти переповнилася після того, як Джеймс перешкодив їй погоджувати з подругами плани на вихідні. Коли син несподівано навідався до матері, вона саме із цього приводу переписувалася з ними у Фейсбуці.

Після цього випадку С.Больсен подала до суду позов з вимогою виплатити їй матеріальну компенсацію в розмірі $7 тис. і встановити обмеження на втручання в її особисте життя: жінка вирішила виділити для побачень із сином спеціальний день.

Сьогодні залежність від соціальних мереж виявляється в багатьох користувачів Інтернету. Медицина поки нічим допомогти не може: складнощі виникають вже на початковому етапі, коли виявити залежність неможливо.

ШЛЮБНІ УЗИ

Сама собі чоловік

Мешканка Північної Дакоти Надін Швайгерт вийшла заміж за себе. Таким чином жінка вирішила довести, що чоловік для повного щастя їй зовсім не потрібен.

Цей шлюб для Надін — не перший. Вона вже була заміжня, правда, минулого разу — за чоловіком, від якого в неї троє дітей. Розлучення було для Надін дуже важким і призвело до серйозних психологічних проблем.

Переживши стрес і відвідавши сеанси групової терапії, Н.Швайгерт вирішила: цього разу вона не стане пов'язувати свою долю з людиною, яка може зіпсувати їй життя. Не знайшовши відповідного кандидата, жінка вирішила вийти заміж за себе.

Церемонія одруження відбулася відповідно до всіх канонів: наречену (і жениха в одній особі) привітали 45 гостей, що відвідали дійство, було замовлено величезний святковий торт, Надін обмінялася з собою клятвами й надягла собі на палець обручку. У мить, коли жених повинен був поцілувати наречену, жінка обмежилася повітряними поцілунками, отриманими від гостей.

Н.Швайгерт є не першою американкою, що зважилася на шлюб із собою, у США подібні церемонії проводяться вже кілька років. Основною метою моношлюбів є психологічна підтримка тих, котрі їх беруть. На думку фахівців, такі заходи допомагають людям усвідомити, що для відчуття власної повноцінності їм не потрібний ніхто інший.

ЗАБОРОНА

Шлангам — зась

Найбільші водопровідні компанії на півдні та сході Англії, стурбовані загрозою можливої засухи, ввели заборону на використання шлангів при поливі садів, митті машин і наповненні басейнів.

Поливати зі шлангів сади й машини англійцям заборонили, але забули уточнити, чи можна поливати себе.

Прийняття такого рішення стало одним із заходів обмеження використання води, рівень якої у водоймах країни істотно знизився через практично повну відсутність опадів.

Тепер для поливання садів англійці будуть змушені використовувати виключно лійки. Якщо ж хтось відмовиться розлучитися з шлангом, йому загрожуватиме штраф у розмірі £1000.

На думку фахівців з Агентства у справах навколишнього середовища, використання шланга для домашніх робіт і поливу саду веде до марної трати прісної води.

Водночас деякі підприємці стверджують, що через нову політику водопостачання їх бізнес серйозно постраждає. Так, компанії, що працюють з садовими ландшафтами, скаржаться на різке скорочення кількості клієнтів: на сьогодні, коли всі традиційно готуються до оновлення садів, підприємства отримують одну відмову за іншою через те, що нові рослини доведеться рясно поливати.

Водночас так звана заборона на шланги введена не скрізь: їх все ще можна використовувати на автомитті, спортивних майданчиках, що приймають великі національні та міжнародні змагання, і об'єктах, де очищення території з шланга пов'язане з дотриманням заходів гігієни й безпеки.

У свою чергу міністр у справах навколишнього середовища Керолайн Спелман закликала англійців приєднатися до програми економії і «з розумінням поставитися до обмежень на використання води».

ВІДНОСИНИ

Право на стосунки

У Арканзасі скасували закон, що забороняє викладачам вступати в інтимний зв'язок з учнями, яким не виповнилося 21 року. Таке рішення було ухвалене Верховним судом штату, що визнав цю норму такою, що обмежує конституційні права молодих людей.

Тепер мати близькі стосунки з викладачами за взаємною згодою зможуть учні, яким уже виповнилося 18 років.

Водночас один із суддів не погодився з рішенням більшості, заявивши, що воно може мати негативний вплив на ситуацію з освітою молодих людей.

Неоднозначно оцінив ухвалене рішення й голова суду Джим Хана. На його думку, молоді люди мають право на особисте життя, проте дії викладачів у цьому плані часто можуть уважатися «гідними осуду».

Про це в ході процесу також говорили юристи, що представляли позицію штату. За їхніми словами, скасований закон захищав учнів від домагань учителів, котрі «мають певну владу» над ними. Чи подасть штат апеляцію на це рішення, поки невідомо.

ВОЛЕВИЯВЛЕННЯ

Закордон не допоможе

Рівномірне віднесення закордонних виборчих дільниць до столичних одномандатних округів зумовлює значне збільшення кількості виборців, які не пов'язані з територіальною громадою міста Києва

Конституційний Суд України
Іменем України
Рішення

у справі за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 22 Закону України «Про вибори народних депутатів України» стосовно рівномірного віднесення закордонних виборчих дільниць до всіх одномандатних виборчих округів, які утворюються на території столиці України — міста Києва

4 квітня 2012 року *м.Київ* *Справа №1-17/2012 №7-рп/2012*

Конституційний Суд України у складі суддів:

ГОЛОВІНА Анатолія Сергійовича — **головуючого,**
БАУЛІНА Юрія Васильовича, БРИНЦЕВА Василя Дмитровича, ВДОВІЧЕНКА Сергія Леонідовича, ВИНОКУРОВА Сергія Маркіяновича, ГУЛЬТАЯ Михайла Мирославовича, ЗАПОРОЖЦЯ Михайла Петровича, КАМПА Володимира Михайловича, КОЛОСА Михайла Івановича, ЛИЛАКА Дмитра Дмитровича, МАРКУШ Марії Андріївни, ОВЧАРЕНКА В'ячеслава Андрійовича, ПАСЕНЮКА Олександра Михайловича, СЕРГЕЙЧУКА Олега Анатолійовича, СТЕЦЮКА Петра Богдановича, СТРИЖАКА Андрія Андрійовича,
ШАПТАЛИ Наталі Костянтинівни — **доповідача,**
ШИШКІНА Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 22 Закону України «Про вибори народних депутатів України» від 17 листопада 2011 року №4061-VI стосовно рівномірного віднесення закордонних виборчих дільниць до всіх одномандатних виборчих округів, які утворюються на території столиці України — міста Києва (далі — Закон).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 41 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання 59 народних депутатів України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є твердження суб'єкта права на конституційне подання про неконституційність положень частини другої статті 22 Закону стосовно рівномірного віднесення закордонних виборчих дільниць до всіх одномандатних виборчих округів, які утворюються на території столиці України — міста Києва.

Заслухавши суддю-доповідача Шапталу Н.К. та дослідивши матеріали справи, в тому числі позиції, висловлені Президентом України, Головою Верховної Ради України, Міністром юстиції України, науковцями Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», Національного університету «Одеська юридична академія», Донецького національного університету, Національної академії внутрішніх справ, громадських організацій «Інститут виборчого права» та «Лабораторія законодавчих ініціатив», Конституційний Суд України

УСТАНОВИВ:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 59 народних депутатів України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), окремі положення статті 22 Закону, які передбачають, що закордонні виборчі дільниці утворюються Центральною виборчою комісією при закордонних дипломатичних установах України, у військових частинах (формуваннях), дислокованих за межами України, з рівномірним віднесенням до всіх одномандатних виборчих округів, які утворюються на території столиці України — міста Києва.

Народні депутати України вважають, що вказані положення Закону, котрими передбачено рівномірне віднесення закордонних виборчих дільниць до всіх одномандатних виборчих округів, які утворюються на території столиці України — міста Києва, порушують конституційні принципи рівного, вільного виборчого права, права громадян обирати і бути обраними, не забезпечують рівності можливостей кандидатів у народні депутати України, які балотуються в одномандатних виборчих округах, та рівності юридичної ваги голосів виборців, а отже, не відповідають положенням статті 1, частини другої статті 5, частини першої статті 38, статей 69, 71, частини першої статті 76 Конституції України.

2. Конституційний Суд України, вирішуючи порушені в конституційному поданні питання, виходить з такого.

Україна відповідно до Конституції України є суверенна, незалежна, демократична, правова держава (стаття 1); в Україні визнається і діє принцип верховенства права (частина перша статті 8); права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (частина друга статті 3); громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом (частина перша статті 24).

Згідно з Основним Законом України носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ, який здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування (частина друга статті 5); громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування (частина перша статті 38); народне волевиявлення здійснюється через вибори, референдум та інші форми безпосередньої демократії (стаття 69); право голосу на виборах і референдумах мають громадяни України, які досягли на день їх проведення вісімнадцяти років; не мають права голосу громадяни, яких визнано судом недієздатними (стаття 70); вибори до органів державної влади та органів місцевого самоврядування є вільними і відбуваються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування; виборцям гарантується вільне волевиявлення (стаття 71).

Єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент — Верховна Рада України; конституційний склад Верховної Ради України — чотириста п'ятдесят народних депутатів України, які обираються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років (стаття 75, частина перша статті 76 Конституції України).

У Рішенні від 26 лютого 1998 року №1-рп/98 (справа про вибори народних депутатів України) Конституційний Суд України зазначив, що «основоположні принципи загального, рівного і прямого виборчого права, вільне і таємне волевиявлення громадян України на виборах народних депутатів України становлять конституційну основу правового регулювання виборчого процесу» (абзац третій пункту 4 мотивувальної частини).

Згідно з частиною третьою статті 77, пунктом 20 частини першої статті 92 Конституції України організація і порядок проведення виборів народних депутатів України встановлюються виключно законами України.

Відповідно до частин першої, третьої статті 1 Закону народні депутати України обираються громадянами України на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування за змішаною (пропорційно-мажоритарною) виборчою системою. За Законом з 450 народних депутатів України 225 народних депутатів України обираються за пропорційною системою в загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі за виборчими списками кандидатів у народні депутати України від політичних партій, 225 — за мажоритарною системою відносної більшості в одномандатних виборчих округах (частини друга, третя статті 1).

Згідно з частинами першою, другою статті 18 Закону вибори народних депутатів України проводяться у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі, який включає в себе всю територію України та закордонні виборчі дільниці, та у 225 одномандатних виборчих округах, що утворюються Центральною виборчою комісією та існують на постійній основі; одномандатні виборчі округи утворюються в межах Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя з приблизно рівною кількістю виборців в кожному окрузі; орієнтовна середня кількість виборців в одномандатних виборчих округах визначається Центральною виборчою комісією виходячи з відомостей Державного реєстру виборців; відхилення кількості виборців в одномандатному виборчому окрузі не може перевищувати дванадцяти відсотків орієнтовної середньої кількості виборців в одномандатних виборчих округах.

Закордонні виборчі дільниці призначені для організації та проведення голосування виборців, які проживають або на день проведення голосування на виборах народних депутатів України перебувають на території іноземної держави, та утворюються при закордонних дипломатичних установах України, у військових частинах (формуваннях), дислокованих за межами України, «з рівномірним віднесенням до всіх одномандатних округів, які утворюються на території столиці України — міста Києва» (частини перша, друга статті 22 Закону).

3. Суть однієї зі складових активного виборчого права полягає в тому, що кожен виборець на виборах має однакову кількість голосів.

Відповідно до правової позиції Конституційного Суду України принцип рівного виборчого права забезпечується не тільки рівними для всіх громадян засадами участі у виборах та наявністю у них рівної кількості голосів, а й юридично рівним впливом цих голосів на результати виборів (абзац перший пункту 13 мотивувальної частини Рішення від 26 лютого 1998 року №1-рп/98).

Згідно з Законом одномандатні виборчі округи утворюються Центральною виборчою комісією з урахуванням територіального чинника в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці України та кількісного чинника, який передбачає, що кількість виборців в одномандатному виборчому окрузі становить орієнтовну середню кількість виборців відповідно до відомостей Державного реєстру виборців.

За змістом положень Закону, якими встановлені строки, порядок і послідовність дій щодо утворення одномандатних виборчих округів та виборчих дільниць, у тому числі закордонних, Центральна виборча комісія повинна утворити закордонні виборчі дільниці з наступним (після утворення одномандатних виборчих округів) їх рівномірним віднесенням до всіх одномандатних виборчих округів, утворених на території столиці України — міста Києва (підпункти 2, 3, 4 пункту 6 розділу XV «Прикінцеві та перехідні положення»).

Таким чином, Центральна виборча комісія повинна утворити в межах столиці України — міста Києва одномандатні виборчі округи виходячи з кількості виборців, які на момент утворення цих округів включені до Державного реєстру виборців у місті Києві, та з урахуванням дванадцятивідсоткової межі відхилення від визначеної орієнтовної середньої кількості виборців в одномандатних виборчих округах, не беручи до уваги кількість виборців, зареєстрованих у Державному реєстрі виборців, які проживають або перебувають за кордоном.

За таких обставин встановлена частиною другою статті 22 Закону вимога щодо рівномірного віднесення закордонних виборчих дільниць до всіх одномандатних виборчих округів, які утворюються на території столиці України — міста Києва, з урахуванням співвідношення кількості виборців, які проживають або перебувають за кордоном, та виборців у місті Києві не узгоджується з частиною другою статті 18 Закону, якою визначено певну межу відхилення кількості виборців в одномандатному виборчому окрузі, а саме — до дванадцяти відсотків від орієнтовної середньої кількості виборців в одномандатних виборчих округах.

Рівномірне віднесення закордонних виборчих дільниць до всіх одномандатних виборчих округів, які утворюються на території столиці України — міста Києва з урахуванням кількості виборців в місті Києві, зумовлює значне збільшення кількості виборців, які не пов'язані з територіальною громадою міста Києва.

Отже, застосування положень Закону, за якими виборці, які проживають або перебувають за кордоном, голосують за кандидатів у народні депутати України в одномандатних виборчих округах, що утворюються в столиці України — місті Києві, не забезпечує відображення волевиявлення тих виборців, які проживають на території міста Києва.

> «Виборці, які проживають або перебувають за кордоном, можуть позбавлятися активного виборчого права».

4. Основний Закон України гарантує виборцям вільне волевиявлення на виборах до органів державної влади та органів місцевого самоврядування на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування (стаття 71).

Конституційний принцип рівного виборчого права зобов'язує державу створити рівні умови для реалізації активного та пасивного виборчого права на всіх стадіях виборчого процесу, а також рівні можливості для їх захисту в порядку, передбаченому законом. Таку ж правову позицію, згідно з якою «всім виборцям і всім кандидатам у народні депутати України Конституція надає і гарантує рівні правові можливості для реалізації своїх виборчих прав», висловив Конституційний Суд України в абзаці першому пункту 10 мотивувальної частини Рішення від 26 лютого 1998 року №1-рп/98.

Однак положення Закону щодо рівномірного віднесення закордонних виборчих дільниць до всіх одномандатних виборчих округів на території столиці України — міста Києва не забезпечують рівних правових можливостей кандидатів у народні депутати України, які балотуватимуться в одномандатних виборчих округах у місті Києві, щодо реалізації їх права бути обраними народними депутатами України, оскільки обмежуються можливості таких кандидатів формувати вільне волевиявлення виборців, які проживають або перебувають за кордоном.

Отже, рівномірне віднесення згідно з частиною другою статті 22 Закону закордонних виборчих дільниць до всіх одномандатних виборчих округів, утворених на території столиці України — міста Києва, не забезпечує рівного і вільного виборчого права виборцям, які проживають або перебувають за межами України і які за існуючою пропорційно-мажоритарною виборчою системою реалізовують таке право лише за пропорційною складовою змішаної виборчої системи.

Крім того, виборці, які проживають або перебувають за кордоном, як зауважив Європейський суд з прав людини у справі «Хілбе проти Ліхтенштейну» (1999), є «менш пов'язані, менш зацікавлені і менш обізнані із щоденними внутрішньодержавними подіями та процесами», у зв'язку з чим він визнав за можливе позбавляти активного виборчого права таких виборців.

Таким чином, Конституційний Суд України дійшов висновку, що положення частини другої статті 22 Закону щодо рівномірного віднесення закордонних виборчих дільниць до всіх одномандатних виборчих округів, які утворюються на території столиці України — міста Києва, є такими, що суперечать частині першій статті 38, статтям 69, 71, частині першій статті 76 Конституції України.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 152, 153 Конституції України, статтями 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

ВИРІШИВ:

1. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення «з рівномірним віднесенням до всіх одномандатних округів, які утворюються на території столиці України — міста Києва» частини другої статті 22 Закону України «Про вибори народних депутатів України» від 17 листопада 2011 року №4061-VI.

2. Положення частини другої статті 22 Закону України «Про вибори народних депутатів України» від 17 листопада 2011 року №4061-VI, визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

ПЕРЕДПЛАТА

Аби завжди бути поінформованими, залишайтеся з нами!

61018

ПЕРЕДПЛАТНИЙ ІНДЕКС

Оформити передплату на газету «Закон і Бізнес» можна в будь-якому відділенні зв'язку України.

УВАГА! ПЕРЕДПЛАТА НА НАШЕ ВИДАННЯ НЕ ЗАКІНЧУЄТЬСЯ НІКОЛИ!

ТІЛЬКИ В «ЗіБ»:

— ексклюзивні інтерв'ю перших осіб судової системи, провідних юристів, адвокатів, науковців;
— практика Конституційного, Верховного та вищих спеціалізованих судів, роз'яснення, узагальнення, прецедентні рішення;
— звіти про засідання Вищої кваліфікаційної комісії суддів та Вищої ради юстиції;
— інформація про перебіг засідань парламентських комітетів;
— погляди суддів на проблеми судочинства, законодавчі новели тощо;
— новини міжнародного права, зміни в законодавстві країн Старого світу.

МАКСИМУМ ІНФОРМАЦІЇ — МІНІМУМ ЦІНИ

У разі оформлення передплати через редакцію ви заощаджуєте і час, і кошти. Вартість передплати газети «Закон і Бізнес» на 7 місяців 2012 року:
для суддів, працівників органів юстиції, прокурорів, народних депутатів — 336,00 грн. *;
для фізичних осіб — 525,00 грн. *;
для юридичних осіб — 665,00 грн. *.
* Без вартості послуг банку.
При оформленні передплати через редакцію та оплаті через відділення банків для зручності надайте касиру розрахунковий рахунок

ТОВ «Редакція газети «Закон і Бізнес»: 2600400002637.

МИ ІНФОРМУЄМО ПЕРШИХ!

Щодо питань, пов'язаних із прийманням передплати, неотриманням чи несвоєчасним отриманням видань, дзвоніть по багатоканальному телефону (044) 537-34-33.

Закон&Бізнес

ЗМІНИ

Нововведення в перегляді

Повторне подання апеляційних або касаційних скарг на судові рішення є зловживанням процесуальними правами

Пленум Вищого господарського суду України
Постанова

23 березня 2012 року *м.Київ* *№3*

Про внесення змін і доповнень до деяких постанов пленуму Вищого господарського суду України

У зв'язку зі змінами, які сталися у Господарському процесуальному кодексі України, та питаннями, що виникли в судовій практиці, і відповідно до пункту 6 частини другої статті 36 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» пленум Вищого господарського суду України

ПОСТАНОВЛЯЄ:

Внести такі зміни і доповнення до постанов пленуму Вищого господарського суду України:

1. Абзац другий підпункту 1 пункту 5 постанови пленуму Вищого господарського суду України від 11.10.2010 №2 «Про деякі питання практики застосування розділу XII[2] Господарського процесуального кодексу України» доповнити знаком, словами і цифрами: «, а також судові акти Верховного Суду України, ухвалені за результатами здійснення провадження за винятковими обставинами».

2. У постанові пленуму Вищого господарського суду України від 17.05.2011 №7 «Про деякі питання практики застосування розділу XII Господарського процесуального кодексу України»:

2.1. У другому реченні абзацу першого пункту 2 слово «відновлення» замінити словом «поновлення»;

2.2. У пункті 4:

2.2.1. Перше речення абзацу другого викласти в такій редакції: «Апеляційну скаргу може бути повернуто з підстав, зазначених у першому реченні частини другої статті 93, у частині першій статті 97 ГПК, у частині другій статті 106 ГПК»;

2.2.2. У першому реченні абзацу третього слова «названої норми ГПК України» замінити словами і цифрами «статті 97 ГПК»;

2.2.3. Абзац четвертий викласти в такій редакції:

«Суду апеляційної інстанції не слід допускати повернення апеляційних скарг у разі виникнення у нього сумнівів щодо надходження й зарахування сум судового збору до державного бюджету України. У таких випадках суд може і повинен згідно з пунктом 4 статті 65 ГПК витребувати від особи, яка подала апеляційну скаргу, відповідне підтвердження територіального органу Державного казначейства України»;

2.2.4. Абзац дев'ятий викласти в такій редакції:

«Треті особи користуються правами і несуть обов'язки сторони у справі (за деякими винятками щодо третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору); прокурор, який бере участь у справі, несе обов'язки і користується правами сторони (статті 26, 27, 29 ГПК). Тому якщо до апеляційної скарги не додано доказів надіслання її копії третім особам, прокурору, який бере участь у справі, то така апеляційна скарга не приймається до розгляду і повертається господарським судом (пункт 2 частини першої статті 97 ГПК)»;

2.3. Пункти 5 і 6 замінити пунктами 5, 5-1, 5-2 і 6 у такій редакції:

«5. Якщо апеляційну скаргу подано:

особою, яка не має права її подавати, або на процесуальний документ, який не ухвалювався та відсутній у справі, або

повторно після повернення первісної апеляційної скарги на підставі пункту 4 частини першої статті 97 ГПК у разі коли клопотання про відновлення строку подання апеляційної скарги було відхилено, або

повторно після повернення апеляційної скарги на підставі пункту 5 частини першої статті 97 ГПК, або

повторно після повернення апеляційної скарги на підставі частини другої статті 93 ГПК у зв'язку з пропуском передбаченого цією нормою річного строку, або

на рішення чи ухвалу місцевого господарського суду, яку вже було переглянуто в апеляційному (касаційному) порядку,

то відповідні обставини виключають перегляд судових актів суду першої інстанції апеляційним господарським судом. У таких випадках останній повинен відмовити у прийнятті апеляційної скарги і винести з цього приводу відповідну ухвалу: щодо апеляційних скарг на рішення суду першої інстанції — з посиланням на статті 97, 98 ГПК, а щодо апеляційних скарг на ухвали суду — на статті 91, 98 і 106 ГПК.

У разі помилкового порушення апеляційного провадження в зазначених випадках суд апеляційної інстанції припиняє таке провадження на підставі пункту 1 частини першої статті 80 ГПК.

Якщо апеляційну скаргу подано на ухвалу, що не підлягає оскарженню окремо від рішення суду, місцевий господарський суд згідно з частиною другою статті 106 ГПК повертає її заявнику, про що постановляє ухвалу, яка не підлягає оскарженню. Якщо ж місцевий господарський суд помилково не повернув апеляційну скаргу та направив її до апеляційного господарського суду, то останній відмовляє в прийнятті такої скарги з посиланням на статтю 91 та частину другу статті 106 ГПК.

5-1. Частиною третьою статті 22 ГПК на сторони покладено обов'язок добросовісно користуватися належними їм процесуальними правами, до яких законом віднесено, зокрема, право апеляційного і касаційного оскарження. При цьому за вимогами статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, учасником якої є Україна, кожний має право на розгляд його справи судом упродовж розумного строку.

Таким чином, зловживання процесуальними правами, спрямоване на свідоме невиправдане затягування судового процесу, порушує права інших учасників цього процесу та вимоги названих Конвенції і Кодексу. Якщо таке зловживання виявляється у повторному (два і більше разів) поданні апеляційних або касаційних скарг на судові рішення, які вже переглянуто відповідно в апеляційному або в касаційному порядку, то:

— суд першої інстанції своєю ухвалою повертає повторно (і більше разів) подану одним і тим же учасником судового процесу апеляційну скаргу на одне й те саме судове рішення місцевого господарського суду, яке вже перевірено в апеляційному порядку, а так само на процесуальний документ, який не ухвалювався та відсутній у справі;

— суд апеляційної інстанції своєю ухвалою повертає повторно (і більше разів) подану одним і тим же учасником судового процесу касаційну скаргу на одне й те саме судове рішення апеляційної інстанції, яке вже перевірено в касаційному порядку, а так само на процесуальний документ, який не ухвалювався та відсутній у справі.

Згадані ухвали про повернення апеляційних і касаційних скарг оскарженню не підлягають, а тому апеляційні і касаційні скарги, подані на такі ухвали, так само підлягають поверненню тими господарськими судами, до яких вони подавалися.

Відповідне повернення в усіх зазначених випадках здійснюється з посиланням на статтю 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, частину третю статті 22 і статтю 86 ГПК.

5-2. У розгляді апеляційної скарги, поданої особою, яка не брала участі в розгляді справи судом першої інстанції і яка вважала, що місцевим господарським судом вирішено питання про її права та обов'язки, апеляційний господарський суд, прийнявши апеляційну скаргу до провадження (якщо вона не підлягала поверненню з передбачених ГПК підстав), повинен з'ясувати наявність правового зв'язку між скаржником і сторонами у справі.

Якщо при цьому буде встановлено, що права такої особи оскаржуваним судовим рішенням не порушені та що питання про її права і обов'язки стосовно сторін у справі судом першої інстанції не вирішувалися, то апеляційний господарський суд своєю ухвалою припиняє апеляційне провадження на підставі пункту 1 частини першої статті 80 ГПК, оскільки у такому випадку не існує правового зв'язку між скаржником і сторонами у справі, в зв'язку з чим відсутній суб'єкт апеляційного оскарження.

6. Статтею 93 ГПК встановлено, що апеляційна скарга, яка подана після закінчення строків, установлених цією статтею, повертається, якщо апеляційний господарський суд за заявою особи, яка її подала, не знайде підстав для поновлення строку.

Відповідну заяву (клопотання) може бути викладено в апеляційній скарзі чи в окремому документі, і в останньому випадку її має бути подано одночасно з апеляційною скаргою. Заява розглядається, якщо вона надійшла до винесення ухвали про повернення апеляційної скарги.

Заява про поновлення строку розглядається одноособово одним із суддів колегії суддів апеляційного господарського суду, склад якої визначений у встановленому законом порядку.

Наявність або відсутність підстав для задоволення заяви про відновлення пропущеного строку подання апеляційної скарги визначається за правилами частини першої статті 53 ГПК.

Про поновлення або про відмову у поновленні пропущеного строку може зазначатися в ухвалі як окремому документі (за підписом судді, який розглядав відповідне питання у порядку частини другої статті 93 ГПК) або в ухвалах (за підписами суддів) про повернення апеляційної скарги (частина друга статті 93, пункт 4 частини першої статті 97 ГПК) чи про прийняття її до провадження (стаття 98 ГПК).

Ухвалу про відмову у відновленні пропущеного строку подання апеляційної скарги та про повернення останньої може бути оскаржено в касаційному порядку на підставі частини третьої статті 53 ГПК України.

Якщо апеляційну скаргу подано прокурором, органом державної влади чи органом місцевого самоврядування після спливу одного року з дня оголошення оскаржуваного судового рішення, то відповідний строк як присічний не може бути поновлено; у таких випадках повернення апеляційної скарги здійснюється на підставі частини другої статті 93 ГПК (а не пункту 4 частини першої статті 97 цього Кодексу).

Господарським судам необхідно мати на увазі, що з урахуванням припису абзацу сьомого пункту 2 розділу XIII «Перехідні положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» при апеляційному оскарженні судових рішень місцевих господарських судів, прийнятих до набрання чинності цим Законом, застосовуються, зокрема, правила частини другої статті 93 ГПК (у редакції, яка була чинною на час прийняття таких рішень) щодо можливості відновлення пропущеного строку подання апеляційної скарги протягом трьох місяців з дня прийняття оскаржуваного рішення. Це правило не поширюється на апеляційне оскарження прийнятих до набрання чинності Законом України «Про судоустрій і статус суддів» судових рішень місцевих господарських судів особами, які не брали участі у справі і стосовно яких господарський суд вирішив питання про їх права та обов'язки, оскільки ГПК до набрання чинності названим Законом відповідним особам не надавалося право апеляційного оскарження судових рішень і щодо них не застосовувався присікальний тримісячний строк подання апеляційної скарги»;

2.4. В абзаці другому пункту 7 слова «державного мита», «мита» замінити відповідно словами «судового збору», «збору»;

2.5. У пункті 8:

2.5.1. В абзаці третьому цифру «X» (перед абревіатурою «ГПК») замінити цифрами «XI»;

2.5.2. Доповнити пункт абзацом такого змісту:

«Апеляційне провадження у справі може бути припинено з підстав, зазначених у пунктах 1 (у тому числі якщо буде встановлено, що особа, яка подала апеляційну скаргу, не мала права на таке подання) і 6 частини першої статті 80 ГПК»;

2.5.3. Абзац четвертий пункту 9 викласти в такій редакції:

«До згаданих підстав належить, зокрема, необгрунтоване відхилення судом першої інстанції клопотань сторін про витребування господарським судом доказів у порядку статті 38 ГПК. У такому разі суд апеляційної інстанції за відповідним клопотанням сторони самостійно витребує необхідні додаткові докази».

3. У постанові пленуму Вищого господарського суду України від 24.10.2011 №11 «Про деякі питання практики застосування розділу XII[1] Господарського процесуального кодексу України»:

3.1. Вступну частину після слова і цифри «пункту 6» доповнити словами «частини другої»;

3.2. В абзаці другому пункту 3 слова і цифри «виключно з підстав, визначених у частині першій статті 111[3] ГПК» замінити словами і цифрами «лише з підстав, зазначених у частині другій статті 110 і в частині першій статті 111[3] ГПК України»;

3.3. У пункті 5:

3.3.1. Абзаци третій, п'ятий-сьомий доповнити словом «або»;

3.3.2. Доповнити пункт після абзацу сьомого новими абзацами восьмим і дев'ятим такого змісту:

«повторно після повернення первісної касаційної скарги на підставі пункту 7 частини першої статті 111[3] ГПК, або

повторно після повернення касаційної скарги на підставі частини другої статті 110 ГПК у зв'язку з пропуском передбаченого цією нормою річного строку,».

У зв'язку з цим абзаци восьмий і дев'ятий даного пункту вважати відповідно десятим і одинадцятим.

3.4. У пункті 6:

3.4.1. Абзац третій доповнити знаком «,» після слів і цифр «статті 111[3] ГПК»;

3.4.2. Доповнити пункт абзацом такого змісту:

«Якщо касаційну скаргу подано прокурором, органом державної влади чи органом місцевого самоврядування після спливу одного року з моменту набрання оскаржуваним рішенням законної сили, то відповідний строк як присічний не може бути поновлено; у таких випадках повернення касаційної скарги здійснюється на підставі частини другої статті 110 ГПК (а не пункту 5 частини першої статті 111[3] цього Кодексу)»;

3.5. Доповнити постанову після пункту 6 пунктами 6-1, 6-2 і 6-3 такого змісту:

«6-1. Треті особи користуються правами і несуть обов'язки сторони у справі (за деякими винятками щодо третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору); прокурор, який бере участь у справі, несе обов'язки і користується правами сторони (статті 26, 27, 29 ГПК). Тому якщо до касаційної скарги не додано доказів надіслання її копії третім особам, прокурору, який бере участь у справі, то така касаційна скарга не приймається до розгляду і повертається судом (пункт 3 частини першої статті 111[3] ГПК).

6-2. За приписом пункту 4 частини першої статті 111 ГПК у касаційній скарзі має бути зазначена суть порушення або неправильного застосування норм матеріального чи процесуального права. Недодержання цієї вимоги тягне за собою повернення скарги на підставі пункту 6 частини першої статті 111[3] названого Кодексу. Отже, якщо в касаційній скарзі не зазначено, порушення або неправильного застосування яких конкретно норм матеріального і/або процесуального права припустилися суди нижчих інстанцій у прийнятті оскаржуваних судових рішень, в чому саме полягає таке порушення або неправильне застосування і яким чином воно вплинуло на прийняття цих рішень, то касаційна скарга до розгляду не приймається і підлягає поверненню судом.

6-3. У розгляді касаційної скарги, поданої особою, яка не брала участі в розгляді справи господарським судом нижчої інстанції і яка вважала, що таким господарським судом вирішено питання про її права та обов'язки, касаційна інстанція, прийнявши касаційну скаргу до провадження (якщо вона не підлягає поверненню з передбачених ГПК підстав), повинна з'ясувати наявність правового зв'язку між скаржником і сторонами у справі. Якщо при цьому буде встановлено, що права такої особи судовими рішення місцевого та апеляційного господарських судів не порушено та що питання про її права і обов'язки стосовно сторін у справі попередніми судовими інстанціями не вирішувалися, то суд касаційної інстанції своєю ухвалою припиняє касаційне провадження на підставі пункту 1 частини першої статті 80 ГПК, оскільки у такому випадку не існує правового зв'язку між скаржником і сторонами у справі, в зв'язку з чим відсутній суб'єкт касаційного оскарження»;

3.6. Пункт 10 доповнити абзацом такого змісту:

«Касаційне провадження у справі може бути припинено з підстав, зазначених у пунктах 1 (у тому числі якщо буде встановлено, що особа, яка подала касаційну скаргу, не мала права на таке подання) і 6 частини першої статті 80 ГПК»;

3.7. Пункт 11 доповнити новим абзацом третім такого змісту:

«Суд касаційної інстанції не зв'язаний доводами касаційної скарги щодо порушення чи неправильного застосування нижчими судовими інстанціями норм матеріального і процесуального права та може встановлювати порушення чи неправильне застосування відповідних норм, на які не було посилання в такій скарзі».

У зв'язку з цим абзаци третій—восьмий даного пункту вважати відповідно абзацами четвертим—дев'ятим.

4. Останній абзац підпункту 8.3 пункту 8 постанови пленуму Вищого господарського суду України від 26.12.2011 №15 «Про деякі питання практики застосування конкурентного законодавства» доповнити реченням такого змісту: «На відповідний орган покладається обов'язок не лише доведення однотипної і одночасної (синхронної) поведінки суб'єктів господарювання на ринку, а й установлення шляхом економічного аналізу ринку (в тому числі, за необхідності, шляхом залучення спеціалістів та експертів) відсутності інших, крім попередньої змови, чинників (пояснень) паралельної поведінки таких суб'єктів господарювання».

5. У постанові пленуму Вищого господарського суду України від 26.12.2011 №17 «Про деякі питання практики перегляду рішень, ухвал, постанов за нововиявленими обставинами»:

5.1. В абзаці першому пункту 3 цифри «XII» замінити цифрами «XIII»;

5.2. У пункті 8:

5.2.1. Абзац другий підпункту 8.1 викласти в такій редакції:

«Можливість перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами з підстави, передбаченої пунктом 1 частини другої статті 112 ГПК, обмежена трирічним строком з дня набрання відповідним рішенням законної сили (з урахуванням, водночас, наведеного в пункті 4 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України від 20.12.2011 №4176-VI «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення порядку здійснення судочинства»). Подання заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами після закінчення цього строку, який є присічним, тягне за собою повернення відповідної заяви без права на її повторне подання (пункт 4 частини шостої статті 113 ГПК). Подання ж відповідних заяв з інших підстав, зазначених у частині другій статті 112 ГПК, будь-яким строком не обмежується»;

5.2.2. Перші два речення абзацу першого підпункту 8.2 викласти в такій редакції: «Згідно з частиною першою статті 114 ГПК перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами здійснюється тим господарським судом, який прийняв це рішення, але в іншому складі суду, оскільки за приписом статті 20 названого Кодексу суддя, який брав участь у розгляді справи, не може брати участь у перегляді прийнятого за його участю судового рішення за нововиявленими обставинами (з урахуванням, водночас, наведеного в пункті 3 розділу II «Прикінцеві положення» названого Закону України від 20.12.2011 №4176-VI). Втім, обмеження, передбачені зазначеною нормою ГПК, поширюються тільки на суддів, які приймали та підписували саме те судове рішення, що переглядається за нововиявленими обставинами, і не стосується суддів, якими приймалися постанови за результатами апеляційного чи касаційного перегляду цього ж судового рішення чи інших судових рішень у відповідній справі»;

5.2.3. Друге речення абзацу другого підпункту 8.3 доповнити словами і цифрами: «за винятком випадків, зазначених у пункті 4 частини шостої статті 113, та у разі повернення заяви на підставі пункту 1 тієї ж частини в зв'язку з відхиленням клопотання про відновлення строку подання заяви».

5.2.4. Перше речення абзацу першого підпункту 8.5 після слів «яку не може бути оскаржено» доповнити знаком і словами «, або повторне подання заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами після повернення первісно поданої заяви на підставі пункту 4 частини шостої статті 113 ГПК, або повторне подання відповідної заяви після повернення первісно поданої заяви на підставі пункту 1 частини шостої статті 113 ГПК у зв'язку з відхиленням клопотання про відновлення строку її подання».

6. У постанові пленуму Вищого господарського суду України від 26.12.2011 №18 «Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції»:

6.1. У пункті 1:

6.1.1. Абзац перший підпункту 1.2.4 підпункту 1.2 доповнити знаком і словами: «, або у перегляді прийнятих за його участю рішень, ухвал, постанов за нововиявленими обставинами»;

6.1.2. Абзац другий підпункту 1.6 викласти в такій редакції:

«Відповідно до статті 27 ГПК така третя особа може бути залучена до участі у справі за її заявою, а також за клопотанням сторін, прокурора. З підстав, зазначених у другому реченні частини першої згаданої статті, господарський суд залучає певну особу до участі у справі як третю особу, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору, й за відсутності згаданих заяви чи клопотання. У будь-якому разі судом виноситься з даного питання ухвала з обов'язковим зазначенням у ній, на стороні кого (позивача чи відповідача) залучається ця третя особа»;

6.1.3. Підпункт 1.7 після абзацу третього доповнити новим абзацом четвертим у такій редакції:

«Необхідно також враховувати, що саме лише зазначення в установчих документах чи положенні про наявність у відокремленого підрозділу права представляти юридичну особу в суді (господарському суді) не свідчить про надання такому підрозділові відповідних повноважень та визначення їх кола».

У зв'язку з цим абзац четвертий вважати абзацом п'ятим;

6.2. У пункті 3:

6.2.1. Перше речення абзацу шостого підпункту 3.12 викласти в такій редакції:

«Разом з тим не вважаються зміною підстав позову доповнення його новими обставинами при збереженні в ньому первісних обставин та зміна посилання на норми матеріального чи процесуального права»;

6.2.2. В абзаці третьому підпункту 3.17.4 підпункту 3.17 цифри «223» замінити цифрами «233»;

6.3. Останнє речення підпункту 4.7 пункту 4 викласти в такій редакції: «Від імені останнього в суді з підстав, передбачених частиною першою статті 28 ГПК та частиною четвертою статті 105 Цивільного кодексу України, виступають голова і члени названої комісії, ліквідатор юридичної особи».

Голова Вищого господарського суду України
В.ТАТЬКОВ

Секретар пленуму Вищого господарського суду України
Г.КРАВЧУК

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ

Без фахівця не розібратися

Експертиза повинна призначатися тільки для встановлення фактичних даних, що входять до предмета доказування у справі, і не може стосуватися тлумачення й застосування правових норм

Пленум Вищого господарського суду України
Постанова

23 березня 2012 року м.Київ №5

Про деякі питання практики призначення судових експертиз у справах зі спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності

Відповідно до пункту 6 частини другої статті 36 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» пленум Вищого господарського суду України

ПОСТАНОВЛЯЄ:

З метою правильного і однакового застосування господарськими судами норм чинного законодавства у вирішенні питань призначення судових експертиз у справах зі спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності, дати такі роз'яснення.

1. Загальні питання призначення судової експертизи у справах зі спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності.

1.1. У вирішенні питань призначення судової експертизи господарським судам слід:

— керуватися Господарським процесуальним кодексом України (далі — ГПК), Законом України «Про судову експертизу», Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз, затвердженою наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 №53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 30.12.2004 №144/5, з подальшими змінами і доповненнями);

— мати на увазі викладене в постанові пленуму Вищого господарського суду України від 23.03.2012 №4 «Про деякі питання практики призначення судової експертизи» з урахуванням особливостей правового регулювання захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, а також у розділі «Експертиза об'єктів інтелектуальної власності» Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки матеріалів та призначення судових експертиз, затверджених згаданим наказом Міністерства юстиції України.

1.2. У додатку 4 до Положення про експертно-кваліфікаційні комісії та атестацію судових експертів, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 09.08.2005 №86/5 (з подальшими змінами), наведено Перелік основних видів судових експертиз та експертних спеціальностей, за якими присвоюється кваліфікація судового експерта фахівцям науково-дослідних установ судових експертиз Мін'юсту (далі — Перелік). У розділі VII Переліку серед видів судових експертиз за №13 зазначено експертизу, пов'язану з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності. Ця експертиза включає певні види експертних спеціальностей, які господарським судам необхідно враховувати у призначенні експертиз з відповідних справ.

1.3. Судова експертиза повинна призначатися тільки для встановлення фактичних даних, що входять до предмета доказування у справі, і не може стосуватися тлумачення і застосування правових норм. Отже, господарські суди не повинні порушувати перед судовим експертом питання суто правового характеру, які мають вирішуватися самим судом.

1.4. Угодою про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРІПС), яка зі вступом України до Світової організації торгівлі з 16.05.2008 є частиною національного законодавства України, передбачено, що процедури, які стосуються захисту прав інтелектуальної власності, не повинні бути безпідставно ускладнені або вартість їх здійснення не повинна бути високою або супроводжуватися значними матеріальними затратами, містити безпідставні часові обмеження або невиправдані затримки (частина друга статті 41).

З огляду на зазначені приписи важливим є дотримання господарськими судами норм чинного законодавства щодо порядку призначення і проведення судових експертиз, у зв'язку з чим судам необхідно мати на увазі таке.

Питання про призначення судової експертизи повинно вирішуватися лише після грунтовного вивчення обставин справи і доводів сторін щодо дійсної необхідності такого призначення.

З урахуванням конкретних обставин справи та у разі, коли знань судді достатньо для з'ясування обставин справи, пов'язаної із захистом прав інтелектуальної власності, можливе вирішення суддею (суддями) питань, які виникають у розгляді справи, з позиції споживача без призначення судової експертизи.

Неприпустимо ставити перед судовими експертами питання, які випливають із застосування до спірних правовідносин норм законодавства, що регулює захист права інтелектуальної власності, і вирішення яких віднесено до компетенції суду, зокрема, про правову оцінку дій сторін тощо.

1.5. Суди не повинні призначати судову експертизу для з'ясування документованих або публічно оголошених в установленому порядку відомостей про об'єкти, події та явища, що пов'язані з результатами інтелектуальної, творчої діяльності. Для з'ясування такої інформації не потрібні спеціальні знання фахівців з відповідної галузі знань, оскільки суд може одержати або витребувати ці відомості від сторін спору чи інших учасників судового процесу. Наприклад, немає потреби призначати судову експертизу для з'ясування питання про держателя певного доменного імені в мережі Інтернет, тому що ці дані відповідно до вимог статей 30 та 65 ГПК можуть бути витребувані від об'єднання «Український мережевий інформаційний центр», який адмініструє систему реєстрації та обліку доменних назв і адресу українського сегмента мережі Інтернет.

1.6. Призначаючи судову експертизу з дослідження, пов'язаного із захистом права інтелектуальної власності, господарським судам у відповідних ухвалах слід гранично точно визначати коло і зміст питань, які мають бути роз'яснені судовим експертом, та обсяг необхідних для експертного дослідження матеріалів.

Господарські суди повинні витребувати у сторін чи інших осіб лише ті матеріали, які дійсно необхідні для встановлення за допомогою спеціальних знань обставин справи. Так, необхідно задовольняти обгрунтовані клопотання експертів про надання деяких інформаційних матеріалів, що зберігаються в базах даних Державної служби інтелектуальної власності України. Однак слід відмовляти, зокрема, у задоволенні клопотань про надання судовому експерту всієї інформаційної бази даних Державної служби інтелектуальної власності України.

1.7. З метою виключення неоднозначності вихідних даних для проведення експертизи господарському суду до винесення ухвали про призначення судової експертизи слід оглянути об'єкт експертного дослідження і перевірити матеріали справи та в разі виявлення розбіжностей в них ознак об'єкта (наприклад, різні за кольором зображення одних і тих самих об'єктів) та/або розбіжностей у викладенні відомостей, які стосуються одних і тих самих фактичних даних (наприклад, щодо дати пріоритету, зображень структурних формул речовин тощо), вжити заходів до усунення цих розбіжностей в порядку, передбаченому розділом V ГПК.

Господарським судам слід мати на увазі, що визначення способу проведення експертизи є компетенцією експерта. Отже, експерти мають право користуватися будь-якими джерелами інформації, які можуть бути однозначно ідентифіковані, в тому числі джерелами, розміщеними в мережі Інтернет.

1.8. Об'єкти права інтелектуальної власності, що підлягають експертному дослідженню, повинні бути чітко визначені у питаннях, які порушуються перед експертом. Так, якщо дослідженню підлягають знаки для товарів і послуг, у питаннях мають бути зазначені номери відповідних свідоцтв, якщо об'єктами досліджень є позначення, подані на реєстрацію, — номери заявок, а якщо такими об'єктами є позначення, які не реєструвалися, — ознаки, що його індивідуалізують і є достатніми для однозначної ідентифікації даного об'єкта експертом.

Матеріали, що направляються на судову експертизу, та матеріальні носії інформації повинні повно і якісно відображати ознаки відповідних об'єктів. Наприклад, якщо об'єкт виконано у кольорі, на експертизу необхідно направляти кольорові зображення цього об'єкта. Тексти документів, у яких відображено відомості про об'єкти дослідження, повинні бути чіткими й розбірливими. Якщо об'єкти експертного дослідження може бути пошкоджено при транспортуванні, вони мають бути упаковані належним чином. У направленні на експертизу магнітних носіїв інформації слід мати на увазі, що інформація на таких носіях може бути повністю або частково видалена внаслідок потрапляння їх у зони дії потужних магнітних полів (у метрополітені тощо), а тому суду слід визначитися з таким способом доставки цих об'єктів, який виключив би повне чи часткове знищення інформації.

З метою скорочення строків проведення судової експертизи господарські суди можуть пропонувати учасникам судового процесу надавати документи (описи, зображення, матеріали заявок і т.ін.) в електронному форматі на неперезаписуваних дисках для лазерних систем зчитування, які приєднуються до матеріалів справи, що направляється на експертизу.

Якщо в матеріалах справи є дані про особливості виявлення, вилучення, зберігання об'єкта експертного дослідження або про інші обставини, що могли вплинути на формування його ідентифікаційних ознак, про них слід зазначити в ухвалі суду про призначення судової експертизи.

У виняткових випадках, коли об'єкт дослідження не може бути наданий експертові, судова експертиза може проводитися за фотознімками та іншими матеріалами, що відтворюють вигляд об'єкта, його описами і т. ін., про що також має зазначатися в ухвалі про призначення відповідної експертизи.

1.9. Якщо проведення судової експертизи об'єкта експертного дослідження супроводжується повним або частковим знищенням останнього (наприклад, у зв'язку з його поділом на частини), то в ухвалі про призначення судової експертизи або в іншому процесуальному документі слід зазначити про надання експерту дозволу на вчинення відповідних дій.

2. Експертиза у справах зі спорів, пов'язаних із захистом авторського права та суміжних прав.

2.1. Призначаючи судову експертизу з питання про те, чи може частина літературного письмового твору (в тому числі й оригінальна назва твору) використовуватися самостійно або чи є твір похідним господарський суд у відповідній ухвалі має точно навести уривки з літературного твору, які за доводами заінтересованої сторони спору можуть використовуватись самостійно, наприклад, у передачах (програмах) організацій мовлення чи як об'єкт торговельної марки або комерційне найменування тощо. При цьому для експертного дослідження, крім фахівців у сфері інтелектуальної власності, можуть залучатися й фахівці у галузі літературознавства.

2.2. За наявності суперечностей між сторонами спору з питання про те, чи є продукт творчої діяльності таким, що не охороняється авторським правом (стаття 10 Закону України «Про авторське право і суміжні права»), господарський суд, як правило, має призначати судову експертизу із залученням у разі необхідності як експертів фахівців не лише у сфері інтелектуальної власності, а й у відповідній галузі знань (літературознавства, мистецтвознавства тощо).

> «Неприпустимо ставити перед судовими експертами питання, які випливають із застосування до спірних правовідносин норм законодавства, що регулює захист права інтелектуальної власності».

Наприклад, потребує експертних роз'яснень питання про те, чи є літературний або музичний твір з текстом чи без тексту твором народної творчості (фольклором).

2.3. Для роз'яснення питання про те, чи використано чужий твір без згоди автора (чи іншої особи, яка має авторське право), зокрема, у формі плагіату чи піратства у сфері авторського права і (або) суміжних прав, судам необхідно призначати судову експертизу із залученням до її проведення фахівців у галузі літературознавства, мистецтвознавства тощо залежно від об'єкта авторського права і (або) суміжних прав.

У розгляді справ про порушення авторських та суміжних прав судовому експерту можуть бути орієнтовно поставлені для роз'яснення такі питання:

«Чи є текстовий матеріал (його фрагменти), розміщений (розміщені) у монографії, статті, брошурі або іншому виданні чи веб-сайті, повним чи частковим відтворенням літературного твору..., авторські права на який належать...»;

«Чи є зображення, розміщене на сторінці газети, журналу або іншому виданні чи веб-сайті, відтворенням фотографічного твору..., авторські права на який належать...»;

«Чи продемонстровано у передачі (програмі) організації мовлення, яку було трансльовано..., літературний, музичний, аудіовізуальний... твір або його фрагменти, авторські права на який (які) належать...»;

«Чи продемонстровано у передачі (програмі) організації мовлення, яку було трансльовано..., виконання, фонограму, відеограму, суміжні права на який (яку) належать...».

3. Експертиза у справах зі спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності на торговельні марки.

3.1. У справах про оскарження рішень Державної служби інтелектуальної власності України з питань реєстрації знаків господарські суди не можуть встановлювати для роз'яснення судовим експертом питання про відповідність позначення, що є об'єктом торговельної марки, умовам надання правової охорони, оскільки за такої постановки питання судом з'ясовується питання права, а не питання факту.

3.2. Для з'ясування даних про відповідність позначення або будь-якої комбінації позначень, що є об'єктом зареєстрованої торговельної марки, публічному порядку, принципам гуманності і моралі на роз'яснення судового експерта (експертів) можуть бути поставлені, зокрема, такі питання:

«Чи містить позначення або комбінація позначень зображення порнографічного характеру»;

«Чи містить позначення або комбінація позначень антидержавні, расистські лозунги»;

«Чи містить позначення або комбінація позначень емблеми та/або найменування екстремістських організацій, нецензурні слова, вислови тощо».

3.3. З урахуванням обставин справи та суті спору господарські суди за допомогою експертного дослідження мають з'ясовувати фактичні дані щодо наявності чи відсутності підстав для відмови у наданні торговельній марці правової охорони. З метою такого з'ясування слід вирішувати, зокрема, питання про те, чи торговельна марка:

є зображенням чи імітацією державного герба, прапора чи іншого державного символу (емблеми); офіційної назви держави; емблеми, скороченого або повного найменування міжнародних міжурядових організацій; офіційного контрольного, гарантійного та пробірного клейма, печатки; нагороди чи іншої відзнаки;

мала розрізняльну здатність на дату подання заявки або чи набула розрізняльної здатності внаслідок використання;

складається лише з позначень, що є загальновживаними як позначення товарів і послуг певного виду;

складається лише з позначень чи даних, що є описовими у використанні щодо зазначених у заявці товарів і послуг або у зв'язку з ними, зокрема вказують на вид, якість, склад, кількість, властивості, призначення, цінність товарів і послуг, місце і час виготовлення чи збуту товарів або надання послуг;

є оманливою або такою, що може ввести в оману щодо товару, послуги або особи, яка виробляє товар або надає послуги;

чи є конкуруючі позначення тотожними або схожими настільки, що їх можна сплутати;

складається лише з позначень, що є загальновживаними символами і термінами;

відображає лише форму, що обумовлена природним станом товару чи необхідністю отримання технічного результату, або яка надає товарові істотної цінності;

є тотожною або схожою настільки, що її можна сплутати з кваліфікованим зазначенням походження товару;

є тотожною або схожою настільки, що її можна сплутати з відомим в Україні комерційним (фірмовим) найменуванням іншої особи;

відтворює промисловий зразок, права на який належать в Україні іншій особі;

відтворює назви відомих в Україні творів науки, літератури і мистецтва або цитати і персонажі з них, твори мистецтва та їх фрагменти без згоди власників авторського права або їх правонаступників;

відтворює прізвище, ім'я, псевдонім та похідні них, портрет чи факсиміле відомої в Україні особи.

У вирішенні спору про правомірність рішення Державної служби інтелектуальної власності України щодо реєстрації торговельної марки можливе також експертне дослідження наявності домінуючого положення в зображенні торговельної марки таких елементів, які становлять склад підстави для відмови у наданні знаку правової охорони.

У спорі про визнання свідоцтва недійсним на роз'яснення судового експерта залежно від обставин справи може бути поставлено питання про наявність у свідоцтві елементів зображення торговельної марки, які відсутні в поданій заявці.

3.4. У вирішенні спорів про захист права інтелектуальної власності на торговельну марку можуть виникнути питання про належність товарів, послуг до споріднених з наведеними у свідоцтві (пункт 5 статті 16, пункт 4 статті 25 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»).

Ці питання повинні вирішуватися з урахуванням таких положень міжнародних договорів у сфері інтелектуальної власності:

— статті 2 Ніццької угоди про Міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків, якою, зокрема, встановлено:

(1) З урахуванням зобов'язань, що накладаються цією Угодою, Класифікація має в кожній з країн Спеціального союзу таке значення, яке надається їй у цій країні. Зокрема, Класифікація не зв'язує країни Спеціального союзу ні щодо визначення обсягу охорони знака, ні щодо визнання знаків обслуговування.

(2) Кожна країна Спеціального союзу лишає за собою право використовувати Класифікацію як основну або допоміжну систему.

(3) Компетентні відомства країн Спеціального союзу включають в офіційні документи та публікації про реєстрацію знаків номери класів Класифікації, до яких належать товари чи послуги, для яких реєструється знак;

— статті 9 Сінгапурського договору про право товарних знаків, якою визначено питання класифікації товарів і/або послуг:

1) [Зазначення товарів і (або) послуг] Кожна реєстрація та будь-яка публікація, здійснена Установою, яка стосується заявки або реєстрації та яка зазначає товари й (або) послуги, зазначає товари й (або) послуги за назвами, згрупованими відповідно до класів Ніццької класифікації, з проставленим перед кожною групою номером класу цієї Класифікації, до якого належить ця група товарів або послуг, і представленими в порядку класів зазначеної Класифікації;

2) [Товари чи послуги, які належать до одного класу або до різних класів]

a) Товари чи послуги не можуть уважатися такими, що є подібними між собою на тій підставі, що в будь-якій реєстрації або публікації, здійсненій Установою, вони фігурують в одному класі Ніццької класифікації.

b) Товари чи послуги не можуть уважатися такими, що є подібними між собою на тій підставі, що в будь-якій реєстрації або публікації, здійсненій Установою, вони фігурують в різних класах Ніццької класифікації.

З огляду на викладені положення міжнародних договорів у сфері інтелектуальної власності для роз'яснення питання про спорідненість товарів і послуг з товарами і послугами, наведеними у свідоцтві на торговельну марку [міжнародний цифровий код — (511)] за індексами Міжнародної класифікації товарів і послуг для реєстрування знаків (Ніццька класифікація), судам слід призначати судову експертизу, доручаючи її проведення компетентним установам та спеціалістам у сфері інтелектуальної власності.

3.5. У частині другій статті 25 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» визначено перелік факторів, що можуть розглядатись як доречні для визначення торговельної марки добре відомою в Україні. До кола цих факторів, яке не є вичерпним, зокрема, належать:

ступінь відомості чи визнання знака у відповідному секторі суспільства;

тривалість, обсяг та географічний район будь-якого використання знака;

тривалість, обсяг та географічний район будь-якого просування знака, включаючи рекламування чи оприлюднення та представлення на ярмарках чи виставках товарів та/або послуг, щодо яких знак застосовується;

тривалість та географічний район будь-яких реєстрацій та/або заявок на реєстрацію знака за умови, що знак використовується чи є визнаним;

свідчення успішного відстоювання прав на знак, зокрема територія, на якій знак визнано добре відомим компетентними органами;

цінність, що асоціюється зі знаком.

З'ясування деяких з перелічених факторів щодо конкретної торговельної марки потребує спеціальних знань, а отже, господарські суди у справах про визнання торговельної марки добре відомою мають залежно від змісту наведених факторів призначати судову експертизу або витребувати необхідні відомості від сторін чи інших учасників судового процесу.

До таких відомостей належать, зокрема, результати соціологічних опитувань, які проводяться Апеляційною палатою Державної служби інтелектуальної власності України згідно з Порядком визнання знака добре відомим в Україні Апеляційною палатою Державної служби інтелектуальної

власності, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 15.04.2005 №228 (з подальшими змінами).

4. Експертиза у справах зі спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності на комерційне найменування.

У вирішенні спорів, пов'язаних з правовою охороною комерційного (фірмового) найменування, судам необхідно виходити зі змісту статей 489, 490 Цивільного кодексу України та статті 159 Господарського кодексу України, відповідно до яких комерційне (фірмове) найменування дає можливість вирізнити одну особу з-поміж інших та не вводить споживачів в оману щодо справжньої діяльності цієї особи. Тому правовласнику надається правова охорона як проти використання іншими особами тотожних найменувань, так і проти використання ними найменувань, які є схожими настільки, що їх можна сплутати з відповідним комерційним (фірмовим) найменуванням і це вводить в оману споживачів щодо товарів, які виробляються та (або) реалізовуються, та послуг, які надаються.

Отже, у спорах про захист права інтелектуальної власності на комерційне (фірмове) найменування господарським судом можуть порушуватися перед судовим експертом питання як про наявність чи відсутність схожості між комерційними (фірмовими) найменуваннями до такого ступеня, що їх можна сплутати, так і стосовно того, чи може використання особами однакових або схожих комерційних (фірмових) найменувань здійснюватися без введення в оману споживачів щодо товарів, які виробляються та (або) реалізовуються, та послуг, які надаються.

5. Експертиза у справах зі спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності на промисловий зразок.

У вирішенні спорів про охорону права інтелектуальної власності на промисловий зразок господарським судам необхідно враховувати таке.

Згідно з частиною шостою статті 5 Закону України «Про охорону прав на промисловий зразок» обсяг правової охорони, що надається промисловому зразку, визначається сукупністю суттєвих ознак такого зразка, представлених на зображенні (зображеннях) виробу, внесеному до Державного реєстру патентів України на промислові зразки (далі — Реєстр) і засвідчується патентом з наведеного у ньому копією внесеного до Реєстру зображення виробу; тлумачення ознак промислового зразка повинно здійснюватися в межах його опису.

Згаданий опис промислового зразка є документом, що складається заявником та не публікується. Правилами розгляду заявки на промисловий зразок не передбачено при проведенні експертизи заявки обов'язкового приведення переліку суттєвих ознак, зазначених заявником у такому описі, у відповідність із зображенням виробу, яке міститься в матеріалах заявки. Отже, сам лише опис промислового зразка не може вважатися джерелом визначення суттєвих ознак такого зразка та обсягу правової охорони промислового зразка, на який видано патент.

Таким чином, на час подання позову, пов'язаного із захистом права власності на промисловий зразок, не існує правовстановлювального документа, що містив би в словесній формі перелік суттєвих ознак промислового зразка, на який видано патент. Відтак вирішення питань, пов'язаних з визначенням сукупності суттєвих ознак промислового зразка, представлених на зображенні виробу, внесеному до Реєстру, потребує спеціальних знань, а отже, призначення судової експертизи.

Крім того, перед судовим експертом можуть бути поставлені питання, зокрема, про:

наявність новизни промислового зразка на дату подання заявки на видачу патенту або, якщо заявлено пріоритет, на дату пріоритету (у порівнянні із протиставленим промисловим зразком);

виготовлення конкретного виробу з використанням усіх суттєвих ознак промислового зразка;

наявність у складі зображення виробу, внесеного до Реєстру, інших охоронюваних об'єктів права інтелектуальної власності (торговельні марки, комерційні найменування, географічні зазначення походження товарів, твори образотворчого мистецтва тощо).

6. Експертиза у справах зі спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності на винахід чи корисну модель.

6.1. У вирішенні спорів про захист права інтелектуальної власності на винахід чи корисну модель господарським судом залежно від обставин справи та суті спору лише за допомогою експертного дослідження можуть бути встановлені фактичні дані про:

наявність новизни винаходу чи корисної моделі на дату подання заявки на видачу патенту або якщо заявлено пріоритет, на дату пріоритету (в порівнянні з протиставленим винаходом (корисною моделлю) або відомим технічним рішенням);

наявність у винаходу винахідницького рівня, тобто чи не випливає він явно з рівня техніки (не є для фахівця очевидним);

відповідність корисної моделі критерію патентоздатності «промислова придатність»;

наявність у формулі запатентованого винаходу (корисної моделі) усіх ознак, які були у поданій заявці.

6.2. Якщо в процесі вирішення спору між сторонами виникнуть розбіжності стосовно можливого виготовлення продукту із застосуванням запатентованого винаходу (корисної моделі), господарський суд залежно від обставин справи має запропонувати судовому експерту роз'яснити питання, чи використано при виготовленні цього продукту кожну ознаку, включену до незалежного пункту формули винаходу (корисної моделі), або ознаку, еквівалентну їй.

6.3. Якщо в процесі вирішення спору між сторонами виникнуть розбіжності щодо процесу (способу) виготовлення продукту, господарський суд залежно від обставин справи може запропонувати судовому експерту роз'яснити питання про таке:

чи використано у процесі виготовлення продукту кожну ознаку, включену до незалежного пункту формули винаходу, або ознаку, еквівалентну їй;

чи є новим продукт, виготовлений із застосуванням запатентованого процесу (способу).

7. Визнати такими, що втратили чинність, рекомендації президії Вищого господарського суду України від 29.03.2005 №04-5/76 «Про деякі питання практики призначення судових експертиз у справах зі спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності».

Голова Вищого господарського суду України
В.ТАТЬКОВ
Секретар пленуму Вищого господарського суду України
Г.КРАВЧУК

СТОРОНИ

Державне представництво

Законодавством не передбачено можливості відмови прокуророві у вступу у справу, порушену за позовом інших осіб

Пленум Вищого господарського суду України
Постанова

23 березня 2012 року м.Київ №7

Про деякі питання участі прокурора у розгляді справ, підвідомчих господарським судам

Відповідно до пункту 6 частини другої статті 36 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» пленум Вищого господарського суду України

ПОСТАНОВЛЯЄ:

З метою однакового й правильного застосування законодавства про участь прокурора у розгляді справ, підвідомчих господарським судам, дати господарським судам такі роз'яснення.

1. Відповідно до частини першої статті 29 Господарського процесуального кодексу України (далі — ГПК) прокурор бере участь у розгляді справ за його позовами, а також може вступати за своєю ініціативою у справу, порушену за позовом інших осіб, на будь-якій стадії її розгляду для представництва інтересів громадянина або держави. З метою вступу в справу прокурор може подати апеляційну, касаційну скаргу, заяву про перегляд судових рішень господарських судів, заяву про перегляд рішення за нововиявленими обставинами або повідомити суд і взяти участь у розгляді справи, порушеної за позовом інших осіб, на будь-якій стадії її розгляду.

Поняття «прокурор» визначене в статті 56 Закону України «Про прокуратуру».

У вирішенні питання про порушення справи за позовною заявою прокурора господарському суду слід виходити з такого.

Згідно з абзацом четвертим частини першої статті 2 ГПК господарський суд порушує справи за позовними заявами прокурорів та їх заступників, які звертаються до господарського суду в інтересах держави. Частиною третьою згаданої статті передбачено, що в позовній заяві прокурор самостійно визначає, в чому полягає порушення інтересів держави та обгрунтовує необхідність їх захисту, а також вказує орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних відносинах.

Відповідно до пункту 2 резолютивної частини Рішення Конституційного Суду України від 08.04.99 №3-рп/99 зі справи за конституційним поданням Вищого арбітражного суду України та Генеральної прокуратури України щодо офіційного тлумачення положень статті 2 Арбітражного процесуального кодексу України (далі — Рішення Конституційного Суду України) під поняттям «орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних відносинах», зазначеним у частині другій статті 2 Арбітражного процесуального кодексу України, потрібно розуміти орган державної влади чи орган місцевого самоврядування, якому законом надано повноваження органу виконавчої влади.

Системний аналіз приписів статті 361 Закону України «Про прокуратуру» і норм ГПК (зокрема, статті 29 та пункту 6 частини першої статті 81) свідчить про наявність у прокурора права на звернення до господарського суду з позовом в інтересах громадянина, якщо останній неспроможний через фізичний чи матеріальний стан, похилий вік або з інших поважних причин самостійно захистити свої порушені чи оспорювані права. Питання про поважність таких причин, які з об'єктивних, незалежних від громадянина підстав унеможливлюють або істотно утруднюють його самостійне звернення до господарського суду, вирішується в кожному конкретному випадку з урахуванням відповідних обставин, наявність яких обгрунтовується прокурором.

Згідно з частиною другою статті 29 ГПК у разі прийняття господарським судом позовної заяви, поданої прокурором в інтересах держави в особі органу, уповноваженого здійснювати функції держави в спірних правовідносинах, або в інтересах громадянина зазначений орган чи громадянин набуває статусу позивача.

Закон не обмежує право прокурора чи його заступника на подання позову в інтересах держави в особі того її органу, що перебуває поза територією, на яку поширюються повноваження цього прокурора (його заступника).

2. Відповідно до статті 13 Закону України «Про прокуратуру» систему органів прокуратури, крім Генеральної прокуратури України, прокуратури Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя, міських, районних, міжрайонних прокуратур, становлять і інші прирівняні до них прокуратури, а також військові прокуратури. Тому прокурори та заступники прокурорів спеціалізованих прокуратур мають право звертатись до господарського суду з позовами в інтересах держави на загальних підставах. Прокурори беруть участь у судовому засіданні на підставі службових посвідчень.

3. Господарський суд повинен оцінювати правильність визначення прокурором органу, на який державою покладено обов'язок щодо здійснення конкретних функцій у правовідносинах, пов'язаних із захистом інтересів держави.

Інтереси держави мають чітко формулюватися й умотивовуватися в позовній заяві або іншому процесуальному документі, поданому прокурором або заступником прокурора.

У випадках неправильного визначення прокурором (його заступником) позивача, тобто органу, уповноваженого державою здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах, господарський суд на підставі пункту 1 частини першої статті 63 ГПК повертає таку позовну заяву й додані до неї документи без розгляду.

Якщо господарський суд помилково порушив провадження в справі за позовом прокурора чи його заступника, в якій неправильно визначено позивача за вимогами про захист інтересів держави, такий позов підлягає залишенню без розгляду відповідно до пункту 1 частини першої статті 81 ГПК.

4. За змістом частини другої пункту 3 резолютивної частини Рішення Конституційного Суду України представництво прокуратурою України інтересів держави в арбітражному суді включає не лише подання прокурором позовної заяви, але й розгляд будь-якої іншої справи за ініціативою прокурора. Такою іншою справою може бути справа про банкрутство, порушена господарським судом за заявою прокурора із зазначенням кредитора — державного органу, уповноваженого державою здійснювати функції у спірних правовідносинах, наприклад, органу державної податкової служби як органу стягнення обов'язкових платежів.

5. Відповідно до статті 18 ГПК прокурор є самостійним учасником судового процесу.

Згідно із статтею 361 Закону України «Про прокуратуру» представництво прокуратурою інтересів громадянина або держави в суді полягає у здійсненні прокурорами від імені держави процесуальних та інших дій, спрямованих на захист у суді інтересів громадянина або держави у випадках, передбачених законом. Формою цього представництва є, зокрема, участь у розгляді судами справ.

У статті 29 ГПК визначено повноваження прокурора як учасника судового процесу в позовному провадженні.

Прокурор, який бере участь у справі, несе обов'язки й користується правами сторони, крім права на укладення мирової угоди.

Відмова прокурора від поданого ним позову не є обов'язковою для позивача, і так само відмова позивача від позову не є обов'язковою для прокурора, оскільки така відмова не означає вибуття позивача з процесу чи зміни його процесуального статусу. У відповідних випадках спір підлягає вирішенню по суті. Лише в разі коли обидва згадані учасники судового процесу — прокурор і позивач — заявили про відмову від позову, суд може припинити провадження зі справи згідно з пунктом 4 частини першої статті 80 ГПК, з урахуванням вимог частини шостої статті 22 ГПК. Винятком з цих правил є відмова громадянина від позову, який було подано в його інтересах прокурором; у такому разі провадження у справі припиняється на підставі пункту 6 частини першої статті 80 ГПК.

6. Згідно з частиною четвертою статті 361 Закону України «Про прокуратуру» прокурор самостійно визначає підстави для представництва в судах, форму його здійснення і може здійснювати таке представництво в будь-якій стадії судочинства в порядку, передбаченому процесуальним законом.

Статтею 29 ГПК передбачено представництво прокуратурою інтересів держави в господарському суді у формі участі прокурора в розгляді вже порушеної справи. Прокурор може вступити з власної ініціативи у справу, провадження в якій порушено за позовом інших осіб, на стороні як позивача, так і відповідача, або третьої особи чи особи, яка не брала участі у справі, але щодо якої господарський суд вирішив питання про її права та обов'язки.

Прокурор може взяти участь у вже порушеній справі про банкрутство й представляти інтереси держави в особі кредитора, боржника та інших учасників справи про банкрутство, зазначених у статті 1 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Згідно з частиною третьою статті 29 ГПК про свою участь у вже порушеній справі прокурор повідомляє господарський суд письмово, а в судовому засіданні — також і усно.

Господарським судам слід мати на увазі, що законодавством України не передбачено ухвалення будь-яких окремих процесуальних документів з приводу вчинення прокурором зазначених дій, так само, як і можливості відмови господарським судом прокуророві у його вступу у справу, здійсненому шляхом повідомлення суду про свою участь у розгляді справи, порушеної за позовом інших осіб.

Відповідне письмове повідомлення прокурора залучається судом до матеріалів справи, а участь прокурора в ній відображається в описовій частині судового рішення, прийнятого зі справи.

З метою забезпечення захисту інтересів держави господарський суд може своєю ухвалою повідомити прокурора про розгляд справи для вирішення прокурором питання щодо вступу у справу.

7. Господарським судам необхідно мати на увазі правову позицію, викладену в пункті 1 Рішення Конституційного Суду України від 12.10.2011 №11-рп/2011 зі справи №1-20/2011(щодо офіційного тлумачення положення частини четвертої статті 21 Закону України «Про прокуратуру»), за якою прокурор вправі у разі відхилення його протесту або ухилення від розгляду останнього звернутися до суду з позовом про визнання незаконними як акта органу, що його видав, так і рішень, дій чи бездіяльність посадової особи.

Крім того, як зазначено у пункті 3 мотивувальної частини згаданого Рішення, відповідне право може бути реалізоване прокурором як одразу після постановлення органом акта (рішення), прийняття посадовою особою рішення, вчинення нею дій або допущення бездіяльності, які прокурор оспорює, так і після використання такого засобу прокурорського реагування, як протест. Отже, саме лише непринесення прокурором (його заступником) протесту на акт, що суперечить закону, до органу, який його видав, або до вищестоящого органу, а так само протесту на законні рішення чи дії посадової особи не позбавляє прокурора права на звернення до суду з відповідним позовом.

8. Відповідно до статей 29, 91, 107, 111^{15} і 113 ГПК, статей 361 і 37 Закону України «Про прокуратуру» формою представництва прокуратурою інтересів держави може бути подання прокурором апеляційної чи касаційної скарги, заяви про перегляд судових рішень Верховним Судом України, заяви про перегляд рішення за нововиявленими обставинами, а також участь у розгляді справи, порушеної за позовами інших осіб.

Згідно зі статтею 37 Закону України «Про прокуратуру» право принесення апеляційної, касаційної скарги на рішення, ухвали і постанови судів надається прокурору і заступнику прокурора в межах їх компетенції, незалежно від їх участі в розгляді справи в суді першої інстанції. Помічники прокурора, прокурори управлінь і відділів можуть вносити апеляційні, касаційні скарги тільки зі справ, у розгляді яких вони брали участь.

Відповідно до частини четвертої статті 361 Закону України «Про прокуратуру» з метою вирішення питання про наявність підстав для внесення касаційної скарги у справі, розглянутій без участі прокурора, прокурор має право знайомитись з матеріалами справи в суді, робити виписки з неї, отримувати копії документів, що знаходяться у справі.

Оскільки прокурор може вступити у справу на будь-якій стадії розгляду справи, він має право подання заяви про перегляд рішення за нововиявленими обставинами в межах своєї компетенції незалежно від його участі у справі на попередніх стадіях її розгляду, тобто в першій, апеляційній чи касаційній інстанціях.

Отже, у відповідної інстанції господарського суду немає правових підстав для повернення апеляційної, касаційної скарги, а також заяви про перегляд рішення за нововиявленими обставинами лише тому, що прокурор не звертався з позовною заявою у цій справі.

Відповідно до визначеної законом компетенції прокурор вправі подати апеляційну, касаційну скарги лише у справах зі спорів, що стосуються інтересів держави, громадянина, в тому числі у справах про банкрутство, що стосуються інтересів держави або громадянина. У разі подання прокурором апеляційної або касаційної скарги в справах інших категорій господарський суд повинен повернути її на підставі відповідно пункту 1 частини першої статті 97 або пункту 1 частини першої статті 111^3 ГПК і винести з цього приводу ухвалу.

Те саме стосується й подання прокурором заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами.

9. Прокурор користується певними процесуальними правами також на стадії виконання рішення, ухвали, постанови господарського суду.

Відповідно до статті 121 ГПК прокурор чи його заступник має право подати заяву про відстрочку або розстрочку виконання рішення, ухвали, постанови, зміну способу та порядку їх виконання, яке підлягає розгляду господарським судом на загальних підставах.

Прокурор вправі оскаржити дії чи бездіяльність органів державної виконавчої служби щодо виконання рішень, ухвал, постанов господарських судів відповідно до вимог статті 121^2 ГПК.

Що ж до укладення мирової угоди у процесі виконання судового рішення, то відповідне право прокурору не надано.

10. Судам необхідно враховувати, що за змістом частини другої статті 40 Закону України «Про прокуратуру» Генеральному прокурору України, прокурорам Автономної Республіки Крим, областей міст Києва і Севастополя і прирівняним до них прокурорам, їх заступникам надано право відкликати або відмовлятися від апеляційних, касаційних скарг, поданих не лише ними, а й прокурорами нижчого рівня.

11. Конкретні питання, пов'язані з організацією представництва прокурором у суді, в тому числі господарському, інтересів громадянина або держави та їх захисту при виконанні судових рішень, регулюються також у відповідних наказах Генеральної прокуратури України, обов'язкових для всіх органів прокуратури. У разі необхідності господарські суди мають звертатися до таких наказів.

12. Визнати таким, що втратило чинність, роз'яснення президії Вищого господарського суду України від 22.05.2002 №04-5/570 «Про деякі питання участі прокурора у розгляді справ, підвідомчих господарським судам» (з подальшими змінами).

Голова Вищого господарського суду України
В.ТАТЬКОВ
Секретар пленуму Вищого господарського суду України
Г.КРАВЧУК